

cronica **veche**

Anul VI, nr. 5(64), mai 2016

o revistă nouă, 24 pagini

Coperta ediției Nicholas ROWE (1709)

SHAKESPEARE

400

„Recită tirada, rogu-te, cum ți-am rostit-o eu, ușor curgător; ci dacă o răcnești, așa cum fac mulți dintre actoriiăștia, mai bine îl pun pe crainicul orașului să-mi recite versurile. Nici nu despica văzduhul cu mâinile, așa de parcă ai tăia lemne, ci fii în totul domol: căci chiar în mijlocul torentului, al furtunii și - ca să zic așa - al vârtejului pasiunii, trebuie să dobândești și să arăți o cumpătare care să-i dea moliciune. O! mă doare în suflet când aud câte un gură-spartă cu căpătâna imperucată sfâșiind pasiunea în bucăți, făcând-o zdrențe, spărgând urechile galeriei care, în cea mai mare parte, nu-i bună pentru altceva decât pentru pantomime neînțelese și pentru gălăgie: aș pune să-l biciuiască pe un asemenea ins care-l întrece pe Termagant, asta se cheamă să fii mai Irod decât Irod; rogu-te, ferește-te de așa ceva. (...) Nu fi nici prea moale, ci lasă-te călăuzit de bunul simț pe care-l ai: potrivește-ți gestul după cuvânt, cuvântul după gest: ținând seama mai ales de-un lucru, să nu întreci măsura lucrurilor firești; căci tot ce depășește măsura se îndepărtează de scopul teatrului, al cărui rost, dintru-nceputuri și până acum, a fost și este să-i țină lumii oglinda în față, ca să zic așa; să-i arate virtuții adevăratele ei trăsături, lucrului de scârbă propriul său chip, și vremurilor și mulțimilor înfățișarea și tiparul lor. Dar întrecând măsura, sau nemiștinind-o, chiar dacă-l faci să râdă pe cel nepriceput, nu poți decât să-l amărăști pe cel cu pricepere sănătoasă, iar judecata acestuia unul, se cade să recunoști, trebuie să precumpănească un teatru întreg de alde ceilalți. Ehei, am văzut actori jucând și i-am auzit pe alții laudându-i - și încă ce laudă, ca să nu-i spun mai urât -, care, nici tu vorbă de creștin, nici tu călcătură de creștin, de păgân sau de om nearătând, se umflau în pene și zbierau, încât îmi ziceam că vreun cârpaci al firii i-a făcut oameni, și i-a făcut anapoda, atât de groaznic maimuțăreau făpturile omenesti. (...) Iar cei ce fac pe paiatele să nu spună un cuvânt mai mult peste ce este scris; căci sunt unii care se apucă să râdă, ca să facă o liotă de spectatori nerozi să râdă și ei, deși tocmai atunci se joacă o scenă importantă la care lumea ar trebui să ia aminte: asta-i o ticăloșie și dovedește o ambiție vrednică de milă la neisprăvitul care se dedă la ea”.

(Shakespeare, HAMLET, Opere complete, vol.5, ed. Univers, 1986)

Traducere de Leon LEVIȚCHI și Dan DUȚESCU

CĂTĂLIN MIHULEAC - DECÂT O ZI VULTUR...

(pag. 10)

RALUCA SOFIAN OLTEANU - LA PALAT!

(pag. 18)

*

BRUMĂ - 70

(pag. 12)

SPIRITUL ELEN - SINTEZE EUROPENE

(pag. 19)

*

ULMU - 65

(pag. 13)

"Liderul presei ieșene" - după 25 de ani

În această lună - și doar acum! - pagina **Opinii**, a "Ziarului de Iași", se transferă în spațiul **Cronicii vechi**. Evident, nu putem găzdui decât două-trei nume, din cele câteva zeci care, într-un sfert de veac, au onorat-o. Întâmplător (sau nu?) unii dintre ei au fost / sînt redactori / colaboratori ai **Cronicii princeps** sau ai **Cronicii vechi**. Este cazul să-i amintim pe: **Aurel Leon, Val Condurache, Dorin Spineanu, Val Gheorghiu, Mariana Codruț, Nichita Danilov, Liviu Antonesei, Dorin Popa, Cătălin Mihuleac, Bogdan Ulmu, Stelian Dumistrăcel, Radu Părpăuță, Ștefan Oprea, Mircea Radu Iacoban** și atîția alții.

Toni HRIȚAC, redactor șef al "Ziarului de Iași"

"Știrile durează o zi, opiniile rămîn peste timp"

Nicolae Turtureanu: "Ziarul de Iași" (fost "Monitorul"), supranumit "Liderul presei ieșene", a împlinit, în aceste zile, 25 de ani de existență neîntreruptă. E o performanță, în condițiile în care multe ziare, din Iași și din țară, au dispărut sau apar doar online. Care a fost secretul de fabricație, cum v-ați menținut timp de un sfert de veac în pole-position și, totodată, în galaxia Gutenberg, avînd în vedere crizele de tot soiul din România, implicit din presa scrisă?

Toni Hrițac: Aș vrea să vorbesc de secrete deosebite, dar realitatea este destul de simplă și se înscrie în limitele bunului simț și al unui comportament profesional sănătos. Din păcate, la noi presa s-a îmbolnăvit, după cîțiva ani tumultuoși, dar normali, de după 1989, astfel încît a fost nevoie ulterior doar de un comportament salubru pentru a face performanță. Acest lucru înseamnă, în principal, un capital de lucru care să lase libertate redacției, norme clare de documentare și redactare și alegerea cu grijă a colaboratorilor. Totuși, pentru că ați făcut trimitere la "Galaxia

Gutenberg", cartea lui Marshall McLuhan, trebuie să spun că noi am fost primii din țară care am introdus computerul în procesul de editare și am separat paginile de news de cele de opinii în prezentarea editorială.

- La una din tradiționalele agape redacționale, care marcau o mereu altă vîrstă a "Ziarului...", ne-ai spus, dragă Toni, nouă, celor care susținem, încă de la apariție, pagina de "Opinii": "Credeți că eu nu știu că, din tot ziarul ăsta, n-o să rămînă decît pagina de Opinii?!". Îți mai menții... Opinia?

- Știrile durează o zi, în timp ce opiniile rămîn mult timp, în special cele valoroase. Personalitatea unui ziar, bagajul de valori, atitudinile politice, comunitare etc. le găsești acolo cu precădere. La "Ziarul de Iași" ne-am ales cu grijă colaboratorii, căutându-i într-o plajă care să asigure atît diversitatea de opinii cît și susținerea unor valori fundamentale sănătoase, fixate solid în democrația liberală constituțională. Nu înseamnă neapărat că am avut

întotdeauna dreptate sau că am susținut un singur punct de vedere. Am arătat însă care ne sunt fundamentale valorice, modul de a raționa și de a ne raporta la ce se întîmplă în jurul nostru. Acest lucru a dat încredere cititorilor, care ne-au apreciat cînd am avut dreptate și au fost îngăduitori cînd am greșit.

- Anul acesta, **Ziua Mondială a Libertății Presei**, sărbătorită pe 3 mai, a avut ca temă Accesul la informație și la libertățile fundamentale - Este dreptul tău! Eu unul mă îndoiesc că, la noi în țară, există o deplină libertate a presei, inclusiv ziarele / revistele care-și zic independente, fiind dependente de ceva. Mă gîndesc la cenzura financiară, care crează, vrînd-nevrînd, dependența de lumea oamenilor de afaceri, ca izvor de publicitate, și la mediul politic-administrativ, care deseori controlează / manipulează din umbră această lume. Am dreptate?

- Văd independența unui canal media în limitele banilor de care dispune și inteligenței celor care lucrează acolo. Banii învîrt lumea, iar acest lucru nu trebuie să ne sperie. Important este să-i obții cinstiți și să nu faci compromisiuri care să-ți închidă gura. Realitatea este că nu suntem sfinți, nu putem înmulți pâinea ca să îndestulăm mulțimile și să rămînem fără de păcat. Pînă acum se statuasă un mod de lucru rezonabil. Creai un vector de audiență pe care vindeai publicitate. Banii obținuți astfel sunt curați și depinde de inteligența fiecăruia ca să nu fie dependenți de cel care cumpără publicitate. Pot să vă asigur că poți să faci performanță astfel. Din păcate, internetul aruncă în aer un asemenea model. Crește audiența, dar nu aduce bani suficienți pentru a ține în viață un canal media clasic. Asta este capcana în care suntem prinși de vreo zece ani. Nu știu ce ar fi spus McLuhan dacă ar fi prins internetul. El a lansat celebra expresie "mediul este mesajul". Uneori cred că ar fi aștat stupefa să-l Einstein cînd și-a dat seama că parte din gândurile sale au dus la construirea bombei atomice.

- Îți mulțumesc. Urări de viață lungă făuritorilor "Ziarului care stă de vorbă cu oamenii!" (N. T.)

Ziarul de Iași
Ediție specială dedicată promovării județului Iași
AMBASADORII IAȘULUI

Alexandru CĂLINESCU prim plan

Împreună cu Ziarul de Iași

După un debut remarcat în **Cronica veche**, prietenul Nicolae Turtureanu mă solicită din nou (și n-au trecut decât trei luni!) pentru o colaborare. Prima dată evocasem legăturile mele cu revista **Cronica**, acum ar trebui să spun povestea rubricii mele permanente de la **Ziarul de Iași**. Constat că, grație lui Nicu Turtureanu, voi ajunge să-mi scriu memoriile, un proiect pe care recunosc că nu-l aveam - deocamdată - în vedere.

Înainte de 1989 deținusem rubrici la **Cronica** și la **Convorbiri literare**. Evident însă că nu se puseseră problema prezenței regulate într-un ziar: la cum arătau cotidienele PCR-iste era o rușine și nu o mândrie să-ți vezi numele acolo. După 1990 ideea unei rubrici la un ziar a prins tot mai mult contur. Am ratat însă efervescența primilor ani, cînd publicațiile erau puzderie și cînd toată lumea scria în draci: eram prins cu obligațiile la Universitate iar apoi am avut șansa plecării la Paris, de unde m-am întors în toamna lui 1997. Refăcusem însă legătura cu două reviste culturale lunare: aveam rubrici la **Ateneul** băcăuan, condus de regretatul Sergiu Adam, și la **Timpul** tandemului Gabriela Gavril - Liviu Antonesei. După întoarcerea la Iași, în 1998 mi-a apărut o carte, **Interstii**, care a fost foarte generos salutată de **Monitorul de Iași** (acesta era atunci numele **Ziarului**). Am relatat cu alt prilej circumstanțele debutului la ziar: voi relua aici unele detalii, rugînd să fie iertat dacă mă repet. Primirea de care se bucurase cartea îmi arăta că în lumea literară nu fusese uitat; în schimb, pentru tinerii care dominau presa post-decembristă eram un cvasinecunoscut. Am fost acceptat la ziar grație diligențelor amicale ale lui Dorin Popa și Floarea Ioncioaia. Debutul s-a produs în februarie 1999 iar ziua pe care am ales-o a fost vinerea: am ales-o, recunosc, din superstiție, dar am fost inspirat, deoarece se pare că vinerea ziarul are audiență - lumea cumpără (să vorbesc oare la trecut: *cumpăra*?) ziare și reviste ca să aibă ce citi în week-end.

Ca orice debutant, am avut trac în alegerea subiectului. Primul articol trebuia, nu-i așa, să fie percutant, să atragă atenția, să suscite curiozitatea. Am optat pentru un text care ridiculiza scălbâmbăielile unui cabotin, pe nume Mircea Badea, care făcea - deja! - revista presei la „Antena”. Textul meu a stîrmit indignarea unui condeier local, care m-a admonestat drastic pentru că îndrăznisem să atentez, care va să zică, la reputația marelui om de televiziune. Fapt este că, indiferent de ce-am spus eu și ce-au spus (mulți) alții după mine, Mircea Badea a continuat, pînă în ziua de azi, să-și deverse abjecțiile pe micul ecran. Iar atunci nu bănuiam că voi reveni, în repetate rânduri, asupra operațiilor de perversă manipulare desfășurate de „Antene”.

O bună perioadă de timp am ținut două rubrici, una la ziar și alta la **Dilema** (ulterior **Dilema veche**). Nu mă adresam, în chip evident, aceluiași public. Este și unul din motivele pentru care experiența de la ziar mi s-a părut - și mi se pare - pasionantă: am fost obligat să găsesc subiecte care să-i atragă pe concitadinii mei, fără ca prin

aceasta să alunec în provincialism. Subiecte care să fie, totodată, din zone cât mai variate. Nu știu dacă am reușit dar vreau să-i asigur pe cititorii mei că m-am străduit. Din păcate, n-am izbutit în cei 17 ani (șaptesprezece! Dumnezeu!...) care au trecut de atunci să scriu săptămîna de săptămîna. Am fost nevoit uneori să înterup din motive de sănătate, altele mi-am zis că merit cîte o vacanță, în alte dăți pur și simplu m-a lăsat inspirația, m-am simțit obosit și am decis că e cazul să iau o mică pauză. Am revenit de fiecare dată, mulțumită înțelegerii de care au dat dovadă redactorul-șef, Toni Hrițac, precum și responsabilele paginii de Opinii, Cerasela Cirimpei și, acum, Nicoleta Năstase (cărora, ca să folosesc o formulă consacrată, le mulțumesc și pe această cale; un gând de grațitudine, de asemenea, pentru Emilia Chiscop). Parte din textele din ziar au trecut și în niște cărți, mai ales într-un volum apărut în 2008 la Curtea Veche și intitulat **Proximități incommode** (după cum observați, nu scap nici un prilej să-mi fac publicitate).

Mă mai leagă de **Ziarul de Iași** Premiul național de proză care împlinesc acum 13 ani. Printre laureați se numără (citez cum îmi vin în minte) Gabriela Adameșteanu, Ovidiu Nimigeanu, Mircea Cărtărescu, Radu Pavel Gheo, Ion Iovan, Matei Vișniec, Petru Cimpoeșu, Dan Lungu și încă alte câteva nume importante, autori ai unor cărți remarcabile, pe care juriul le-a premiat în urma unor dezbateri încheiate cu vot secret, regulă de la care nu ne-am abătut niciodată. În România, premiile literare au un statut ingrat: ele dau bine în biografia unui scriitor dar nu ajută practic deloc la creșterea tirajelor și a vânzărilor. Adică exact invers față de ceea ce se întîmplă, spre exemplu, cu premiile literare franceze, Goncourt, Renaudot, Medicis ori Femina. În ce ne privește, am adoptat o procedură asemănătoare - mai mult etape de selecție, pînă cînd rămîn în cursă cinci cărți din care se va alege cîștigătoarea, un juriu permanent, prevederea ca un autor să nu ia premiul decît o singură dată. Dacă n-am putut nici noi să determinăm creșterea tirajelor volumelor premiate, ne-am conștientat că am selectat cărți valoroase și că autorii s-au declarat onorați că au primit premiul. Dincolo de asta, inițiativa ziarului merită toată lauda: cîte publicații din România subvenționează (și încă subvenționează consistent) un premiu literar și îl mențin în viață, în ciuda dificultăților prin care trece presa scrisă?

În ceas aniversar, urez din toată inima **Ziarului de Iași** mulți ani, prosperitate financiară și independență editorială. Și să sperăm că vom apuca vremuri mai bune pentru presa scrisă.

Nicolae TURTUREANU capăt de linie

Cuvinte încrucișate

„Schimbarea la față a României”, din decembrie 89, a produs o adevărată revoluție în domeniul presei, inclusiv al celei culturale. În 90 se mînca presă pe piine. Revista **Cronica** apărea, săptămînal, într-un tiraj de 25 de mii de exemplare, cifră care astăzi pare de domeniul sf-ului. Tiraje concurențiale aveau, în Iași, **Opinia studențească**, **Convorbiri literare**, **Timpul**, 24:ore - ultimele două apărute cu bani împrumutați de revista **Cronica** (nu i-am văzut nicodată îndărăt...). Problema oamenilor de presă din Iași nu era difuzarea, ci obținerea spațiului tipografic. Bătrîna tipografie „Dosoftei” se arăta complet depășită de o ofertă de-a dreptul halucinantă. Prietenii noștri tipografii - primii și bunii noștri cititori - deveniseră dușmanii noștri. Sistemul p-c-r - pile-relații-cadouri - funcționa la parametri maximi, dar chiar și așa era imposibil să mulțumim pe toată lumea. Drept pentru care (în iunie? iulie? 90) am pus-o de-o grevă. Japoneză. De fapt, un fel de struțo-cămilă, întrucît greva japoneză “se ține” la locul de muncă, dar noi - vreo 50 de inși, cu banderole albe la braț - defilam pe Bulevardul Ștefan cel Mare (care încă nu devenise și

Sfînt; și nici Pietonal) și ne plantasem în fața Casei Pătrate, așteptînd să fim primiți pentru negocieri... Și mai așteptam ceva: o solidarizare în masă a cititorilor, revoltați că, uite, oameni răi le iau pîinea tipografică de la gură... Însă, nimic: abia dacă vreun trecător-doi ne-au aplaudat sau ne-au fluierat...

N-a trecut un an și protocolul încheiat atunci a devenit inutil, în sublimitatea lui: revistele săptămînale, care păstrau, totuși, un standard de culturalitate, au ieșit din orizontul de așteptare al publicului “larg”, în fața unei oferte pe cît de generoase, pe-atît de picante, dinspre cotidienele tot mai tabloizate. Într-un cuibușor de hîrtie (al “Evenimentului zilei”), o găină din Pașcani urma să nască pui vii... Cum să concurezi cu-așa ceva? Și-atunci, cîteva capete ascuțite ne-am zis să inventăm un trust de presă, cu un ziar pivot și cu tradiționalele reviste ieșene de cultură în juru-i. Dar la reuniunea negociatoare și... inaugurală, a acestui formidabil holding, au lipsit tocmai “lupii tineri” de la **Opinia studențească**. Noi - de la **Cronica**, Ioan Holban, Vasile Costantinescu și eu; de la **Convorbiri...**, Alexandru Dobrescu - am băut cîte un coniac mic și ne-am întors mofluzi, fiecare, la revista ce ne are. Ce ne avea. Cîteva săptămîni mai tîrziu, pe piața liberă ieșeană, a apărut un nou ziar: **Monitorul de Iași**, care avea să devină **Monitorul, Ziarul de Iași**, dar, mai ales, avea să se impună, de-atunci și pînă acum, drept **Liderul presei ieșene**.

I-am regăsit acolo pe mai toți “lupii tineri”: Florin Zamfirescu, Daniel Condurache, Dan Radu, Alexandru Lăzescu, Toni Hrițac șel, care vor face o formidabilă echipă redacțională. Și l-am regăsit, ehei, ca port-bonheur, pe “Bădia” Aurel Leon, cu care stătusem față-n față, la **Cronica**, în același birou, vreo 20 de ani... El m-a și atras să colaborez la ziar. (Pe ceilalți abia dacă-i știam; cu unii am rămas în aceeași fază.) Se va dovedi că 20 de ani sînt prea puțini spre a cunoaște un om. Mi-au mai trebuit încă pe-atîția ca să aflu că eternul și fascinantul “Bădia Aurică” a fost turnător, informator, află la **Șiguranța** statului burghez-moșieresc, cît și la **Securitatea** celui de democrație nepopulară. Poate și la **SRI**-ul neo-capitalist, mai știi? Avantajul de-a prinde mai multe **iepoci**...

Dar asta-i altă gîscă... Ceea ce rămîne e “povestea” colaborării mele de, iată, cinci luștri la un ziar și într-o pagină de **Opinii**, într-o companie întotdeauna selectă. Ceea ce mi-a plăcut, în acești 25 de ani, a fost faptul că **Ziarul...** mi-a lăsat deplina libertate a opțiunii, niciodată nu m-a atras în vreo campanie contra cuiva sau a ceva. Dacă și cînd a fost cazul, m-am dus singur: ori cu capul de piatră, ori cu piatra de cap... Nu voi înceta să laud nu pe ocîrmuitorii ziarului, ci pe cei / cele care au coordonat, în timp, pagina de **Opinii**: eleganta și discretă Cerasela Cirimpei, urmașa sa, Cornelia Agrigoroaiei, iar, în ultimii ani, cea într-un prenume cu mine, Nicoleta Năstase... Cert este că din această fructuoasă și întinsă colaborare au rezultat niște cărți pe care, altminteri, nu le-aș fi scris: **Cuvinte încrucișate** (1996), **Mătrăguna dulce** (2002), **Capăt de linie** (2010), **Trafic de influență** (2011), iar într-o perspectivă iluzorie **Cronice și... anacronice**, toate, în proporție de 70-80%, apărute mai întîi, ca foiletoane, în **Ziarul care stă de vorbă cu oamenii**...

Ce, i puțin lucru?

Raluca SOFIAN OLTEANU

"Viața între două filme"/ scurt jurnal de festival

Numele unuia dintre documentarele ce-au rulat, în intervalul 4-8 mai, la Iași, mi se pare formula ideală de-a rezuma experiența trăită, în acest sfârșit de săptămână, prelungit, în care deopotrivă cinefilii cu bagaj, dar și cei aspiranți, au avut motive

credibile de entuziasm. Nu știu dacă **Serile Filmului Românesc**, proiectul Asociației Studenților Jurnaliști, convertit în festival, a crescut consecvent, de la an la an, precum pretinde tânărul său director, Andrei Giurgea. Ultimele două ediții mi s-au părut, de ce să nu recunoșc?, chiar ezitante. Dar detaliul în sine mi se pare prea puțin important. Nu văd în progresul cuantificat în pași perfect egali, vreau *sine qua non* apanaj. Păstrând ideea însă, am putea lejer concluziona că ediția cu numărul șapte a reușit un salt de urias. Abia rețeta brevetată în acest an conține ingredientele necesare a scoate demersul din anonim. Când consecvența și entuziasmul (de care nu au lipsă inițiatorii săi niciodată) au o întrunire de culise cu un scenariu diversificat, benefice parteneriate instituționale (inclusiv Primăria) și sponsori cu nostalgii umane, nu doar de mână dare, șansele conturate încep să-ți pară reale. Abia formula aceasta oferă nu doar un bine intenționat divertisment local, ci și un produs de cursă lungă (perfectibil, da, pentru că mi-a adus pe alocuri aminte de FILIT, ostentativ cumva, dar barem inventat) pe un segment cultural ce părea, s-o recunoaștem, aproape imposibil de resuscitat. De ce produs? Pentru că, din fericire, la asta s-a ajuns. N-a mai fost vorba doar de filme artistice, ci și de scurt metraje, de dezbatere, prezentări de festivaluri din aceeași sferă de activitate, expoziții, lansări de carte, lecturi publice și sesiuni interactive de întrebări și răspunsuri, chiar captivante.

Ce-ar fi dacă în loc de cifre și date (care pot fi cu acuratețe preluate de pe site-ul oficial), ne-am deda, de dragul unui tablou cât mai eficace, unui exercițiu de imaginație? Așadar, dacă ar fi la rândul său o peliculă, cum s-ar reliefa "sălii" SFR-ului acestui an? Pentru cei care au citit scenariul, a fost o producție de acțiune fără doar și poate; cu ținuțe în frâu efecte speciale, cu lăudabile schimbări de ritm și stare, accente de dramă psihologică, replici ironice-hazoase, o marșă chiar bine definită de senzațional și nostalgii dintr-un alt timp și intelectual cat. Pe producători i-am menționat pe undeva și pe directorul de imagine de așijderea. Regia? O echipă ce-ar atrage invidia oricărui Demers similar: *Radu Gabrea, Ovidiu Cuncea, Elisabeta Bostan, Nae Caranfil, Oana Giurgiu, Dan Pița, Laurențiu Damian, Vlad Păunescu* sau *Alexandru Solomon* s-au numărat printre titulari. Distribuția? Numeroasă (peste 30 de invitați) și greu de contestat când alinaiază nume precum: *Dorel Vișan, Adrian Titieni, Medeea Marinescu, Rodica Lazăr, Tudor Chirilă, Ileana Popovici, Bogdan Staenovicu* sau *Mircea Diaconu*, actor în rol principal, dat fiindcă filmelor sale a fost dedicată ediția din acest an. Subtitrarea, traducerea și adaptarea, *Irina Margareta Nistor*. O prezență care a dăruit festivalului un aer familiar, semn că o voce poate însemna și "acasă", când vorbim de cinema. Coloana sonoră? Un mixt captivant. De la șlagăre românești la Partizan(i). Decoruri? Ei bine, echipa tehnică a avut de umblat. Acțiunea s-a mutat de pe scena Cub a Naționalului ieșean (unde Gala Mere Roșii s-a soldat cu un premiu ICR acordat invitatului special), la Biblioteca Centrală Universitară, de la casele de cultură (a Studenților și, respectiv, Ursachi), în Underground, de la Universitate la Pod Pogor și din Ateneul Tătărași (unde regalitatea a triumfat într-un documentar de zile mari), în Atrium-ul, plus grădina, poate celui mai popular centru comercial. Și nu i-aș uita în fine pe cei care au fructificat, deliberat, spatele cortinei. Pe poziții sau mai stângaci, voluntarii s-au calificat în domenii în care, bănuiesc, nici nu știau că ar putea activa, fiind, pe rând, recuziteri, asistenți de regie, promotori, agenți de voiaj (pentru invitați) și sursă portabilă de energie, după caz.

Dacă ar fi să subliniez un singur câștig imediat, atunci acela ar fi diversitatea. Chiar și fără toate sălii pline, faptul că evenimentele din program s-au suprapus și, pe alocuri, competiționat, e o răscruce de memorie și, de ce nu, un mic act de curaj. Bănuiesc că nu iei astfel de decizii pentru a disipa atenția, ci invers, exact pentru că știi că ai cu ce jongla.

De ce nu ne (mai) plac filmele românești?

Dezbaterea din Aula BCU se anunța importantă. Atât de importantă, încât mă temeam să nu devină și excesiv de protocolară. Să nu se lase cu amabilități inutile și dansuri tribale sau triviale în jurul punctului dureros. Ei bine, am iubit-o la final neîndoios. Pentru că a "degenerat" imediat. De la o discuție serioasă, mai mult sau mai puțin aplicată despre cum e reflectată cinematografia românească în presa actuală, la întrebarea directă. Necesară. De ce, atât de rar, devine un film românesc succes de public și de casă?

Au schimbat replici (între ei, înspre și dinspre sală) Irina Margareta Nistor, Alexandru Giboi - directorul Agerpres - și profesorul / regizorul Laurențiu Damian. Desigur, trebuia admisă din start realitatea că cele două entități, filmul românesc și presa, au ceea ce am putea numi un mariaj disfuncțional. Te și miri cum de nu au divorțat, deși trăiesc deja un fel de partaj și-și vorbesc - cum bine sublinia regizorul - "în camere diferite". Și asta pentru că sufragerea comună, revista de cinema, dispare din peisaj. Urmările sunt previzibile cumva. Nu mai exista cronici, ci anunțuri, în marea lor majoritate depistabile exclusiv în mediul on line. Spații, cu excepția câtorva blog-uri, în care argumentul e considerat demodat. Argumentul acela detaliat care era, la un moment dat, cheia unui feed back imediat. "Filmul e o artă colectivă în care fiecare pion e important și așteaptă reacții vizavi de prestația sa" a sunat afirmația lui Laurențiu Damian, căreia am subsemnat. O televiziune devenită

între timp paranoic agresivă, pe paliere diverse, precum muzică, mesaje sau jurnal, nu e cel mai optim canal de a promova nu doar cinematografia, ci arta în general. Nici filmele premiate la Cannes nu reușesc să fie știri de prima pagină și nu înclină înspre succesul lor reflector principal.

În fapt, așa cum puncta Irina Margareta Nistor, filmele premiate dețin o înșelătoare potecă de succes. Uneori regizorii caută doar gloria, gândind că, mizând pe o rețetă care dă bine la juriu, vor avea răgazul ulterior de a capta atenția cinefililor amatori. E un cerc vicios, pentru că, de cealaltă parte, masa cinefilă a ajuns să taxeze din start un film premiat drept greu, alambicat, făcut pentru juriu, deci fără spectaculozități fie și minimaliste, de produs comercial.

Așa s-a ajuns la micul sondaj. Interesant e că nimeni nu s-a gândit să facă unul pe scară largă și autorizat. În România se fac filme fără ca beneficiarul direct să fie întrebare ce vrea la urma urmei să vadă cu adevărat. Deci, ce nu ne (mai) place? Limbajul licențios (ascuns sub fusta așa-numite-i libertăți de exprimare), realismul cinic (care ucide orice tentativă firavă de delectare / deconectare), subiectele sumbre, fixațiile pe detalii în dauna unei povești de ansamblu, inexistența săliilor de spectacol cu o sonorizare adecvată, lipsa eroilor, a așa-numiților actori de atașament, prezenți în producțiile de odinioară, orele la care sunt rulate (cu adevărat imposibile câteodată), dar mai ales lipsa de viziune managerială. Punctul pe *i* a fost pus de Alexandru Giboi, printr-o declarație pragmatică, perfect demonstrabilă. Rezumatul ar fi că, într-o economie de piață, filmul însuși e un produs. O echipă trebuie să *dream big* nu să se oprească la un segment de piață de 30 de spectatori. Iar când ai segmentul, trebuie să investești în marketing, un ingredient de bază al filmelor americane, atât de invidiate. O dezbatere așadar cu resurse, cap și un potențial fericit final. Dacă cele puse pe tapet acolo sunt "înregistrate" adecvat.

Film și psihanaliză. Un demers cu priză

Un proiect despre care auzisem că face săli pline la București și Cluj. Și-mi propusesem încă de anul trecut să ajung. Astfel încât surpriza prezentării lui, într-o seară cu Filme de pe VHS, în cadrul intim al sălii Pod Pogor, am savurat-o la parametrii reali. Formatul original al ineditului festival aparține londonezilor, are loc din doi în doi ani, costă în jur de 500 de lire de participat și e adresat aproape exclusiv psihanalizatorilor interesați a dezbate și, de ce nu?, a diseca profesional filme deosebite, după ce le-au, împreună, vizionat.

În varianta bucureșteană, prezidată de Margareta Nistor, evenimentul are loc anual, publicul e unul diversificat, un bilet costă în medie 10 lei (doar când achiziționarea lui sau convingerea unui invitat au însemnat un efort important) și, pe lângă psihanaliză, există o listă specială de invitați aleși din diverse domenii de activitate (corelat cu tematica peliculei comentate). Se încearcă, precum sugera

promotorul lui, o schimbare de percepție, după 50 de ani de interdicere parafată a practicilor ce țin de sfera psihologiei. Un soi de club deschis, fără un număr de membri fix, ale cărui dezbateri de final sunt adesea delicioase, iar intervențiile specialiștilor mai curând amuzante și instructive, nu lingvistic ermetizate. Un demers în cadrul căruia cel puțin un membru al echipei de filmare este provocat să-și prezinte impresiile, intențiile sau teoriile și să dea astfel șansa filmului de a empatiza, în căutarea spectatorului ideal. Un festival, în fine, pentru care se căutau șanse de implementare la Iași, un oraș căruia o astfel de experiență clar nu i-ar strica.

Cineacordeon - acorduri ton pe ton

Nu tot ce vezi poți traduce în cuvinte. Cu ce ascuți e încă și mai greu, astfel încât despre concertul de sâmbătă seară din Underground, care a avut-o drept invitat special pe Medeea Marinescu, nu poți concluziona jurnalistic decât cu îndemnul de-a fi căutat și trăit aplicat. Recunoscut drept cel mai bun acordeonist de jazz al momentului, artistul Emy Drăgoi se face de ceva timp remarcat prin atipicul proiectelor sale muzicale. Să spui despre Cineacordeon că este un asemenea proiect, ar fi adevărat, dar ușor inadecvat, după o seară în pub, când pe fundal se proiectează secvențe din filme, iar pe scenă, coloana sonoră se naște sub privirea și emoția ta. E, așa cum sugereau reacțiile post concert, mai mult decât jazz. E un spectacol complex, o scurtă istorie cinefilă și-o aventură muzicală cu debut în epoca filmului mut (cu un Chaplin greu de întrecut) și "final" conjunctural în partitura unora dintre cele mai celebre creații ale cinemaului actual. Doar pentru a vă incita curiozitatea suplimentară, gândiți-vă doar cum pot armoniza o chitară, o vioară și un contrabas, venite să condezeze magistral persuasivul contrabas, Ciulandra și Casablanca în același... act.

"Rossini" și Levente Molnar

Vestea că un film câștigător de Oscar va rula în cadrul festivalului ieșean a făcut ca Sala Rossini din ansamblul Palas să devină, de departe, cea mai aglomerată dintre cele al căror prag am decis să-l calc. O sală de covor roșu, dar nu și de cinema, motiv pentru care firile sensibile au decis a, curând, pleca. Poate motivat. Cert e că, vizionat fie și cu gâtul încordat (în timp ce-i urezi toate cele bune tipului deloc silfid din fața ta), seara a meritat. Da, **Fiul lui Saul** e, după cum multe voci protestau, încă un film despre Holocaust. Dar ar fi total nedrept să-l reduci la eticheta asta. Laureatul secțiunii *Cel mai bun film străin* are, dacă nu un scenariu foarte elaborat, cel puțin o perspectivă scenică a cărei unicitate e demnă de semnalat. Înțelegi vizionându-l declarația regizorului Laszlo Nemes, vizavi de senzația claustrofobă la care s-a lucrat. O cameră de gaze rezolva 70 la sută dintre cadre, dacă vorbești de fundal. Se crează o tensiune de care cu greu poți să te dezbari, un haos mînat cu vitează, premeditat. Finalul, surprinzător și predictibil, totuși nefast, e într-o bună măsură responsabil de starea angoasantă pe care o încerci. Un film pe care prezența lui Levente Molnar, actorul Teatrului Maghiar din Cluj, l-a potențat. Refuzul de-a vorbi despre *glamour* și bucuriile vinovate ale Oscarului, când emoțiile publicului erau încă fragile și facile de depistat, m-a uimit, stărnindu-mi totodată admirația. A simțit exact ce se întâmplă. Ca după un film ca un post negru, înaintea căruia urarea de vizionare plăcută ar fi o "replică" de un cinism grav, sufletul oamenilor trebuie protejat. A încheiat povestind, în schimb, despre întâlnirea-i cu ultimul supraviețuitor de S.S. Komander, în încercarea de a se documenta, și de paradoxul care l-a schimbat de atunci fundamental. Acela de-a găsi pe chipul unui om smuls dintr-o experiență ce l-a însemnat pe viață "urmele fericirii de-a savura la justa valoare fiecare moment prin care a trecut sau respirat".

Lumea lui Ion B. Sau când viața bate filmul

Permiteți să închid prea scurta lista a nominalizărilor cu un personaj. Cu Ion Bărlădeanu, mai precis, și într-atât de celebru-i de acum dosar hollywoodian. Pentru că fix așa ai putea să-i taxezi povestea și n-ai exagera. A fost prezent la Iași, în dubla ipostază de artist pop art, cu vernisaj (la Muzeul Unirii), dar și de personaj al scurt metrajului HBO Romania, premiat cu un Gopo, semnat de regizorul Alexander Nanau și care a dat în 2009, când a fost lansat, lumea mediatică peste cap. De la tranșatul guoaielor și viața de gropar, la postura de artist invitat al celor mai prestigioase galerii europene, după un prim vernisaj la 62 de ani și mai bine de un deceniu în care renunțase practic la plăcerea de-a decupa imagini sau personaje și a le reuni în colaj. De la dependența de alcool la visul suprem (o bicicletă, precum menționează la un moment dat). De la lucrările depozitate în serviete la ghena din Moșilor, în care a petrecut aproape 30 de ani, la expunerea lor alături de Andy Warhol și Marcel Duchamp. Și licitate cu 3000 de euro bucata. Lucrări în care analiștii plastici văd totul și despre care el afirma adesea că a lipit aleatoriu, fără a se gândi anume la ceva. O aventură începută în birourile galeriei bucureștene H'Art, a unui om căruia șansa i-a surrăs "mult prea târziu să mai fac ce-aș fi vrut să fac". Unul care recunoaște oamenii deștepți "după mers", iubește "filosofia și dramele", era frumos în tinerețe "ca Rudolph Valentino" și ale cărui replici au o naturalitate infailibilă, care te fac prof. "Șapte clase, două profesionale, un an repetent, un an și patru luni de armată, trei luni de închisoare și școala vieții sunt toate studiile superioare pe care le am" - e doar una dintre cele care m-au touchat. La fel ca și secvența evadării din garsoniera centrală în care fusese instalat. Înaintea primului vernisaj, pentru Ion B. libertatea a însemnat un bărbierit primitiv în "salonul personal" și o țigară trasă cu sete pe saltea. Viața bate filmul? Cel mai adesea da! Și totuși cine-ar putea nega felia de viață captivă într-o peliculă grea?

Dintre propunerile pe care le-am bifat și a căror experiență nu maș feri a o reitera, mi-am îngăduit a reliefa un scurt top personal. O listă de nominalizări, ce ar putea părea ușor aiurea, dat fiindcă nu alinaiază tentațiile ediției cu cel mai elocvent caracter popular. Dar, unu la mână: m-am gândit că pe acelea le veți fi descoperind și altundeva, iar, doi, că nu mă pot dezice de cele la care cinefilul din mine a sincer reacționat. Cinematografia e, la urma urmei, o artă. Cu excepția câtorva cadre tehnice, n-o poți trata total obiectiv niciodată. Altfel n-ai mai vorbi de "depozitele de sentimente", vorba-cheie a lui Mircea Diaconu, din deschiderea de-acum deja încheiatului festival, ci de o listă de costuri și de aleatoriu procentaj. Peste toate, un demers pe care îmi îngădui să-l aștept cu drag. La revedere **SFR** și *bon courage!*

Alexandru ZUB

Un „dezgheț” istoric și o restituție istoriografică*

întâlniri de destin

Orice istoric simte nevoia de popasuri reflexive, dacă nu și-a făcut din reflecție un mod curent de a se manifesta în domeniul său. Cât despre mine, am optat de la început (nu fără a jena alte opțiuni) pentru o cât mai bună îngemănare a restituției factologice cu o reflecție capabilă să pună în lumină idei directe, sensuri, ipoteze de lucru, sugestii.

Istoria istoriei are, se știe, vocația lecturii „în filigran”, ceea ce îi permite să antameze trecutul ca o multitudine de „palimpseste” susceptibile de restituție istoriografică. Mai mult, ea are ambiția de a scoate în relief mentalitatea colectivă, după cum sesiza unul dintre cei mai subtili profesioniști ai domeniului¹.

Ca să-și împlinescă menirea, istoricul învață a pune întrebări, a chestiona materia și a găsi, pe cât posibil, răspunsurile cele mai adecvate. Într-o carte mai veche, glosam sumar pe aceeași temă, constatând că „istoria se naște din interogație, pune ea însăși sistematic întrebări și provoacă mereu la chestionarea domeniului”. Formulăm apoi, retoric, eu însumi, o suită de interogații legate de finalitatea istoriei, mai mult spre a-l introduce pe lector în atmosferă și a-i induce, eventual, o parte din neliniștile care îl apasă pe istoric².

Nu demult, reputatul cărturar Neagu Djuvara a publicat un eseu despre „relativitatea generală” a domeniului, sub un titlu incitant, întrebându-se pentru noi dacă *Există istorie adevărată?*³ Interogația e veche, imemorială, forma însăși datând încă din timpul lui Lucian din Samosata (secolul II e.n.), a cărui *Quomodo historia conscribendo* e de fapt tot o interogație, pe seama căreia autorul ironiza „istoriile monstruoase sau fabuloase înfățișate în vechii poeți, istorici și filozofi”⁴.

Atâtea cărți faimoase au de altfel titluri interrogative: E.H. Carr și H.I. Marrou se întrebau, cvasi concomitent, în 1961, *ce este istoria?*⁵ Mai aproape de noi, Keith Jenkins repeta sintagma, urmând același impuls euristici⁶. Retorica a jucat întotdeauna un rol în asemenea situații, dacă ne gândim la unele titluri hasdeene (*Pierit-au dacii?*) și la atâtea altele din colosală bibliografie a domeniului, imposibil de analizat aici cum se cuvine.

Se poate sesiza uneori în interogație și un fel de a impune discursul propriu, o provocare ca aceea lansată de Fukuyama în 1989: *The End of History?*⁷, pentru ca peste trei ani semnul întrebării să dispară din titlul sintezei⁸. A repus totuși semnul respectiv în drepturi când a fost să răspundă unor critici: *After History?*⁹ Oponenții săi au recurs, adesea, cum era firesc, la aceeași formă¹⁰.

Invitat a colabora la colecția *Destins du monde*, menită să ilustreze preferințele „noii istorii”, Fernand Braudel constata, la jumătatea secolului XX, că aproape totul se cuvenea repus în chestiune, inclusiv limbajul, ceea ce implică deopotrivă teoria, observația factologică și comparatismul¹¹.

Istoricul instituie un dialog cu trecutul, pe care îl chestionează și îl rescrie, mereu atent la relația dintre subiect și obiect, relație careia teoreticienii domeniului i-au acordat mult interes, de la Vico până la noi, pentru a nutri încă intense dezbateri¹².

Se poate spune, azi mai mult ca oricând, că istoriografia se reinnoiește mereu, pe seama extensiei de orizont epistemic, a sporului documentar, în exponențială creștere, a primenirii metodologice nu mai puțin. Teoria și practica se completează mutual, ca în subtilul cunoscutei reviste *Rethinking History*, care enunță astfel un întreg program¹³.

Mai mult poate decât alte domenii, studiul istoriei e pândit de riscul emiterii unui discurs monoton și repetitiv, dat fiind că situațiile seamănă între ele, până la un punct, iar tipologiile aferente nu sunt fără număr. Deși, teoretic, păstrează convingerea că are de-a face cu o nouitate continuă, istoricului se comportă, în strădania lui restituțivă, de o manieră ce tinde a diminua diferențele și a descoperi liniile mari, elementele de continuitate și permanență. El speră să propună astfel un discurs mai bine articulat, mai persuasiv, mai convingător, deși e subminat mereu de soluții alternative. Exemplul oferit de Braudel e încă destul de aproape ca să ne prevină că și în cazurile cele mai fericite dilema persistă, ezitarea e firească, nevoia de a găsi alternative cu un grad sporit de veracitate alimentând noile căutări ale istoricului. A evita definițiile constrângătoare, a rămâne mereu deschis pe tărâmul faptelor, a căuta la orice pas nuanța infinezimală, iată un tip de conduită istoriografică în stare să susțină treaz interesul celor care se devotează cunoașterii omului în manifestările lui spațio-temporale. Se poate spune că orice studiu autentic, în domeniul amintit, stă sub semnul căutării antinomice și al răspânticiei¹⁴, că misiunea istoricului e cu atât mai dificilă cu cât ea se consumă după reguli mai severe și cu finalități mai înalte.

Privită astfel, meseria de istoric implică o anume solidaritate de breaslă, o *oekumene* ce obligă pe fiecare să-și racordeze inițiativele, pe cât posibil, să-și potrivească pașii pe linia unei cât mai depline convergențe. Ne putem potnici pe parcurs, însă rezultatul final se vedește convergent și de aceea mai solid, mai dătător de speranțe, mai apt să alimenteze elanul „sisific” de reconstruire a trecutului. Dacă există o șansă pentru istoricul ce-și reinnoiește mereu aventura, ea se sprijină pe acest travaliu comun, pe îmbinarea cât mai armonioasă a demersului analitic cu năzuința spre sinteza integratoare¹⁵.

Fiind vorba de o reflecție în desfășurare asupra domeniului, e firescă revenirea la anumite idei, contexte, figuri, legate

deopotrivă de noile achiziții în domeniu și de propria devenire. Căci un istoric se examinează pe sine mereu, după un îndemn străvechi, cel puțin de la Marc Aureliu, reiterat cu obstinție de-a lungul timpului. Cazul lui Pârvan rămâne, sub acest unghi, ilustrativ¹⁶. Să-mi fie permis a reproduce un pasaj din biografia acestuia, pusă și ea sub semnul interogației: „Istoricul e prin definiție un călător. Călător în timp și în spațiu, fiindcă rostul profesiei sale e să reconstituie devenirea umanității sub unghi cronotopic, să circumscrie deci spațio-temporal fenomenologia istorică, asigurându-i o structură coerentă și rațională”¹⁷. În această viziune, pasiunea pentru adevăr se nutrește deopotrivă prin studiu meticolos și prin interogarea sistematică a realității din jur¹⁸.

La timpul său, Xenopol afirma, nu fără un anume temei, că „în expunerea trecutului umanității trebuie deosebită practica de teorie”, după modelul existent în zona artelor¹⁹. Astfel se comportă și azi profesioniștii domeniului, însă distincția dintre practică și teorie nu mai e atât de categorică, o contaminare dintr-o zonă în alta având loc în permanență. Practica, bine condusă, implică oarecum teoria, ca în cunoscutul adagiu goethean care ne îndeamnă a recunoaște peste tot rudimentele teoriei²⁰.

Căutând a reconstitui, pas cu pas, traseul istoriografiei române, oarecum fenomenologic, am avut ocazia să remarc nu o dată dificultatea unui răspuns clar și persuasiv cu privire la acest raport. Căci, deși are o anume constanță, el se schimbă totuși mereu și impune o adaptare continuă a discursului la datele concrete. „Totul fiind o chestiune de apreciere”, după cum sesiza un istoric obsedat de ideea veracității, rămâne la latitudinea fiecăruia să găsească un raport cât mai just, o mai deplină adecvare.

După o lungă dominație a discursului unic în partea oficială a istoriografiei noastre, numeroși istorici au adoptat o atitudine critică, adesea și hipercritică, față de „moștenirea trecutului” în acest domeniu. Discursul „demitizant” mai întâi, istoria „alternativă” și „polemică” după aceea constituie reacții definitorii pentru atitudinile asumate de unii istorici în tranziția postcomunistă. Ele ar merita, în alt cadru, o analiză mai atentă.

Neliniștile cronicarului, legate de greutatea accederii la adevăr, se nășteau din aceeași conduită filozofică, anxioasă, interogativă, capabilă a nutri totodată elanuri poetice și restituții istoriografice. Biruința gândului rezulta dintr-o căutare continuă, în planul erudiției, ca și în sfera cugetării.

Șansa istoricului modern de a găsi răspunsuri adecvate la aceleși preocupări e cu atât mai mult pendinte de cunoașterea cât mai deplină a faptelor, în lumina unor presupuziții teoretice și cu ajutorul unor metode capabile să pună în lumină elementele definitorii sub numeroase aspecte, astfel ca ansamblul restituției să fie nu numai verosimil, dar și veridic. E o țintă deplin justificată, la atingerea căreia contribuie și adepții relativismului, în zilele noastre, dacă evită să-și absolutizeze discursul. Rigoarea gândirii se cere dublată de un substanțial contact cu faptele, de o severă disciplină a analizei, pusă la lucru *sine ira et studio*, dar și fără prejudecățile acumulate de istorici de-a lungul timpului. Un spirit deschis, inteligent, servit de o bună orientare profesională și de o neistovită sete cognitivă, pusă în slujba adevărului, ar înlesni sensibil apropierea de scop. Dar trebuie să ținem seama mai sus, tot mai sus, pentru cei care știu să-și urmărească serios, competent și onest căutările, o conștiință tragică se degajă din mișcarea spațio-temporală a scrisului istoric.

Extras din volumul de autor *Clio sub semnul interogației: idei, sugestii, figuri*, Iași, Polirom, 2006, p. 11-15.

¹ Pierre Chaunu, *L'histoire sérielle, bilan et perspective*, în *Revue historique*, 1970, 2, p. 301.

² Al. Zub, *Istorie și finalitate*, București, 1991, p. 7; ed. II, 2004, p. 11-12.

³ Neagu Djuvara, *Există istorie adevărată? Despre „relativitatea generală” a istoriei. Eseu de epistemologie*, București, Humanitas, 2004.

⁴ Lucian din Samosata, *Istoria adevărată*, trad. Florica Bechet, București, Paideia, 2000, p. 13-14.

⁵ E. H. Carr, *What is history?*, New York, 1961; H. I. Marrou, *Qu'est-ce que l'histoire*, în *L'Histoire et ses méthodes*, Paris, 1961.

⁶ Keith Jenkins, *Why history?*, London, 1999.

⁷ F. Fukuyama, *The end of history?*, în *The National Interest*, 1989.

⁸ Idem, *The end of history and the last man*, New York, 1992.

⁹ *After history? Francis Fukuyama and his critics*, ed. Timothy Burns, Lanham Md., 1994.

¹⁰ George B. Smith, *The end of history or a portal to the future: does anything lie beyond late modernity?*, în *vol. cit.*, p. 1-21.

¹¹ F. Braudel, *Structurile cotidianului: posibilul și imposibilul*, I, București, 1984, p. 5-6.

¹² Alun Munslow, *Editorial*, în *Rethinking History*, 4, 2001, 1, p. 1-5.

¹³ *Rethinking History. The Journal of Theory and Practice*, Glasgow, vol. 4, 2000.

¹⁴ Cf. Al. Zub, *Vasile Pârvan. Dilemele unui istoric*, Iași, 2002, p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, p. 123.

¹⁶ *Ibidem*, p. 126-127.

¹⁷ Idem, *Pe urmele lui Vasile Pârvan*, București, 1983, p. 280 (ed. II, 2005, p. 254).

¹⁸ *Ibidem*, p. 285 (ed. II, p. 259).

¹⁹ Xenopol, *Teoria istoriei*, București, Institutul Cultural Român, 1997, p. 1.

²⁰ „Cel mai bine ar fi să considerăm că orice e faptic conține deja teoria” (citât din memorie).

²¹ F. Braudel, *op. cit.*

Nicolae PANAITIE

intersecții

Potrivieli șoptite (VIII)

În vremurile de odinioară, când rouile primăverilor și brumele târzii ale toamnelor cădeau ca o binecuvântare a cursului sănătos al fenomenelor anotimpurilor, mi-a fost dat să-l întâlnesc și să-l cunosc pe bădăia Sandu Grinea. Aveam pe atunci vreo șapte-opt ani; era la începutul anilor '60 ai secolului trecut. Acest om sfătos, plin de înțelepciune și căldură sufletească, te cucerea din primele clipe, atunci când își deșira ghemul amintirilor...

Ascultarea, cuminența, vorba rară și întrebătoare puneau stăpînire pe mine, cînd bădăia Sandu Grinea ne despletea urzeala vieților unor trăitori ai văii Stavnicului. Multe istorisiri ne-a mai povestit din tinerețea lui. Una dintre cele care mi-a adus vămî, secete și, uneori, pustiuri în suflet este despre o sfîncă de om, Victor Afloarei, care, pe cît era de înalt și voinic, tot atît era de chipeș și bun la suflut.

Satul Cioca-Boca este unul dintre cele cinci ale comunei Șcheia, situat mai mult pe malul drept al râului Stavnic. După un mers de la malul apei de vreo 15-20 minute, încep frumoasele și ademenitoarele coline ale Văii Carului, Căpoteștilor, Cojocăriței și Ipatelui. Aici, în acest areal, Victor Afloarei, om bun de pus la rană, adică pe care se poate conta oricînd, și-a trăit puritatea sentimentelor, emoțiile, splendorile și neprevăzutul unei iubiri de neuitat. În 1955 avea 22 de ani. Chipul lui de o simetrie perfectă era binecuvîntat cu ochi albaștri, care parcă se mișcau tot timpul, luminîndu-l. Aproape întotdeauna avea un zîmbet natural, adică îi rîdea fața - cum spunea bădăia Sandu Grinea. Între Victor și Anișoara lui Cojocarul oamenii știau că este o iubire adevărată, în care frumusețea erosului însemna încredere, sentimente curate, respect, susținere și altruism, într-un cuvînt: dragoste. Dacă dragoste nu e, nimic nu e, spunea Marin Preda.

Anișoara era cu trei primăveri mai puține decît Victor. Corpul ei, mlădios și tainic, precum apa Stavnicului, atrăgea ochii, rîvna și căutarea multor pretendenți, înaintea tuturor celorlalte fete. Privirea îi era scînteietoare, magnetică și caldă, iar picioarele, brîul, pieptul și capul parcă i le pusese cineva, reușind o vie, vorbitoare și unică arhitectură. Primii fiori ai dragostei lor au început, spunea bădăia Sandu Grinea, în vara anului 1955. Atunci, Victor Afloarei a invitat-o pe cea mai frumoasă fată de pe Stavnic în prisaca lui din pădurea Căpoteștilor. Fata, cu o voce tremurîndă de parcă i se tăiea răsufierea, i-a spus că va merge altădată. Ea era de confesiune neoprotestantă, iar Victor ortodox. În acea duminică, el s-a îndreptat singur spre prisacă. Mersul lui era tare încet, mai mult parcă mergea înapoi, sub ulmul de la poarta celei care-i umplea inima și mintea cu ființa ei împresurată de splendori.

Anișoara, la cei 19 ani, rămăsă singură în acea după-amiază de duminică, trăia din plin fiorii dragostei. Fruntea-i transpirase, miinile parcă nu o mai ascultau. Fără să știe cum, ajunsese sub ulm, așezîndu-se pe vechea bancă de stejar, făcută de tatăl ei, după al doilea război mondial. Își privea degetele-i umede, trecîndu-le prin pârui-lung, pînă aproape de brîu, apoi își acoperi fața cu ele, strîngînd în pumnul lor un suspin, ce devenea din ce în ce mai mare, pînă cînd palmele nu-l mai puteau acoperi... Încet, încet îi picura pe gît, pe piept și parcă tot trupul era înconjurat de un nour de ploaie caldă, ce-i pătrundea toată ființa... Bruce, se trezi, ca dintr-un vis, în brațele celui care-i împregnase întreaga-i făptură, așteptîndu-l, dorindu-l... Au naufragiat amîndoi pe apele iubirii lor tulburătoare pînă în 1958. Anișoara dorea ca iubitul să-i aparțină în totalitate ei și numai ei, cu traiul și graiul. Dorințele lui Victor erau aceleași cu ale ei. Ar fi venit spre ea întru totul, dacă mama lui n-ar fi reușit, la vremuri de noapte și pe cărări oculte, să-l însoare pe singurul ei fecior cu o altă fată, din Ipatel, satul boierilor Costea și Murgescu. El a fost pentru nevasta sa, pe care n-a iubit-o, un om vrednic al muncilor pămîntului și al ogrăzii. Au avut împreună două fete și un băiat neasemuit de frumos, care a murit exact în ziua cununiei lui, la 23 de ani, iar cele două fete: una trăiește în Giurgiu, cealaltă tocmai în deltă, la Chilia. Au ajuns, ca și tatăl lor, tot pe maluri de ape, dar mult mai mari și mai adînci.

Astăzi, Victor Afloarei, cînd trece prin dreptul ulmului - iubita lui, nemaifiind acolo, rupe cîte o ramură și, după ce o privește pînă i se împînjenesc ochii, o aruncă pe oglinda apei Stavnicului... Anișoara a ajuns toată ca o ființă de fildeș, de fildeș însuflețit. Ea nu s-a mai unit cu nimeni. Iubirea lor a fost fără consumuri și vifor dureros. Se poate spune că a fost o iubire pioasă. Deși fructul dragostei lor s-a zvîntat, chiar și acum amîndoi îl simt în tot corpul!

Au ajuns ca doi mesteceni, despărțiți de apa Stavnicului, iar cele cîteva frunze pe care le mai au pe ramuri vor cădea, într-un timp nu prea îndepărtat, împreună vor fi duse de valuri spre singurătatea apelor...

„Voi spuneți: Nu există Dumnezeu! Eu spun: Dumnezeu există! Este meci egal. Dacă voi aveți dreptate și într-adevăr nu există Dumnezeu, ce se va întîmpla cu mine? Absolut nimic. Voi muri și totul se va încheia acolo. Poate că nu m-am bucurat din plin de lucrurile pe care voi le considerați indispensabile. Dar este aceasta o pierdere atît de mare? Dacă însă Dumnezeu există, atunci totul, cu adevărat totul va fi pierdut pentru voi. Veți muri și va trebui apoi să dați socoteală înaintea lui Dumnezeu. Să nu credeți că Dumnezeu va accepta ignoranța voastră față de Persoana Sa. Ați avut totul pe pămînt, dar ați pierdut totul pentru veșnicie”. **Blaise Pascal (1623-1662), naturalist și filozof**

Mircea CIUBOTARU

„Misterele onomastice” ale Iașilor (XXII)

Doar la gura sobei se pot spune mai multe povești decât la capătul podului, despre iglițe și capre, babe și urși, podele și parmaclăcuri, bulboane și făpturi necurate. Nu o fi destinul Podului Trancu la fel de... metafizic precum cel din *Puntea Sfântului Ludovic* de Thornton Wilder, dar „misterios” prin confuzii documentare birocratic-administrative este de neegalat în Iași.

Până pe la mijlocul veacului al XIX-lea, mahalagii din Broșteni cei mai vechi nu puteau ieși din îmbrățișarea băhoasă a cotului Bahluiului decât pe la Podul Roș, fiind nevoiți să traverseze mai întâi cursul vechi al Nicolinei peste un alt pod (necartografiat) din apropiere, situație reprezentată pe o „închiptoare hartă” a locului, desenată la 12 mai 1815 de vornicul de poartă Vasili Bucur (Arhivele Naționale Iași - ANI -, *Documente*, 422/107, plan publicat și comentat deja de dr. Sorin Iftimi și de prof. dr. Laurențiu Rădvan). Mai era atunci și o punte care fusese făcută de târgoveți (din tumorugii unui fost pod provizoriu de peste Bahlui, construit între anii 1806 și 1812), pentru a ajunge mai lesne din Broșteni în Ulița de pe Iaz (viițoarea str. Sf. Lazăr, 1884). Aceștia se strecurau printr-o hudiță dintre două dughene negustorești, aflate în dreptul trecerii de pietoni de astăzi (spre sediul BCR) de pe str. Sf. Lazăr, prilej de gâlceavă atunci, drept pentru care a și fost închisă în 1816 (*Ibidem*, 422/105 și 422/106). Pe această punte s-a putut merge câțiva ani, în direcție contrară, la o căsăpie de pe malul drept al Bahluiului, situată pe locul actual al micului scuar din spatele Facultății de Arhitectură „G. M. Cantacuzino”.

Nicio altă trecere peste Bahlui nu a mai existat, între Podul Roș și Podul Bularga, până pe la mijlocul secolului, căci abia în planul lui Fr. Peytavin (1857) este reprezentat un pod fără nume, legând Broștenii de Ulița de pe Iaz. Acesta era „Podul numit Trancu” mai târziu, în 1872 sau „Podul numit a lui Isaia Trancu” (ANI, *Primăria Iași - PI -*, dos. 101/1872, f. 90 r., 198 r.), când se pune problema reparării sale (*Ibidem*, f. 86 r. și urm.). După inundații anterioare ale Bahluiului, podul fusese „înființat” (de fapt, refăcut) în 1868 de mahalagia de acolo, între care se afla și evreul Bercu Morariu. Aceștia refuzau acum să-l repare, iar Primăria considera că ei trebuiau obligați la această cheltuială, fiind spre folosul lor. Podul era situat „de vale de casa Isaia Trancu”, localizabilă pe terenul bisericii actuale Sf. Paraschiva pe stil vechi, de pe str. Sf. Lazăr. Personajul eponim este, desigur, acel Isaia de pe *Ulița pe Iazu*, care apare într-o catagrafie a caselor și dughenilor din anul 1861 (ANI, *Eforia Iași - EI -*, dos. 99/1861, f. 306 v.) și îl găsim menționat încă o dată, mai târziu, când se oferea un loc de pe str. Sf. Lazăr, fost al lui I(saia) Trancu, pentru cumpărare, în vederea înființării unei piețe (ANI, PI, dos. 132/1893 - lipsă; mențione în inventar). Este foarte probabil înrudirea acestuia cu un Ioniță Trancu, știut documentar dintr-o învoială din 21 martie 1857, cu Mânăstirea Socola, pentru embaticul unei vii (ANI, *Mânăstirea Socola*, ms. 577, f. 143). Acești *Trancu* erau membrii unei familii de armeni din Iași, poate din același neam cu aceea din Târgul Frumos, care a dat pe cunoscutul Grigore Trancu-Iași. Iorgu Jordan găsește, după preferințele sale, o etimologie bulgărească acestui nume (bg. *Tranko*), dar, din motive evidente, armen. *trang* „sfetnic regal” este soluția corectă.

Numele podului Trancu este în relație cu acea refacere a sa din anul 1868 și se explică, desigur, atât prin contribuția armeanului la cheltuiala comună, cât și, cert, prin vecinătatea imediată a casei sale cu podul, ca și în cazul podurilor Iancu Bacalu, Tacu, Bularga sau Bușcănescul. Ca de obicei, în acei ani și mereu după aceea, nu erau bani pentru toate podurile și podețele din oraș, încât devizul și proiectul pentru reconstruire au fost făcute abia în mai și iulie 1873 (*Ibidem*, dos. 101/1872, f. 144 r.-145 r., 179), antrepriza de construcție datează din iulie 1874 (f. 225 r., 227 r., 229 r., 246 r.-247 r.), dar reparațiile au fost făcute abia în februarie 1875 (f. 297 r.). Inundațiile din anul următor au avariata iarăși toate podurile de pe Bahlui, încât în octombrie 1876 Podul Trancu era într-o stare deplorabilă (*Ibidem*, dos. 31/1876, f. 109 r., 282 r.). Podul Trancu, ca și Podul Roș, era din nou rupt de sloiuri în februarie 1880 (*Ibidem*, dos. 78/1880, f. 1 r.), era stricat în august 1882 (*Ibidem*, dos. 78/1882, f. 50 r.), în primăvara lui 1883 se prăbușise pe o porțiune și în martie a trebuit făcută o punte de trecere cu piciorul pe acea parte (f. 1 r., 8 r., 78 r.). A fost reconstruit în întregime în iarna lui 1883-1884 și era gata în februarie (f. 87 r.), dar în următorul sfert de veac au fost necesare

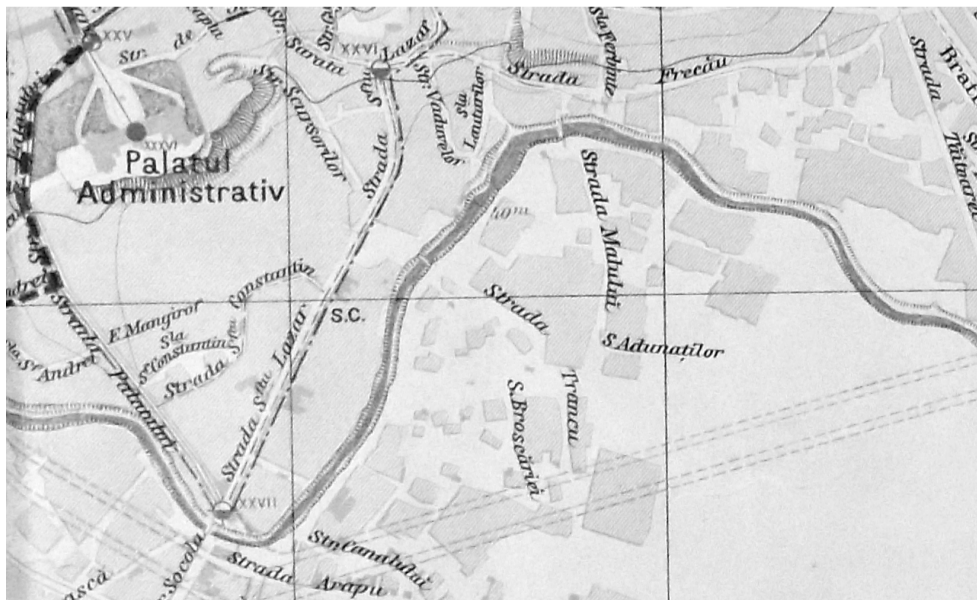
iarăși numeroase reparații și reconstrucții (*Ibidem*, dos. 58/1887, f. 98, 100, 104-121; dos. 58/1891, f. 4 r.; dos. 58/1893, f. 3 r.; dos. 58/1900, f. 70 r.; dos. 58/1901, f. 1 r., 3 r., 6 r., 7 r., 11 r., 78 r.-79 v.; dos. 58/1903, f. 67 r.; dos. 58/1906, f. 2 r., 16 r., 35 r.; dos. 58/1909, f. 3 r., 11 r., 20 r., 97 r.).

Fiindcă după rectificarea Bahluiului în anii 1909-1910 albia veche nu a fost acoperită imediat, Podul Bercu zis și Trancu (*Ibidem*, dos. 58/1919, f. 54 r. și urm.) a rămas pe vechiul amplasament, fiind reparat parțial în anii următori (*Ibidem*, f. 75 r.; dos. 58/1920, f. 33 r.; dos. 58/1922, f. 95 r.; dos. 58/1923, f. 224 r.; dos. 58/1925, f. 1 r.; dos. 58/1926, f. 5 r.; dos. 58/1928, f. 77 r., 78 r., 80 r.; dos. 58/1931, f. 40 v., 49 r.). Unele detalii ale avaturilor acestui pod sunt instructive pentru anume străvechi mentalități (ne)civice și nu ne surprinde informația că un evreu din vecinătate a furat 12 traverse de la capătul de apus al Podului Trancu de pe albia veche și a pus gunoi în loc (*Ibidem*, dos. 58/1924, f. 21 r., reclamație). Treptat, cursul vechi al Bahluiului s-a colmatat, astfel că pe locul podului din capătul str. Trancu nu mai era necesară decât o punte pentru care se solicitau uneori doar materiale de reconstrucție (*Ibidem*, dos. 58/1933, f. 15 r.). Fosta albie a râului a fost complet umplută cu pământ, devenind traseul **Străzii Moldovei** (1931), cum se vede în planul desenat de C. Condurache (cca 1942-1947). Astăzi, capătul dinspre Podul Roș al acestei străzi nu mai poate fi observat, locul fiind ocupat de clădirile Facultății de Arhitectură și Facultății de Construcții și Instalații ale Universității Politehnice „Gh. Asachi”, dar în continuare, până la intersecția cu str. Zimbrului, str. Profesor Anton Șesan mai amintește de cursul de odinioară al Bahluiului. La celălalt capăt, fosta Str. Moldovei nu mai ajunge până la Bahlui, stându-i în cale clădirea Rectoratului aceleiași Universități. Acum, mai rămâne doar să căutăm motivația numelui acestei străzi, observând imediat sintagma cu determinantul în genitiv (*Moldovei*) și nu în nominativ (*Moldova*). Explicația devine limpede când constatăm că pe locul vechii căsăpii de pe malul drept al Bahluiului, reprezentată pe „hartă” din 1815, a apărut probabil după 1832, când căsăpiile au fost mutate la marginea orașului, o moară de apă a cărei veche ieșătură, făcută de-a curmezișul Bahluiului, trebuia desființată în februarie 1880, pentru a permite curgerea sloiurilor (*Ibidem*, dos. 78/1880, f. 13 v.-14 r.). La acea dată, moara era desigur modernizată, iar acel Bercu Morariu de lângă Podul Trancului va fi având legătură cu această moară, după cum fosta str. **Măcelari** (1932) trebuia să amintească de căsăpia de la începutul veacului al XIX-lea. Dacă moara va fi intrat în proprietatea Băncii „Moldova” din Iași (e doar o presupunere), am avea și explicația denumirii sale (**Moara Moldova**). A fost demolată în anul 1932 (*Ibidem*, dos. 58/1932, f. 37 r.).

Ulița Broștenii, locuită majoritar de evrei în 1861 (ANI, EI, dos. 91/1861, f. 318 v., 322 v., 327 v., 328 v.), va fi numită **str. Trancu** la capătul său de nord-est (ANI, PI, dos. 119/1884, f. 197 v.). După schimbarea cursului Bahluiului și sistematizările planificate începând din anul 1923, str. Trancu a fost trasată de la podul vechi direct până la malul râului și, mai departe, după 1926 (*Ibidem*, dos. 253/1929, f. 13 r.-v.), până în șoseaua Țuțora (azi Calea Chișinăului), aproape de rondul tramvaiului numit acum Baza 3. Nimic nu se mai poate recunoaște astăzi din acea jumătate nouă a str. Trancu, după apariția în anii 1961-1970 a cvartalelor de blocuri de pe splaiul drept al Bahluiului și a CET 1 Iași. Noua comunicație impunea necesitatea măcar a unei punți sau a unei pasarele de legătură între cele două segmente ale străzii, separate de râu. Inițial, după marea inundație din iunie 1932, a fost construită o punte provizorie pe locul fostului pod Arapu, din dreptul Morii Moldova, cu material lemnos din demolarea Podului Ipsilanti și a acelei mori (*Ibidem*, dos. 58/1932, f. 24 r.-25 v., 28 r., 37 r., 39 r., 43 r., 49 r.). Abia în anul 1934 au început demersurile și s-a făcut documentația pentru un pod solid, de lemn de stejar, peste Bahlui, în capătul str. Trancu, lucrare în valoare de 270.000 lei, executată în anul următor și cu o recepție provizorie din august 1935 (*Ibidem*, dos. 58/1934, f. 115 r., 117 r.; dos. 58/1935, f. 3 r.-v., 4 r., 35-40 r.) și una definitivă în august 1936 (*Ibidem*, dos. 58/1936, f. 19 r.). Au urmat reparațiile obișnuite la podurile de lemn (*Ibidem*, dos. 58/1940, f. 16 r.; dos. 58/1941, f. 4 r.) și o reconstrucție de 2.400.000 lei în exercițiul financiar al anului 1948 (*Ibidem*, dos. 21/1948, f. 19 r.). Aceasta este aventura podului pe care l-am indexat în episodul anterior ca **Trancu 2**, pod demolat în anul 2006.

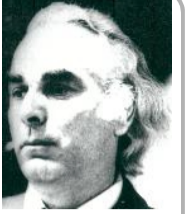
Pe parcursul acestei bogate documentări, sinonimiile toponimice

Podul numit al lui Bercu (*Ibidem*, dos. 58/1889, f. 23 r.), *Podul Treancu și Podul lui Bercu*, *Podul Isaia Trancu (Bercu)* (*Ibidem*, dos. 58/1890, f. 6 r., 8 r., 27), *Podul Bercu* (*Ibidem*, dos. 373/1897, plan ozalid), *Podul Trancului* supranumit *Bercu*, zis și *Isaia* (*Ibidem*, dos. 58/1901, f. 1 r., 6 r., 7 r., 11 r.), perfect explicabile, dată fiind participarea acelui evreu la reconstrucția din 1868, au fost de real folos pentru clarificări documentare, dar alte referințe ne-au apărut ca derutante și ne-au pus serioase probleme de interpretare și analiză, generate de unele confuzii între Podul Trancu și Podul Arapului, apărute în câteva acte din dosarele Primăriei. Episodul următor va risipi și acest „mister” denominativ.

mnemosyne

Horia ZILIERU

AMANDORA

E suferința soră c-o Iubire
pe valea plângerii sfîntînd profsora
(prescura albă). Până-n amandora
o a tîrîat-o muta asfîntîre.

Trudite mâni amirosind ca flora
de lumînări în sfeșnic și psaltire
frîng pânea milei. Varsă din potire
sanguinul vin. Doar dascăul Gongora

descălecând cavoul (dogmă veche)
dezamorsa eonul nopții mele
tîindu-i clasicul tunel spre strane:

metafora și giulgiul, suverane.
Ferecătura rimelor pereche
desleagă-n ceruri nimbul oarbei stele.

SLOVE

(profesorul *Constantin CIOPRAGA*, vocația modelului clasic)

1. M-am interogat: sub ce semn să stea „cuvîntul meu”? O rostire cât o telegamă (dezvoltată) în respirări de fraze iorganiene. Mă va salva poesia, mi-am răspuns.

2. În atelierele mele de învățătură există trepte mergînd la palimpsest / textul original al unor mari poeți, însușindu-mi: „poesia este drumul de la sentiment la expresivitate”. Drumul poate fi străbătut într-o viață.

3. Cum te încumeți a te înfățișa în fața verbului cu un rod de substantive? Vorbitorul piere pre limba sa proprie: o limbă care nu este niciodată singură, care dialoghează **invers** (de la Ion Barbu, cetera) „cu cele ce-i sunt **mitoyennes** în spațiu și timp”.

4. Atunci / acum, în compoziția de frescă morală, mă întorc și eu în acel timp. Cu o jumătate de secol în urmă, așteptam în biroul secretarului / colonel / poliglot al cărui nume se încheia cu y, la revistă, pe cineva: să arunce o privire peste filele mele cu stihuri „originale”. Caligrafia literelor imita pagode, sub influența „volutelor” bunului meu dascăl muntean: eminoscologul Augustin Z. N. Pop. Auzisem despre omul pe care-l așteptam că se întorsese din prizonierat, că trăise experiențe la limita umanului. Îmi amintesc: purta un costum alb, chipul avea sigiliul unei gravități blânde. Cumpătat, echilibrat în dialog. Echidistanța se muzicaliza încet, în manieratul vers liber. Nu a pronunțat nici / da - nici / nu. Dar, semnele făcute pe margine cu creionul îmi mărturiseau existența acelui „idiom” sub straturile naive, sentimentale, inflamate de cohorta metaforelor.

Îmi mai amintesc: am susținut la seminar o lucrare despre opera capitală a lui Dante. Aspiram să explorez înălțimile hermetice ale textului poetic numai că, mă împotmolisem în huzurul decorativului. Intervențiile sale mi-au fost benefice: propoziția simplă, articulația diacronică, utilizarea oportună a citatului, „cartografiere” a exigenței.

Îmi mai amintesc: la un început de martie a intrat la oră avînd un buchetel de ghiocei: „sunt pentru fetița mea”. După, am descins în tainele lecției / prelegerii însușindu-ne retorică discursului, modernitatea în raport cu învățătura unui clasic pe care-l admira și urma. Surăsul îi lumina chipul cu ceva din fraza „ghiocei / fetiță” sunîndu-mi, eminescian, iubirea lăsată „de părinții din părinți”.

Încă îmi mai amintesc: câțiva colegi am fost chemați, în prag de absolvire, în amfiteatrul de la care aveam să ne luăm „rămas bun”. Aducîndu-ne spre matca vocației prin cordial sfat de taină, încît și astăzi mă imaginez într-o fotografie „de grup” cum descoperisem într-o istorie a literaturii pe Robert Frost ținînd seminarul de poezie înconjurat de studenți. Ne-a vorbit în acea **oară** de metaforica imagine a dascălilor care vom fi, despre realitatea și seismele chemării într-o vreme nevoioasă, despre un anume tip / atipic de comportament. În clipa aceasta aș zice: metadiscurs de ființare a personalității.

În timp, aveam să-i citesc cărțile, (critică, poezie, proză) descifrînd liniile de portret ale clasicului continuator.

Și încă: am fost în casa / acasa sa. Ceea ce am gustat, în prezența Doamnei sale, însemna tradiția moldavă creștină: prescură și împărtășanie. Mitologia casei.

5. Mărturisesc, ca într-un poem de Frost, repetînd povestea celor „două drumuri”, că eu am mers pe acela ce mi-a scos în față Iașii. Deși, nu de puține ori am strigat înnăbușit versuri din Blaga: „De ce m-ai trimis în lumină, mamă / de ce m-ai trimis?”.

Tot profesorul ne-a învățat cum se poate trece frumos, mîndru senior, inspirat creator, în orice vreme din vîrstă în vîrstă.

Iașii noștri (și eu locuiesc aici) au sub tabloul votiv nume rotunde. Între majuscula inițială și redistribuirea sensibilității analoge, pîndit de uzura substantivului (învîțînd de la Arghezi), rostesc tradiționalul „La Mulți Ani!”, să înfloriți pe file azurului sufletului, cugetului, în mirificul incunabul al Moldovei existențiale.

(*Cuvînt rostit la aniversarea a 85 de ani de la nașterea profesorului meu)

Angela TRAIAN

De la Dionis la Eminescu

Între artele poetice ale Antichității există un text care se ocupă de potrivirea cuvintelor. Chiar așa se intitulează: *Tratat despre potrivirea cuvintelor* și aparține criticului și istoricului literar grec Dionis din Halicarnas (n. 60 î. Hr). Ideile vehiculate în *Tratat*... îl singularizează oarecum pe Dionis, fie că-l raportăm la predecesori, fie la cei care i-au urmat. Primii puneau un accent deosebit pe alegerea cuvintelor; cei care i-au urmat, chiar dacă erau preocupați de *potrivirea* lor, o făceau respectând cheia unui cod născut din anumite constrângeri teoretice, adevărate dogme, din cadrele cărora nu se putea evada decât printr-un salt (efort) creator uriaș. Fenomen care se va tot întâmpla. A se vedea ieșirea din clasicism, iluminism, romantism, dar și incapacitatea de a se ieși din modernism. Incapacitate care, vorba poetului, trebuind să poarte un nume, s-a numit postmodernism. Adică un curent (mișcare, direcție...) care bântuie prin lume ca puiul de găină care-și târâște oul după el, pentru că, neterminat fiind, nu se poate desprinde. Mulți specialiști se învârt în juru-i, încercând să-i taie cordonul ombilical. Așa se face că avem atâtea postmodernisme câți teoreticieni ai fenomenului există: „...postmodernismul lui John Barth, literatura de completare; postmodernismul lui Charles Newman, literatura economiei inflaționare; postmodernismul lui Jean-François Lyotard, o condiție generală a cunoașterii în regimul informațional contemporan; postmodernismul lui Hab Hassan, o etapă pe drumul către unificarea spirituală a umanității și așa mai departe”. (McHale, *Postmodernist Fiction* 1987). Și, pentru ca brambureala să fie întreagă, unii dintre ei susțin că paradigma modernității ar fi epuizată (Lyotard), iar alții că modernitatea n-ar fi decât un proiect neterminat (Habermas). Mai productivă pe termen lung ar fi fost, probabil, existența atâtor postmodernisme câte opere mari, care să le illustreze, s-ar fi născut.

Dionis nu anulează etapa *alegerii* cuvintelor. El însuși recunoaște valoarea eufonică a unor cuvinte diferite de semnificație. Consideră însă că mai important este *potrivirea* lor. Înscriindu-se în tendința epocii, pornește de la ideea că scopul unei opere este *frumosul* și *desfătarea* și că, pentru a fi atins, trebuie folosite patru modalități de lucru: *muzica cuvintelor*, *ritmul*, *varietatea* și *adecvarea* formei la conținut. Este evident că, atunci când aduce în discuție muzica cuvintelor, el nu se referă la *rimă*. Și asta pentru simplul motiv că nu avea cunoștință de această noțiune. Poezii latini și greci n-au cunoscut rima. Nici *Psalmi*, nici *Cântarea cântărilor* n-au avut rimă. Presupunem că Dionis nu și-ar fi schimbat semnificativ concepția despre poezie dacă ar fi cunoscut-o. Ar fi abordat-o, probabil, cam în felul în care o face Eliot, atunci când afirmă că *eliberarea de rimă* poate să însemne o *eliberare a rimei*. Adică scutirea de a mai propti *versuri schioape* și folosirea ei, *cu efect sporit, acolo unde chiar este nevoie de ea*. Și ar fi conchis, împreună cu maestrul, că discrepanța dintre versul conservator și cel liber nu există, *întrucât există doar versuri bune, versuri proaste și haos*.

Dionis intuiește că un discurs al poezilor, diferit de cel al oamenilor obișnuiți, nu se poate întrupa decât dacă este alimentat de ceva special. Un fel de magie, eliberată de cuvintele bine *potrivite*. El anticipează o imensă libertate în potrivirea cuvintelor. Pentru Dionis este (mereu) depășit acel „spectacol” în care cuvintele se *străduiesc pe rând, unul câte unul*... și (mereu) actual acela care reușește să *împingă cuvintele unul după altul (...)* de parcă *s-ar lega pașii curgători fără să-și mai găsească liniștea*. Această neodihnă fără sfârșit a potrivirii cuvintelor (în absența rimei) stimulează nenumărate provocări formale, lingvistice, stilistice etc. Prin ideile lui, Dionis se apropie de teoriile moderne privind poezia. În esență, este vorba de o încercare de primenire a regulilor după care se construiește un text literar. Lucru care se tot întâmplă, periodic, de peste două mii de ani. Ceva de genul în care Eliot spunea la un moment dat (1948): *Avem nevoie de o estetică în stare să includă, dar să o și depășească pe aceea a lui Poe sau Valéry*. Adică de un efort (salt) creator uriaș.

Adevărata potrivire de cuvinte nu se poate naște decât în deplină libertate. Altfel spus, în singurul loc unde se pot întruni simplitatea firescului și aura miraculosului. Ca atunci când, din potrivirea unei raze de soare cu un strop de apă din atmosferă, se naște curcubeul. Se știe însă că nu toate potrivirile dintre o rază de soare și un strop de apă nasc curcubeie, după cum nu toate potrivirile de cuvinte nasc poezie. Gradul de libertate este conferit de talent. Adică de acel preaplin cu care poetul a fost înzestrat de natură și care-l ajută să înțeleagă, mereu și mereu că, în artă, libertate nu înseamnă eliberare. Numai așa își va putea permite propriile libertăți, prin articularea cărora să poată crea ceva nou și vechi (etern) în același timp. Există însă și scriitori care sunt mult mai puțin liberi decât ar putea părea la prima vedere. Dintre numeroasele exemple posibile, m-aș opri la Ion Barbu. Autorul *Jocului secund* pare a fi mult mai puțin liber decât Arghezi, de pildă. Ambii sunt produși de modernism. Dar în timp ce Arghezi se opune constant, cu îndârjire, oricărei înregimentări, „ilustrând”, în același timp, aproape toate formele de modernism, Ion Barbu se luptă și el, la fel de îndârjit, dar nu cu un adversar exterior, ci cu el însuși, cu *natura lui puternic senzuală*, pe care și-o reprimă în numele unui ideal: puritatea absolută a lirismului. Poezia sa oferă un modernism de tip mallarmean, care - cel puțin

prin ciclul *Joc secund* - închide un drum care nu va mai putea fi continuat. Altfel spus, experiența lui lirică este mai puțin fertilă, în timp ce opera lui Arghezi interesează și astăzi, unii critici afirmând chiar că au descoperit în ea *demonii ghiduși ai postmodernismului*.

Dionis fascinează nu doar prin aceea că vine din adâncul timpului, ci și prin faptul că are resurse credibile și... actuale pentru a provoca la dialog. *Potrivirea cuvintelor* nu este o problemă simplă, pare a ne spune, iar rezultatul ei depinde numai și numai de măiestria celui care o face. „Povestea” e complexă și n-avem cum s-o desfășurăm cu toate pliurile ei. E suficient să amintim că există teoreticieni, dar și mari scriitori care au fost preocupați, fiecare în stilul lui, de *potrivirea* cuvintelor. Arghezi, de pildă. Și nu numai pentru că are un volum intitulat *Cuvinte potrivite*, ci și întrucât a înțeles în profunzime evoluția poeziei: *Poezia nouă nu începe, cum spun manualele, acum cincizeci de ani. Ea începe de acum vreo două mii... (1943)*. Cu alte cuvinte, poezia nouă începe mereu și mereu. Și tot el, care n-a folosit versul liber, admite, la un moment dat: *câteodată oboșește și rima*. Ceva asemănător spune și Eminescu: *E ușor a scrie versuri / Când nimic nu ai a spune, / Înșirând cuvinte goale / Ce din coadă au să sune*.

Eminescu face și o demonstrație aplicată, care leagă trecutul de prezent și de viitor. *Nu credeam să-nvăț a muri vreodată* este unul dintre puținele versuri ale literaturii universale care emană un aer de libertate atât de pur și de total, încât un cititor sensibil l-ar putea percepe printr-o reacție înfrisonat epidermică. Prin acest vers, poetul nu mai are nici un punct de contingență cu realitatea imediată, oricare ar fi ea. Nici romantismul nu mai înseamnă mare lucru. Potrivirea celor trei cuvinte - *a crede, a învăța, a muri* - îl ridică atât de sus, încât marca de poet romantic (fie el și întârziat) mai este valabilă, cum s-a mai spus, doar în măsura în care orice mare poet tinde să regăsească, prin operă, sensul originar. Concepută ca o poezie ocazională, dedicată lui Napoleon, comutată apoi tot pe un destin romantic de excepție -poetul -, varianta finală a *Odeii* nu mai exprimă nici condiția eroului, nici pe cea a geniului, ci devine *expresia pură a condiției umane*. Truda de zece ani pe manuscrisul *Odeii* face superfluă orice îndoială privind originalitatea primului vers și anulează supoziția că acesta ar fi fost preluat întocmai dintr-un jurnal al lui Leonardo da Vinci. Dacă însă chiar așa stau lucrurile și cele două *potriviri de cuvinte* sunt identice, asta nu înseamnă decât că, la distanță mare în timp și spațiu, două spirite rare au reușit să intre în rezonanță cu o stare preexistentă, să o capteze și să o propage, la fel de pur, deasupra oricărei determinări. Nu întâmplător s-a spus că primul vers al *Odeii* *trebuie să corespundă unei molecule existente în materie* (Nichita Stănescu). Ce s-a întâmplat în cei zece ani pentru ca să se ajungă la o variantă finală fără nicio legătură cu prima? Nimic, ce să se-nțeleagă? Doar s-au potrivit cuvinte. Cu haru-i neegalat, poetul a suflat asupra lor până le-a descoperit înfimele puncte virgine, pe care le-a potrivit apoi întru o naștere nouă. Putem presupune că n-a fost ușor. Și asta pentru că respectivele cuvinte, cu o semantică așezată, bine stratificată prin uz îndelungat, nu fac parte din categoria celor care-și dezvăluie ușor intimitatea și cad orbește în mrejele... schimbării. Prin lucrul asupra lor, poetul nu numai că nu le-a deviat sensul inițial, dar a și potențat acest sens. Fără violențe, fără atacuri și exhibiții asupra cuvântului, fără chinuri canonice. Dar ce fel de cuvinte a folosit pentru a scrie primul vers al *Odeii*? *A crede, a învăța, a muri* sunt cuvinte cu sarcină sau cuvinte ușoare (pure)? Judecând după câtă biografie apasă pe umerii lor, prima variantă se impune. Nu este vorba, firește, de o biografie individuală, ci de biografia însăși a condiției umane. Esențializată la maximum. Sunt cuvinte cu sarcină, nu în virtutea unei legi care le împarte, de la naștere, în categorii diferite. Așa cum nu există cuvinte poetice și cuvinte nepoetice, tot așa nu există nici cuvinte cu sarcină și cuvinte ușoare (pure). Există numai autori care au puterea de a le încărca, forțându-le, în același timp, să se înalțe, după cum există autori care doar le încarcă, dar le țin la sol, sau autori care doar le înalță, dar fără sevă. Goale! Potrivite într-un anume fel, cuvintele pot crea, oricând, acel limbaj care păstrează magia tuturor începuturilor.

A crede, a învăța, a muri: simple cuvinte. *Nu credeam să-nvăț a muri vreodată*: simple cuvinte... potrivite.

Nicolae BUSUIOCĂ

aperto libro

„Strigătul enorm al cuvântului”

Poezia lui Ștefan Amariței și-a găsit sigur esența propriului discurs, una situată între lumini și umbre, altfel spus, între idealuri și realități, la rândul-le și ele între a fi de neatins, fruste, chiar crude și nihiliste, altele datătoare de speranțe. De adăugat neapărat că poetul vine cu ceva nou, un ceva al lui, care se regăsește în stil, imaginație și gând, într-un lirism ce curge asemenea unui fluviu când liniștit, când cu involburări și înșelătoare abisuri.

Noul său volum *Eșarfele somnului* (Iași, Timpul, 2016), cu o postfață de Ioan Holban, reprezintă „ceea ce s-a numit o *artă poetică* întrucât, iată, autorul așază, într-o formă concentrată, întreg miezul liricii sale. Conectat la mișcarea contemporană a ideilor, Ștefan Amariței crede că omul de azi mai poate încă să nască zei, iar una din temele obsesive ale poeziei sale este o altă geneză, reluarea ciclului ființei într-o altă unitate spațiu / timp, imaginând porți de intrare și de ieșire de oriunde și spre oriunde, de aici înspre dincolo”. Dar *ființa* poate fi văzută în fel și chip. Poetul preferă să o vadă prin reflecția metafizică, așa cum au identificat-o, filozofic vorbind, Parmenide și alți antici până la Heidegger. După scolastici, *ființa* e văzută ca o existență absolută, care rămâne identică cu sine însăși, pentru cartezieni, „ființa în sine” este inaccesibilă, iar după conceptele moderne „sălașul ființei” se reveală în tăcere. Ștefan Amariței surprinde, în acest sens, nuanțe care se înscriu într-o armonie nefortată: „*conștiința urzește tramele omului în miezul umbrei, / prăbușește soacrile corpurilor organice, pătrunde în verticala / înfățișărilor umane, ciclu universal mai puțin decât partea / întregului din acest cuvânt infam / atunci spasmul nu se sfârșește niciodată, deși mi-am studiat de / sus până jos trupul, încovoieră, vocea alăturată, zborul prins/ în mine, în mine însumi...*” (*Sufleorul nevăzut*). Și autorul nu se oprește aici: întrucât „*ființele sunt volatile*”, le trece prin „*teoria relativității, pe înțeleșul lui Einstein*”, nu le iartă, purtându-le prin „*stropul de otrăvă*”, ne atrage atenția că „*în spatele nostru / sunt / enorme ființe imponderabile*”, iar toate acestea apar la lumină prin „*strigătul enorm al cuvântului*”.

O altă viziune, absolut remarcabilă, este cea legată de „*conversia timpului*”. Fie că este vorba despre mașina cu ajutorul căreia se poate călători înapoi în timp, imaginată de H.G. Wells, fie că e vorba de tema clasică a fugii din fața timpului, oamenii par să fi fost dintotdeauna atașați de dorința de a anula efectele unui timp a cărui ireversibilitate suscită angoasa unui sfârșit apropiat. Ștefan Amariței trece voit peste timpul ciclic și cel liniar, nu ia în considerația cuvenită nici faptul că timpul e obiectiv, dar și subiectiv, oprindu-se doar la timpul trăit ca sentiment interior al duratei. Ne este oferită, astfel, o altă variantă, cea prin care poate avea loc o surprinzătoare „*conversie a timpului*”, adică: „*focul vede printru întâia oară lucrurile prime, uluitoare lumină / arzătoare interzisă sfârșitului lumii, ca biblioteca din / alexandria, cu teorii și versuri în dispută, instrumente de luptă / la ceasul aurorei, când licărește ziua de după ziua de mâine, / deși la colțul străzii prietenii pleacă și-au pus ochelari de / soare să nu vadă conversia timpului într-o lumină mai mare, / cu ecouri și pași, cu femei și bărbați forțând solidari până la / atingerea în centrul secret al lumii, indescifrabilă rădăcină, / zdrențuită de paginile cu atlase, dicționare, compendii, / aruncate fără remușcări și fără milă în groapa de cuvinte, / impregnate de dispreț și de somn...*” (*Conversia timpului*). Prin urmare, la nivelul conștiinței intime, timpul se dilată sau se accelerează, apasă sau se uită, în funcție de destinul vieții, de starea de spirit a momentului. Inversând puțin ordinea cunoscută, am putea spune că și oamenii, ca și cărțile, își au destinul lor.

Poezia lui Ștefan Amariței a încetat de mult să mai fie o surpriză pentru cititori, ea dezvăluie un poet al rafinamentului intelectual, unul marcat continuu de incertitudini și dileme existențiale. Sensibilitatea, meditația și reveria fac parte îndubitabil din simțul literar cuceritor, demersul său liric fiind fără îndoială unul provocator, extrem de interesant. De la primele volume de versuri *Plaja* (1995), *Pe malul Aheronului* (1999) și *Psalmi* (2004), la *Foamea de timp* (2006), *Faldurile nopții* (2012), *Lumina navigatorului* (2014) și, acum, *Eșarfele somnului* (2016), critica literară îi reține diversitatea tematică și știința armonizării, cea care ajunge la emoție și rigoare deopotrivă, la reliefa semantică a mesajelor, între care mai ales clipele trăirii sentimentului uman și metafizic, când omul se vede pe sine și în celălalt. Stările acestea presupun o lumină celestă, deși „*deocamdată e lumină, și lucrurile și ființele trăind printre noi, / nu în umbra lor le-am văzut, deși stau cu tâmpla lipită de / steaua ultimă*”, iar esențialul capătă proporțiile adevăratei arte lirice. Acum are loc miracolul, acum viața ființei se preferă între tulburare și setea continuă de ideal, de adevărul vital. Ștefan Amariței imprimă reverberații poemului cu subtilitatea unor aripi de pasăre intrate în imaginea zborului grațios și impalpabil, luând forma obiectului indefinit și proiectat spre orizonturi îndepărtate.

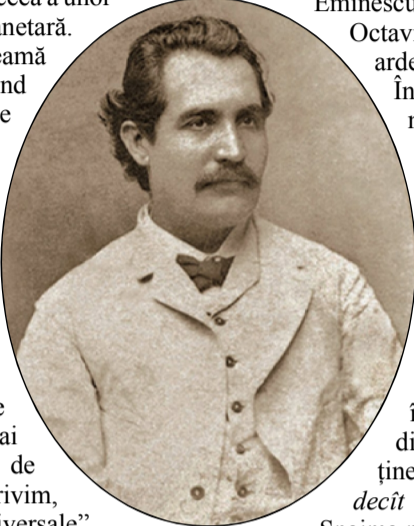

Doru SCĂRLĂTESCU

eminesciana

Ce (mai) înseamnă „poet universal”? (II)

Privite azi cu un ochi prevenit, oricum mai sceptic, atari afirmații ni se par, cînd nu sînt doar politețuri festive sau strategii nevinovate de *captatio benevolentiae*, mai degrabă expresia unor experiențe intelectuale și trăiri strict personale decît aceea a unor opinii generale dezvoltate la scară planetară. Departe de noi intenția de a minimaliza o seamă de studii străine deosebit de aplicate privind opera lui Mihai Eminescu, precum cele semnate de Rosa del Conte, **Eminescu o dell'assoluto**, 1962, sau de Alain Guillermou, **La genèse intérieure des poésies d'Eminescu**, 1963, dar ele, constatăm cu durere, nu provoacă o revoluție în receptarea literară internațională și sînt primite cu mai mult interes de publicul românesc, care pare de altfel să fie și principalul lor adresat. Așa se face că autorii lor, filologi de mare ținută, sînt, cum observa Lucian Boia, mai cunoscuți în România decît în țările de baștină. Cu destulă larghețe trebuie să privim, printre „factorii probanți” ai „receptării universale” a lui Eminescu, și botezarea de către NASSA, cu numele său, a unui crater de pe Mercur, semnalată de Mihai Cimpoi (**Dicționar enciclopedic Eminescu**, Editura Gunivas, 2013). Dar, în ceea ce privește elogiile și comparațiile măgulitoare, academicianul basarabean nu se îmbată nici el cu apă rece: „*Se fac, de obicei, analogii «de serviciu», de pură complezență, de măgulire a mindriei naționale*” constată domnia-sa. De altfel, în anii din urmă, spiritele s-au mai potolit, fapt lesne de observat în secvența dedicată traducătorilor străini în cartea de interviuri a academicianului eminescolog de la Chișinău, **Spre un nou Eminescu**, din 1995. Venind dinspre literatura spaniolă și cea română, deopotrivă, George Uscătescu observă cu tristețe că lumea inefabilă și atmosfera specifică a liricii eminesciene „rămîn inaductibile” în alte spații literare. În lipsa unor traduceri cît de cît onorabile, Eminescu e „o absență monstruoasă” și în conștiința culturală franceză, constată Jean-Louis Carriol, care propune trezirea acesteia, pentru început, prin poeziile de dragoste mai scurte și nu prin lungile poeme filosofice sau istorice, neconforme, ca și cele ale lui Victor Hugo, cu gustul și viziunea cititorilor actuali. Aduse în

horizontul insular englezesc, poeziile lui Eminescu, asociate cu cele ale altor poeți de „stil vechi”, suscită interesul, susține Brenda Walker, doar ca niște lucruri „azvîrlite din zestrea buniciei”. Rămînînd în spațiul european, în Slovacia, lui Eminescu, remarcă Libuša Vajdova, îi este preferat Octavian Goga, mai aproape prin militantismul său ardent de idealul de eliberare națională a acesteia. În fine, Eminescu nu pare să aibă mari șanse nici pe meridiane mai îndepărtate. În „continentul” indian, observă Amita Bhose, ecurile operei sale rămîn limitate la câteva „spații restrînse”. Nici în patria strămoșilor noștri latini situația nu e în prezent mai roză. Ca să dăm un exemplu, iată, universitarul Fulvio del Fabbro, specialist în romanologie, traducător și comentator subtil al lui Nichita Stănescu, atras în egală măsură de autorul **Luceafărului**, ne previne în postfața la un volum de traduceri italiene din 2003, că receptarea lui Eminescu în Italia ține mai mult de „sporadice și rare coincidențe, decît de o frecvență constantă și metodică”. Spaima noastră față de tot felul de conspirații externe („boicot”, „marginalizare”) trădează un „complex al Cenușăresei” iar „tonul encomiastic” compensativ este „disproporționat” în raport cu realitatea. Textul profesorului italian, vine ca un „duș rece” peste fierbințeala noastră interpretativă, după cum constată și recenzentul volumului, Constantin Cubleşan, aducînd noi exemple, nu tocmai încurajatoare: catalogul volumelor de traduceri ale poetului include doar cîte două ediții în Portugalia și Olanda, de asemenea, „tiraje modice” în Slovacia, ca să nu mai vorbim de Coreea sau de Indonezia (**Eminescu în comentarii critice**, 2008). În ceea ce privește China, o țară cu 1.337 de milioane de locuitori, un tiraj 6.500 de exemplare al unui volum cuprinzînd 34 de **Poezii alese**, traduse de Ge Baoquan prin intermediul limbilor rusă și engleză, apărut la Shanghai în august 1981, nu credem că îndreptățește viziunea optimistă din „*Tribuna învățămîntului*” a prof. univ. dr. sinolog **Ileana Hoge-Velișcu privind „circulația și răspîndirea” operei eminesciene în imensul teritoriu de la capătul lumii**. Așadar, cel mai înțelept lucru ar fi să devenim ceva mai realiști și să ne temperăm pe cît se poate entuziasmul. Într-un

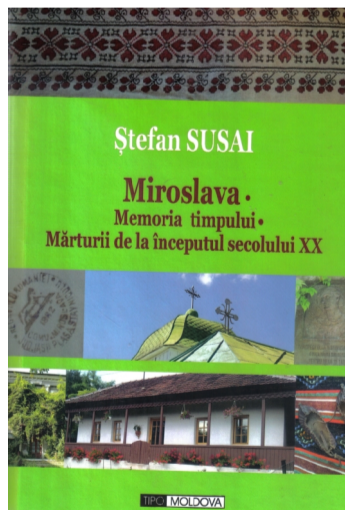
moment de maximă luciditate, imediat după război, Tudor Vianu publica în revista „*Flacăra*” din 1949, articolul **Noi teme în eminescologie**, din care reținem relatarea întîlnirii cu Eugen Lovinescu, nemulțumit, acesta, de abuzul de erudiție eminescologică, în dauna „imaginii viei a poetului”, și, ceea ce ne interesează în mod special, întrebarea pe care și-o punea Vianu cu privire la „locul lui Eminescu în literatura lumii”. Răspunsul dat, „cu melancolie”, de distinsul estetician și istoric literar era destul de rezervat: „*în ciuda meritelor lui în cadrul literaturii naționale și cu toate eforturile care s-au depus, poezia lui Eminescu n-a putut fi încorporată conștiinței universale a literaturilor, din cauza momentului întîrziat în care apare*”. Situația nu s-a schimbat simțitor, cum am văzut, nici după o jumătate de secol și mai bine. **Ba pare chiar mai catastrofală, dacă e să dăm crezare unor destăinuiri recente făcute „fraților” cititori de Ioana Bot („Un produs românesc refuzat la export: Mihai Eminescu, poet național”) sau Lucian Boia („Cum nu e cunoscut Eminescu în lume”). Ajungem astfel, la capătul acestui sumar excurs, să ne întrebăm și noi: ce (mai) înseamnă „poet universal”? Încercăm, străbătuți de numeroase incertitudini și îndoieli, un posibil răspuns. Problema e, credem, din ce direcție vine întrebarea, dinspre noi sau dinspre ei. Dacă vine dinspre noi, atunci ea privește relația noastră, cititori români de toate calibrele (la care se adaugă și un număr restrîns de străini care și-au asumat secretele și frumusețea limbii române) cu Eminescu; dacă vine dinspre ei, atunci întrebarea privește relația lor, cititori de pe alte meleaguri ale lumii, cu poetul român. Într-o primă accepție, deci, ar fi vorba de o proiecția a noastră, de o imagine „negociată” aici, în spațiul cultural românesc, pentru a fi livrată unui public din „afară”. În a doua accepție e vorba de o „piață” literară și de o „politică” editorială, străine, acționînd dincolo de voința și interesele noastre. Cîteodată acestea au un răspuns foarte neprietenos la solicitările din Carpați, precum rezoluția-ghilotină a directorului editurii pariziene Gallimard la propunerea unui volum de traduceri în limba franceză: „*Domnul Eminescu nu se integrează climatului liric contemporan*”. Așa încît parcă îți vine, împreună cu Șerban Cioculescu, comentatorul respectivei rezoluții, să-i dai dreptate lui Edgar Papu în actul său justiciar, chiar dacă prin apel la metode uneori extravagante, de a-l repune în drepturile sale pe Mihai Eminescu și de a-l așeza pe locul ce i se cuvine în Panteonul marilor creatori ai lumii. Rămîne ca acum să găsim și mijloacele prin care să împlinim orgoliosul deziderat al venerabilului filosof al culturii și profund cunoscător al literaturii române și universale. Subiectul relației lui Eminescu, dacă nu cu întreaga Planetă, măcar cu porțiunea ei euro-atlantică în orbita căreia pretindem că ne învîrtim rămîne așadar, și el, în continuare deschis.**

Mircea Radu IACOBAN

Mai sunt țărani?

Țărani au fost. Țărani (mai) sunt încă? Un răspuns la întrebare, fie și indirect, oferă monografia comunei Miroslava (**Miroslava. Memoria timpului**, de Ștefan Susai, Iași, 2015), o cercetare solidă și interesantă întîi de toate prin mărturisirile sâtenilor, transmise nud, de cuceritoare sinceritate, extrem de valoroase nu numai pentru revelarea tradiționalei legături a țărânului român cu cerul și pămîntul, ci și a condiției sale actuale, tot mai depărtată de definiția dicționarului („persoană care locuiește în mediul rural, avînd ca ocupație principală agricultura și creșterea animalelor”). La Miroslava, sat așezat în coasta unui mare oraș, evoluțiile veacului au fost mai profunde și mai rapide; pot ele prefigura cu caracter de generalitate destinul de mâine al ruralului românesc? Sunt faste?

Susai, mai degrabă dintr-o credință în păstrarea valorilor perene ale satului moldav, chiar dacă și aici s-au produs evidente mutații și alunecări de la temeuriile psihologice care-l însuflețeau cîndva pe Ion (Rebreanu - drama pămîntului) ori Moromete (Preda - obsesia trăiniciei familiei). N-a aspirat niciodată țărânul român la condiția căpșunarului emigrat, nici a slujbaşului mărunt navetist la oraș, ci, pe colinele moldave ale Miroslavei barem, s-ar fi strădui să rămînă „om al pămîntului”, potrivit rînduieilor strămoșești, și cu bună respectare a celor ale firii. N-a fost să fie până la capăt, de unde și conflictul mocrnit între tentativa menținerii tradițiilor și cutumelor, într-o lume pe care țărânul n-o mai percepe ca fiind „a lui”: „*Acum e o lume nouă și nu mă regăsesc în ea*” (I.D. Cotoman, născut în 1926), „*Parcă totul se năruie în satul meu*” (M. Plămădeală, n. 1950), același respondent acceptînd, totuși, imperativul realității: „*Lucrurile au intrat pe un fîgaș normal din punct de vedere al istoriei*”. De unde s-a pornit? „*Casele erau din paiantă și furci, cu împletitură de nuiete, lut și paie (...)* *Erau acoperite fie cu carton, fie cu stof, fie cu draniță*” (M. Const., n. 1966) - uneori, dranița era înlocuită cu scîndurele de lăzi de marmeladă date cu dohot! - „*Am avut o copilărie cum era la sate - cu opinci, mămăligă și muncă*” (A. Lupu, n. 1942). Nu starea precară a satului moldav este cumva regretată, ci greu explicabila dispariție a cultului muncii: „*A dispărut cumva dragostea față de pămînt și de lucratul pămîntului. Nu dragostea față de locul natal, că aia se menține (...)* *Era un cult al muncii*” (tot M.C.). „*Acuma nu mai sunt acei oameni harnici*” (V. Grigoraș, n. 1930), „*Nu era un petec de pămînt necultivat, cum este acum. Atuncea se muncea*” (V. Lupu, n.

1943). Și nu cultul muncii în sine pare a se fi alienat, ci ancestrala chemare la lucrarea pămîntului. Aici a funcționat și supapa navetismului: cei din Miroslava au trudit din greu la oraș, în slujbe mărunte, dar și cu rezultate adeseori surprinzător de spectaculoase: Ion Nani, fost simplu muncitor navetist la Fabrica de Antibiotice, și-a purtat crucea, a învățat, și iată-l acum, de mulți ani, directorul fabricii. Una dintre cele mai solide și profitabile întreprinderi din România! Din monografie se înțelege lîpede că preoții și învățătorii au asigurat dănuirea sufletului comunei („*Credința ne-a salvat și am trecut și de război și de colectivă și de tot.*”, E. Apostol, n. 1909; „*Profesorii erau respectați, nu cum este astăzi.*”, I.A., n. 1962). Și iată că Miroslava, așezare rurală dotată acum modern, cu facilitățile urbei, condusă de localnici inimoși, pricepuți să valorifice oportunitățile oferite de geografia zonei, în loc să-și accelereze migrația către „polis”, atrage tot mai mult ieșenii să se stabilească aici. Cartea lui Ștefan Susai oferă sumedenie de „portrete în mișcare”, istorisește cele mai felurite întîmplări petrecute de-a lungul veacului (deosebit de prețioase sunt mărturiile din vremea războiului), sondează și-n conștient și-n subconștientul țărânului român, constituindu-se într-o excelentă monografie model. Întrebarea din titlul tabletei noastre primind nu puține deslușiri, rămîne totuși: mai avem țărani?

"Zi de sărbătoare la Miroslava"

Poetul este un Orb care își capătă vederea în cărțile pe care le scrie..., mărturisește Sterian Vicol în interviul acordat Corneliiei Vișu și publicat în decembrie 2013, în revista bucureșteană „Confluente Literare”. Minunata vedere a lucrurilor tainice, așa cum este datul unui creator autentic, se dăruiește în mâinile cititorilor începând cu volumul de debut al poetului cu rădăcini vasluiene, dar împământit de ani buni la Galați. *Harfele grăului* a apărut în 1976, urmat fiind de *Corabia semineț* (1978), *Edena* (1981), *Vânătoare nocturnă* (1981), *Sigiliul grădinii* (1983), *Lacrima învingătorului* (1984), *Repausul focului* (1985), *Vindecare în păcat* (1991), *Daimonia* (1995), *Corabia - labirintul celălalt* (1996), *Sunt putred de tine* (1998), *Domnișoara Cucută* (2001), *Clipa tăind subțire hohotul zăpezii* (2003). Dacă mai adăugăm și susținuta activitate culturală (amintind doar înființarea și conducerea revistei „Porto-Franco” și organizarea Festivalurilor Literare Naționale „Costache Conachi”, „Grigore Hagiu” și „Hortensia Papadat-Bengescu”), obținem profilul unui om care și-a găsit și își împlinește, la confluența a două secole, adevărată sa vocație.

CRONICA LITERARĂ

de Mihaela GRĂDINARIU

Călătoria inițiată de autorul continuă de la microromanul autobiografic *Memoria lui Femios I, Jurnalul lui Terian* (2011) la cartea cu poemele prieteniei și proză poetică (*Memoria lui Femios II, Manuscrisele lui Terian*, 2012) și rodește deplin în *Memoria lui Femios III, Ielele și elegiile lui Terian* (Editura Junimea, Iași, 2015), o scriere a evadării într-un univers al copilăriei pierdute și regăsite, o vârstă a sacralității revăzută prin ochii omului matur, pătrunsă de nostalgia coplesitoare a locurilor simbolice, paradisiace, cu viață și putere proprie.

Structurat în patru părți distincte (prima din ele fără titlu, urmată de *Elegiile puiului de stejar*, *Cartea de duminică sau Râpa Zbancului* și *Drumul cărții sau Învațătură în casa bătrânului orb*, încadrate de două poeme ce țin loc de prefață și postfață), volumul este pus explicit sub semnul lui Femios (*Sunt inspirat de un zeu de sus / Dar mi-am învățat singur meșteșugul*) și al scriitorului american de origine libaneză Kahlil Gibran (*Arborii sunt poeme pe care pământul / le desenează pe cer. / Noi îi doborâm și-i transformăm în hârtie / pentru a trasa urmele vidului nostru interior*), două chei de lectură ale unui text premeditat încifrat, ca o suprapunere de palimpseste și măști repetate.

Deși memoria satului începe să fie erodată de uitare, iar orașul... *desfășoară / toate crucile orizontale*, într-o încercare de captare a timpului răstignit între *ziua de sub pământ și ziua deasupra*, hărțile desenate poetic abundă în spații ale miracolelor, un departe-aproape paradoxal: casa vinului, Râpa Zbancului, ograda lui Napalion, pădurea, lanul de cânepă, chiar dacă, la prima vedere, toponimele (Zoitana, Godești, Gliganu, Băzanu, Țuțcani) par a desena cu precizie drumuri și locuri cunoscute, reale.

Filonul poetic se revendică dintr-o mitologie a trecerii sub diverse forme (...*efemeridele își dezvoltă / stingerea lor în giulgiul poeziei*), în care spiritul tutelar este captiv sub chipul stejarului la vârste diferite, de la ghindă la puil de stejar, de la copacul tânăr (*singuraticul / cel tăiat primul de fierăstraiele ploii*) la maturitatea amenințată de transfigurări dureroase: *Se leagănă naltul / stejar, lângă dalta / tâmplarului, poate altul / îi va purta coroana, alta / cum naltu-i poate saltul / copacului tânăr: / Hic quercus, Hic salta!*

Nicolae TURTUREANU

Ala-bala-portocala...

Cum se-nfîplă, spunem / scriem vorbe bune (chiar mari), în public, despre un om important al Cetății, abia după trecerea lui la cele veșnice. Poate și datorită faptului că, viețuind în arealul tău, acel om îți se pare că va fi acolo pentru totdeauna, un reper pe care n-or să-l înecă „vânturile, valurile”... Sau o felie de portocală.

Unul dintre reperele, din ultima jumătate de veac, ale Iașilor, a fost academicianul Cotea. Dincolo de calitățile lui profesionale și intelectuale, Valeriu D. Cotea era un degustător de artă și-un prieten/admirator al scriitorilor și artiștilor. Nichita Danilov i-a surprins foarte bine liniile de forță, și de delicatețe, la rubrica lui din „Ziarul de Iași”. Desigur, fiecare dintre scriitorii/artiștii care l-au frecventat, ar avea adaosuri relevante. În ceea ce mă privește, am scris de două ori despre academicianul Cotea. Am scris și-o poezie la comandă: la comanda lui. Ne-am cunoscut târziu, prin '96, când mie îmi apăruse o carte, care, la lansarea sine qua non, trebuia udată... Prieteni de nădejde - și cu vechi stagii în ser/viciul di/vin - mi-au pus o vorbă bună la academician. Nu-mi făceam iluzii că mă știe, că a citit vreo poezie de-a mea... M-a primit în austerul lui birou de la Stațiune și, în timp ce eu încercam a-i spune cine sînt și ce hram port, el a început să recite: *Parcă te văd trecînd pe coridoare, / cu zîmbetul incremenit. / Tai ușile, să vezi ce se petrece, / cu ochiul ca o lamă de cuțit. // Și, doamne!, ce frumos mai știi a plînge, / că îți pe umeri ceru', în tălpi pămîntul, / că și-ai jertfit odată-un strop de sînge, / că fapta-ți este una cu cuvîntul... // Tu deții cheia marilor secrete, / și fără tine sînt pierdut, / (urechea și-e lipită de perete) / tu ești fără sfîrșit și început. // Iar eu nu-ți înțeleg înfinitatea, / nu strig: Fantastic! Extraordinar! // Cînd vocea ta cutremură cetatea, / eu mă retrag în foru-mi tutelar. // Și tu te-nținzi atunci ca o felină, / și-nmoi în miere buza de venin / și-n gînd îți spui: Dă doamne ca să țină! / Și ochiul meu te roade cu senin.*

Memorie și mărturisire: Stejarul

(„Se leagănă naltul”). Stejarul din via americană, o altă față a ego-ului poetic, nu este altceva decât *străjerul corăbiilor de lemn care plutesc prin lanuri*, purtătoare ale scrisului negru sau verde: *Acolo își atârna tata coasa pentru odihnă, / coasa ca un șarpe atât de verde că era / negru, ori cu cifra șapte geomănă, semănând, / în zori gura coasei sîngeră, sîngeră.*

Sensibilități antinomice ascund taine și mărturisiri dintr-o copilărie fabuloasă (*Pasărea nopții, împușcată de-un veac / cară în plisc leșul lui Moș Haralambie*), o robie asumată ca rost și rostire a căutării pururea răbdătoare, împlinită doar în poezie: *Poeții sapă în grădina cu îngeri / care-i foarte departe, la marginea lumii, / încet, tot mai încet, țărâna îi soarbe.* („Capcana”) Pietre din capul unghiului zidirii poetice transmit mesaje codificate ale absențelor și prezențelor concomitente: *Ecoul nunții legând pe mama mireasă, / Ca un brâu prelungind sângele meu, / deschide răsucea pe care copilandra / de mult e-n vârful stejarului pe care / l-a udat de pe când era în ghindă!*

Poetul se distanțează aparent de stările obișnuite ale materiei (nisip, vin, focul din sobă, firul de cânepă, fuiorul tors), pentru a căuta și a descoperi frumuseți misterioase, sensuri noi, ascunse, ale materialității sublimate în *cămașa luminii, sămănța oarbă, gura vântului*, în care trupul se transfigurează spiritual la întâlnirea cuminecătoare cu pocălul de argint: *Cum de se poate - și se poate, / să intri-n biserică fără trup? / trupul se vinde, se cumpără, / nu numai în noaptea cărților / sfînte, el e chiar o grămăjoară / de polen!* („Cum”)

Evocând cu nostalgie contemplativă momente semnificative de înaltă vibrație, uneori dramatică, a prieteniei, întretrandăfirul lui Ioanid (Romanescu) și gara lui Nicolae (Turtureanu), poemele cu dedicație din acest volum au roluri vindecătoare de traume: *Geamurile gării - scrisori căzute pe drum, / răsfoiesc stelele nopții până la scrum! / (Roșie era gara aceea, precum șapca / Poetului, / uat de la preot cu japca!) / La miez de noapte, gara trăgea cu greu / labirintul cu găuri din mâna lui Dumnezeu! / Dar gara aceea mică precum biserică din sat, / ea însăși trece peste liniile ce-o străbat! / (Șarpele dintr-însa, ca un bici de primăvară, / se cuibărea în izul adăstând a domnișoară!) / Dar mai spre ziuă, ca un cuțit, linia ferată / tăia și teii și gara de-altădată!... („Gara”)*

Martor al propriei voite disoluții (*Între mai grea și mai ușoară, / umbra poetului într-o oglindă... / Umbra îți mai fălăie ca o groapă / itinerantă...*) și a perpetuei reconstrucții interioare, Sterian Vicol își radiografiază trăirile auster, existențialul actual fiind disputat, pe rând, de *Iele*, vecine, alături de Femeia care dansează pe înima bărbatului și creația poetică devoratoare, două realități ce se vor cu tot dinadinsul complementare: *Iubind și biblia și femeia nocturnă / poetul scrie cu cerneală și vin, / până rămâne pe geamuri o urmă / de sînge, la care mă înclin! // Visează că-i aproape de cer, aproape / de îngerii cei fugiți din grădina, / cărarea numai a lui, vrînd să dezgroape / el cade-n coroana stejarului, plină! / Cu fiecare vers șoptit de Dumnezeu, / el, robul, îl rescrie pe-o palmă de pământ. / și cartea lui se va destrăma mereu / cum alcoolul în focul ce arde-n cuvânt!* („Fiecare vers”)

Actul creator are un larg spațiu de manifestare, neîngrădit decât de orgoliul auctorial, ce răzbate câteodată la suprafață: *Și îngerul și Poetul s-au născut / într-un cuib de vultur!* („Cineva anume”), iar de cele mai multe ori e bine ascuns sub negații (*Poezia e altceva, nu-i*

hangia cu / cîmile de vin aruncat spre ziuă, nu-i, / e poate mama de cântec al stejarului / din vale, unde nu s ziduri! - „Mama stejarului din vale”), sub teamă și speranță, îngemănate laolaltă (Măinile tale în mâinile mele / luminează fereastra din / dreptul stejarului tânăr (...)) // Între mâna singură a mea / și pescărușii tăind orizontul, / tremură manuscrisele mele / cum frunzele toamnei la ușa / mănăstirii demult părăsite! - „Manuscrisele tale”).

Nucleele imaginative se dezvoltă în jurul unor centre de forță (*Scrisul meu negru cu cerneală / de ghindă*), al unor libertăți (*Nopțile mele ca și trupul tău / vrăjmaș, alungat cu apă sfințită, / iată, darul meu, aghiazmă de stejar / revers al petalelor de sânge-n fiecare!* - „Catrene cu ecou”) și adâncimi mitice (*Când din măr cineva mușcă, șarpele / deznoadă prin ierburi toate harfele.*), demolând din interior frigul existențial care amenință să cuprindă totul: *Prin ovalul ferestrei plînge-un clavecin / odată cu domnița ce-și trece-n calendar / secunde de argint, căci, iată, nu mai vin / colindătorii de-altădată - e-n zadar... / Cum ninge-n amintire, iată, plopii / mătură zăpezile de-acasă, când te-apropii!*

Punerea în concordantă, în armonie, a zbuciumatelor spații interioare cu geografiile mundane este una din reușitele acestui volum: *Ce are, dacă are, sângele meu / cu dulcea colină dinspre vale, / ce are stejarul blând din curcubeu / cu bățile inimii tale?*, poetul modelând cronotopuri existențiale exemplare: *Nici nu mai știu, cum să știu, / făptura-ți desprinsă din altă făptură, / când iarba-i uscată, foșnind a pustiu, / și vântul mă lovește cu nisip peste gură? / Unde, Doamne, sunt, dacă sunt, dacă / tot vine noaptea-și fără scăpare, / că nici apa moartă n-o să mai tacă / la masca feței, trăgând a schimbare! / Nici nu mai știu, cum să mai știu, / când tu mă strigi cu frunza ce-ți scriu?*

Cu punctul de plecare într-o matrice clasică, neocolind însă traiectoriile cel mai adesea contorsionate ale modernității și postmodernității, Sterian Vicol parcurge treptele unei exorcizări prin cuvânt, de o simplitate înșelătoare, sub care se ascund profundimi ale solidarității și memorii mărturisitoare ancestrale: *El poate fi chiar este cel mai tânăr bătrân / din codrii lumii, pe unde seminețele-i rămân; / Într-însul adie și lemnul de corăbii / cum sunetul de sânge îngropat în săbii... / Cine scrie, dacă scrie, rămâne în scris, / în coala-i de hârtie și-n cerneluri, mai precis... / (...) De la fibra lui, la umbra de părinți, / creanga lui ne toarce zilele fierbinți; / (...) Și noi încotro, când arde cel mai tânăr bătrân / cu haloul luminii în viață și moarte stăpân?* („Stejarul”)

Ordonarea neîntâmplătoare a poemelor din acest volum alcătuiește o parabolă a mirărilor, interogațiilor, uimirilor, instituind un spațiu al tensiunilor devoratoare, al așteptărilor și împlinirilor, poetul însuși, *geamă cu fereastra dinspre grădina*, se descoperă cititorilor, cu sobrietate și distincție gravă, de cele mai multe ori, alteori ludic, dar mereu credincios rugii sale: *O, învață-mi privirea dreaptă să-mi fie / vârf de stejar rămas în poezie!*

conotații

condeiul, / că nu-ți mai trebă niciun hap...!/- După Frîncușă-s frînt, Magistre, / vizez să-mi vină un transport / în amfore, nu în canistre, / cum îl duc unii la export. / S-o beau în orele candorii, / cînd caii pasc din rouă zorii, / și-atunci să vină cititorii, / să vadă versul cum mi-l port...!/- Dar Busuiuacă de Moldova, / care să-ți unduiască slova, / precum în cer și pe pămînt, / să prindă îngerii cuvînt!/- Știu eu, Magistre? Orice vin / e bun, / dacă nu bei pușin (...). Textul integral se află la loc de cinste în cotnăreana monografie, unde doritorii îl și pot degusta.

Nu-mi imaginam, atunci și mai târziu, că voi ajunge în situația de-a recurge la oarece înțepături, aproape de o anume opțiune politică a academicianului. De altfel, la rarele noastre întâlniri, nu ne-am dat niciodată la politice. Știa opțiunea mea, eu o bănuiam pe-a domniei sale, le respectam tacit. Însă atunci cînd a apărut la gazetă cu un text (publicitar!) în care elogia un candidat la președinție, fost ministru de Externe (Mircea Geoană, ca să fie clar), pentru nemaipomenita lui pricepere agro-viti-pomicolă, n-am mai putut răbda. De altfel, în acea campanie electorală, dar și în altele, un anume partid (PSD, tot ca să fie clar) i-a pus să dea cu subsemnatul pe fel de fel de academicieni, scriitori, artiști de prestigiu, unii dintre ei aflați la limita existenței terestre și-n scurtă vreme chiar trecînd la Domnul. Cel de Sus, nu cel de jos, mîndru nevoie-mare acesta că l-a susținut în campanie Ciopraga, sau Husar, sau Cotea... *M-ași dat gata, maestre!*, mi-a zis academicianul cînd (după ceva vreme, totuși) ne-am reîntîlnit. Dar nu părea supărat pe mine, ci doar jenat de propriile-i slăbiciuni. *C-așa-i bietu' om, sub vremi...* N-am simțit nici un pic de ranchiună din partea-i, a trecut peste ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. A participat, în anii din urmă, la mai toate reuniunile literare în care am fost implicat, eu sau revista „Cronica veche”. Era un om al Cetății, se simțea reconfortat în public, și publicul îi dorea prezența charismatică, lipsa de morgă, vorba miezoasă, (auto)ironia, divagările pline de un farmec ce nu se mai poartă.

Un film olandez (interzis, în *iepoca de aur*) se chema *Portocala mecanică*. Nebănuite sînt căile Domnului, ca și mecanismele unei portocale. *Ala-bala-portocala...*

Virginia BURDUJA

Timpul doar de Cuvânt stăpânit

Într-o amicală discuție, mi s-a adus drept pro argument privind evoluția prozei românești contemporane romanul lui Gabriel Chifu, *Punct și de la capăt*. O carte multipremiată, primită elogios de către critică: „un roman excepțional” - Nicolae Manolescu, „o carte extraordinară” - Cosmin Cioloș, „un roman BUN” - Adi Pârnu, „act românesc de bună calitate și remarcabil la nivelul producției epice din anii precedenți (...) o carte reușită” - Const. Dram, „roman excepțional prin autenticitatea tematicii și prin inteligența și subtilitatea narativă” - Răzvan Voncu. Am citit și am aflat, mai bine mai târziu decât niciodată, că *Punct și de la capăt* este într-adevăr un roman bine construit, cu mână sigură, de un elegant realism, tușat cu vagi tonuri proprii excelenței noastre proze interbelice, dar și de linii ale modernului fantasy, savanta alchimie a întregului direcționând discursul pe o pantă ușor moralizatoare. Firesc din moment ce în lupta din poveste se antrenează deopotrivă Binele și Răul, primul triumfând desigur, chiar dacă suferind pierderi apreciable.

Considerat și „o carte anti-proustiană” (Mircea Mihaeș), *Punct și de la capăt* ne convinge încă o dată că Timpul, în triumfala, și dureroasă, lui curgere, poate fi luat în stăpânire numai de Cuvânt, inexpugnabilă armă a „duhului povestirii”. Atotputernic mai cu seamă când, mirabil/misterios, deșiră întâmplări bornă pentru economia narativă în sens invers, dinspre prezent spre trecut, așa cum procedează Gabriel Chifu în cele zece capitole ale cărții, primul datat 23 decembrie 1989, iar ultimul 8 iulie 1940. Derulate precum „o bobină cinematografică (...) gata pregătită pentru a fi luată încă o dată de la început”, după cum ne lămurește însuși autorul. Dincolo de performanța tehnică în sine, fiecare capitol putând fi citit separat, drept o proză scurtă pe deplin convingătoare, dincolo de trama polițistă din start (aflarea unor părinți genitori demult dispăruți), de intensitatea policromă, la nivel istorico-social, a unei apreciable perioade străbătută de personaje net diferențiate caracterologic, Binele și Răul intersectându-se, alunecând unul într-altul în totil necurmatelor lor bălăli, *Punct și de la capăt* valorifică o serioasă și detaliată documentare prealabilă. Suport de o reală necesitate în explorarea unor vieți apuse în condiții neelucidate, dar și a unui Timp ferecat într-un trecut cetos, vag, anevoie de reconstituit pentru cineva care vrea să-l recompună din imagini și trăiri trecute prin percepția, înțelegerea altora.. Cu răbdare de orfveru stăpân pe traiectoria psihice descifrate în vrăjitul excurs al „duhului povestirii”, ascuns vremelnice în mintea și trupul profesorului de istorie Bazil Dumitrescu, „îngăduit de Dumnezeu” îndelungă vreme

pe pământ tocmai pentru a se elibera din dulce/amara lui sclavie, transmitând-o mai departe unui scriitor aflat în disperată pană de inspirație, autorul readuce în scenă, pe banca acuzaților, comunismul schingiuitor de oameni, distrugător al unor destine nedrept curmate.

E adevărat, multe cărți au evocat crunta perioadă, dar copiii, nepoții noștri e bine să li se rememoreze adevărul despre tragediile comunismului. Și una dintre ele e povestea celor doi elevi ai profesorului de istorie Bazil Dumitrescu, angelic Octavian Cadar și „îngerul demonizat” Damian Bordea, de o izbitoare frumusețe, dar și de o scânteietoare inteligență, marcate însă de o inumană cruzime pusă în slujba unui arivism lipsit de orice scrupule. Pe scurt, povestea începe într-o duminică de vacanță mare, când plictisit și deja bolnav de neîmpliniri și de ani, profesorul își adună o parte din elevii preferați propunându-le formarea unei celule legionare. Nu din convingere politică, ci din dorința de a alunga plictisul estival. Întâlnirea s-a soldat doar cu semnarea unei foi de hârtie pe care au fost înșiruiți toți cei prezenți. Și ar fi rămas doar o simplă, neînsemnată maculatură din moment ce nu a fost finalizată prin acțiuni ulterioare. Dar, profesorul a uitat o într-o carte din bibliotecă, ea fiind folosită, după 1948, drept argument al vinovăției semnatarilor. Foștii adolescenți trăiesc vremuri noi și cumplite, supuse celei mai inumane legi: care pe care. Arestați, probându-și diferențierea caracterologică în detenție, aceștia dispar pe rând. Smulși de nemiloasele zvârcoliri ale istoriei din calma și ordonata lor viață, aflată abia la început, elevii profesorului de istorie se confruntă cu brutale atacuri la care este supusă ființa cea de lut, dar mai cu seamă cea cugetătoare, printr-un răspuns diferit. Demonul Damian Bordea, ținând să-și întoarcă destinul în favoarea sa cu orice preț, *să se întoarcă din moarte în viață*, lovește în ceilalți fără milă numai pentru a rămâne el în picioare: *Umilirea aceasta a preotului el nu o făcea din ură, cu ură, ci cu luciditate, cu detașare, fără sentimente. Operațiunea era parte din marele său plan, prin care urmărea să intre în creierul și în inima adversarilor săi și să le distrugă capacitatea de rezistență, să le modifice constituția internă, să-i spulbere, să-i preschimbe în altfel de ființe, fără coloană vertebrală, fără punctele cardinale ale valorilor morale. Aici, acum, era care pe care. Atât, fără*

sentimente, care pe care: sau el, sau ei. (p.177).Un perfect portret al tortionarului care umilește pentru a ucide mai întâi demnitatea, sufletul și doar mai apoi lutul pieritor al celui chinuit. Exagerând însă, sperindu-și superiorii cu nelimitata sa cruzime, cu distructiva sa inteligență, Damian se condamnă singur și se pierde în plină tinerețe. În timp ce bunul Octavian supraviețuiește, rezistă prin puterea minții sale, capabilă să se opună ticăloșiei abătute asupra sa. Un personaj admirabil construit, autorul întârziind în inventarierea timpului său de trăit, după salvarea din timpul de murit. După anii de închisoare și obligatoria muncă fizică destinată îndobitocirii, distrugerii, anihilării ființei cugetătoare din om, el găsește suficiente resurse pentru a termina și o facultate, una care să-i asigure un grad de securitate în singurătatea impusă. Din dorința expresă de a-și păstra libertatea de gândire, de a fi lăsat în pace, se supune noilor condiționări fără a protesta în vreun fel Mai mult decât atât: deplina credință în Dumnezeu, în cumpănită și dreapta lui judecată a oamenilor îi conferă magica putere de a se extrage din trupul fizic pentru a călători oriunde visează să ajungă.

O scriitură limpede, în care lirismul arar zăbovește, încearcă, reușind pe deplin, să sugereze, să recreeze în culori când doar sumbre, când dementia întunecată, tragismul existenței condamnaților din închisorile politice comuniste, suși unor aberante chinuri. Prin contrast, parcursul zilelor antebelice, străbătute după un pașnic orar, de întreaga familie știut și respectat, invadat, când și când, doar de mici/ mari evenimente domestice sau sentimentale, luminează paginile. Ca și amintirea Limanului-de-Sus, pe Dunăre așezat, loc de nostalgie splendoare pentru personajele cărții care nu știau că acolo și atunci au fost fericiți. Spre deosebire de Bazil Dumitrescu: *Acesta e timpul care ni s-a dat, și se cade să-l facem cât mai locuibil, să-l folosim cât mai bine în favoarea noastră, să-l transformăm după firea noastră. Fericirea și binele îi le zidești singur, nu le primești de-a gata, noi n-avem altă viață, nu putem să ne suspendăm existența până la o dată oarecare, convenabilă. Acum, nu altcândva, acum sau niciodată* (p.334)

Interpretat felurit, titlul „Punct și de la capăt” înseamnă și o foarte omenească speranță în posibilitatea depășirii disperatelor încercări la care ne supune viața, doar moartea fiind ultimativă. Putem supraviețui răului abătut asupra noastră, îl putem neutraliza prin uitare, reconstruindu-ne existența într-un loc nou, prielnic structurii noastre intime, săpându-ne noi temelii, ridicându-ne alte ziduri care să ne apere liniștea zilelor noastre pământene: *O viață trăită „cu totul altfel”, noi fiind atunci acceptați de o lumină pură și orbitoare (...) care s-ar revărsa din slăvi, definitivă și izbăvitoare* (p.361) În clipa în care punem punct Răului, având totodată puterea de a elibera Binele pentru a o lua de la capăt.

N-ar fi, acesta, singurul neajuns din viața literară. Printre beneficiarii premiilor US, din ultimii zece ani (poezie și proză), nu a găsit „niciun nume care să nu fie lider de reviste sau filiale”. În ceea ce-l privește, s-a trezit șters de ICR de pe lista celor care urmau să plece la o expoziție de carte la Londra, pe motiv că... locuiește în provincie! „Adică-s pro...” - se consolează, cu umor, udeșteanul roșorean.

O altă temă abordată, cu reveniri și insistări, o reprezintă, hai să-i zicem, arta poetică cte-istă, pe care o rezuma într-un fel de aforisme: „Scriem fiindcă mai credem că avem ceva de spus. Felul cum o face este apanajul fiecărui autor”. „Fiecare învață să devină scriitor”. Pentru CTC, „citorul ideal” este „nu cel care citește cartea, ci acela care a înțeles ce am vrut să spun” (...).

În fine, clasică întrebare nepusă de interviewer e rostită de cel interviuat: dacă o supercomisie de renume mondial i-ar spune că nu are talent, iar opera sa de-o viață nu are valoare literară (estetică), ce reacție ar avea? Optimistul și plinul de haz CTC (își) răspunde consolator: scrisul „a fost un hobby”, care i-a adus „reale satisfacții” și, „să nu uităm: *errare humanum est, perseverare diabolicum*.”

Cel de-al doilea „fir” al *convorbirilor* îl reprezintă cronicile lui Nicolae Dina la câteva dintre volumele interlocutorului său, mai precis zece comentarii ale unui bun cunoscător al întregii creații cte-iste. Sintetizând, reținem, dintre aprecierile cronicarului, pe cele referitoare la „talentul narativ înăscut al lui CTC”; „ușurința cu care manevrează cuvintele”; „bunăvoința și generozitatea cu care surprinde tot ceea ce este omenesc în comportarea și limbajul personajelor”; umorul și ironia unui autor care „scrie cum vorbește”, iar prozele „degajă pasiunea pentru scris, respectul față de cititorul în fața căruia își deschide inima și mintea cu dărmice și înțelegere”; „observația fină, subtilitatea analizei și moralismul”; „umorul dat de jocuri de cuvinte, calambur și haz”; „dialogul spontan și plin de vervă”; „harul cu care autorul râde în hohote de proasta alcătuire a lumii, dar și deplânge societatea contemporană”; „caracterul parodic, (auto)ironic, ludic, limbajul aluziv plin de jocuri de cuvinte, metateze și haplologii, oralitatea stilului”.

Așadar, cine este Constantin T. Ciobotaru? Un boț de humă din Țara de Sus, un povestitor din plămăda lui Creangă, transplantat din ținutul de poveste al Bucovinei în solul sudului realist-predian și mușcător-caragialian, ascuțindu-și limba în buna tradiție muntenească, dar păstrându-și sfătoșenia și comprehensiunea insului din nord. Mai concis: un scriitor cu limba munteanului și sufletul moldoveanului. Insolită, dar fericită alcătuire!

Rodica LĂZĂRESCU

Meandrele unor Convorbiri...

„Cartea de față se vrea un interviu. Uneori întrebările sunt mai originale, mai frapante decât răspunsurile” - ne avertizează (sau conchide, căci afirmația apare în *Auto-Postfață!*) cel care „se rememorează” Constantin T. Ciobotaru, adică una dintre jumătățile semnate ale volumului *Convorbiri (in)discrete* (Ed. Rotiplo, Iași, 2016, 170 pag.), cea de-a doua fiind Nicolae Dina. Ca să fim corecți, frapantă mi se pare formula acestui volum: un inedit *mélange* de întrebări, răspunsuri și cronici ce se împletesc și curg împreună, calm, asemenea unui râu de câmpie (eventual, din Câmpia Boianului, unde trăiesc cei doi interlocutori!), cu multe meandre și reveniri. Realizate - bănuim din conținut - pe parcursul unei perioade mai lungi de timp și fără un scenariu prestabilit (fapt ce ar explica reluarea unor teme și subiecte), *convorbirile (in)discrete* ale celor doi interlocutori sunt întrerupte de „punctele de vedere” ale interviuatorului referitoare la unele dintre volumele interviuatului.

Intenția declarată a inițiatorului acestui dialog este „devoalarea activității ca scriitor, secretele muncii de atelier (...), începuturile, căpătarea conștiinței de scriitor, succesele” lui Constantin T. Ciobotaru - personalitate culturală nu doar a Teleormanului de adopție. Și pentru că, spre finalul volumului, CTC declară că încă nu a aflat cine este, dar promite să se gândească!, încercăm noi a-i sintetiza „portretul”, așa cum îl descoperim de-a lungul acestor convorbiri.

„Fiul tatălui meu”, țaran din Reusenii Sucevei (unde a fost ucis Bogdan-Vodă) și „al mamei mele, verișoară cu Eusebiu Camilar”, din Udești învecinați. (Aș zice că personalitatea scriitorului poartă, prin naștere, pecetea istoriei și pe cea a literaturii.) Urmașul preotului Andrei, care la 1777 s-a opus semnării tratatului de supunere a bisericii ortodoxe față de împărăteasa Maria Tereza. Născut în Bucovina, crescut în tradiția satului bucovinean și stabilit, după terminarea studiilor, în orașul „cu nume exotic” - Roșiorii de Vede, „o Agora pentru cei «trăznici de soartă», pe care viața i-a obligat (...) să bea apa miraculoasă, scoasă din cele 7 puțuri”. Sau, cum scria undeva: „Soarta m-a făcut să mă nasc în Bucovina, să lucrez în Teleorman, să fac naveta între casă și acasă”. Prin zodie, „un Fecioară” din „anul Licoarei”, aparținând categoriei „Feților-Urați”, „foarte deștept când nu doarme”, posesor de „Mergedes” pe două roate, marca Pegas, și al unui „Mergerar” - căruț de cărat butelii și varza pentru murat, mai nou și al unui „Coteț” în care-și scrie cărțile.

Dincolo de datul astral, viața i-a fost orânduită/patronată și de niște *zodii personale*: a războiului, a blestemului adus de „moartea cu picioare multe și scurte” (molimă, tifos, păduchi), a culorilor - verde (pe dinăuntru) și galben (pe dinafară) imprimate de seceta și foamea de după război, apoi zodia roșie, în fine, cea „incoloră” (a fricii de cuvântul rostit). Când foamea a fost de nebiruit, adus cu

trenul „în jos” și debarcat în gara Roșiorii de Vede, unde așteptau căruțele localnicilor spre a-i prelua pe refugiați, a fost refuzat de șapte familii, de teamă că vor trebui să-i trimită acasă doar numele. S-a întors singur, după o săptămână de iad! (Premonitorie această primă „descălecare” în ținutul teleormănean!) Fecior de oameni săraci, pentru care „cartea a fost (...) unica soluție, ca să scap de foamea de acasă” și căruia Dumnezeu i-a dat „arma cuvântului”, comite prima poezie ca elev la Liceul „Laurian” (ceva mai târziu decât Topîrcău, dar cam cu același jalnic rezultat) sub amenințarea notei 1 (unu): „Trec cătanele pe drum / Se izbesc cu capu'n paie / Stăm la coadă cu ciubuc / Bine c-am scăpat de ploaie”! „Terorist ocazional de metafors”, scrie fiindcă are „pitici pe creier”, căutând cuvântul ce exprimă adevărul și înălțând toată viața o unică rugăciune: „Curăță-mi, Doamne, cuvintele căzute sub neghina neînțelegerii!”. Pensionar mulțumit de pensia de fost profesor, dar mai ales de indemnizația de scriitor, din care „scoate” anual „o carte, două”. Bref, a ridicat o casă, a sădit pomi, are două fete și doi băieți plus „vreo” 22 de copii de suflet - cărțile (dintre care unele traduse în spaniolă), bucurându-se de cronici publicate în Spania, Germania, Cipru, Canada, Australia, SUA, Republica Moldova...

Convorbirile... alunecă molcom de la un subiect la altul, cei doi tăifăsuiesc (pe stănoaga podiștii sau într-o poiană personală) despre mentori - la loc de cinste în galeria acestora stând profesorii (...). CTC are cultul prieteniei, „cea mai frumoasă floare de suflet”, care „trebuie probată”, îngrijită precum plantele, convins că-i mai bine să ai „amici de ocazie decât falși prieteni”. Dar nu sunt omiși nici dușmanii, căpătați „din cauză de replică spusă ori scrisă”, deși scriitorul declară că nu dușmănește pe nimeni.

Sunt trecute în revistă relația cu politica („dubios” prin origine socială din cauza refuzului tatei de a se „scrie” în colectivă, CTC nu a putut înghiți compromisurile care i se cereau), cu securitatea („am fost clientul securității din multe, mari și mărunte, adevărate ori inventate pricini”), viața culturală efervescentă a „Centrului de la marginea Sudului”, rolul dascălului în comunitate („profesorul de literatură care nu participă la viața culturală a localității (...) nu are ce căuta la catedră.”) Evident, discuția se întoarce de fiecare dată către Carte („O carte este o izbândă asupra cuvintelor și a timpului care ni s-au dat”), se insistă asupra drumului „spinos” al fiecărui op, drum delicațat. E plin de umor calculul făcut de CTC, care adună, scade și trage linie, constatând că, după publicarea unui volum, îți rămâne, „un pol, obligatoriu să duci soției un profitol”. Are, carevasăzică, PROFIT-erol! În aceeași manieră, regretă fostul regim, când „cu o carte îți puteai cumpăra o garsonieră! Bine că nu mai este! Ce mă făceam cu 22 de garsoniere?”

Cătălin MIHULEAC

Decât o zi vultur, mai bine o viață întreagă cioară

Toamna anulului 1941 n-a fost cruntă numai pentru evreii deportați din Bucovina de Nord și Basarabia, ci și pentru animalele lor de companie. În lipsa

întăi și fără geam a vagonului, preocuparea principală îi era alta. Reușise să și-l strecoare sub haină pe Fred, puilul de cioară sărman, pe care-l oblojise și-l crescuse de mititel. Mereu aduna și îngrijea păsări rănite, dar de data asta făcuse nu o „simpatie”, ci o adevărată pasiune pentru sufletul adoptat.

Fred era pasager clandestin, și în clandestinitate trebuia să rămână, până la destinația finală. Că era greu de crezut că s-ar fi bucurat cineva să afle că în mijlocul lor se afla o vietate asociată de superstiția populară cu moartea și răul. Harry îi ținea lui Fred pliscul închis, să nu vocifereze, iar din când în când se urca pe valiză și-l scootea la aer pe fereastră. Micul păsăroi lansa spre cer un găngurit croncănit de fericire, urmat de un găinaț plin de emoție și revenea la adăpost, sub pulpana stăpânului. Joaca aceasta cu aer proaspăt și întineric era foarte pe plac inimii lui de țânc.

Spre mulțumirea lui Harry, deportații aveau cu totul alte griji, care-i păstrau ciorii călătoria incognito. Vagonul fiind burdușit cu oameni, ca din senin au răsărit primele certuri; mai întâi în sânul fiecărei familii, apoi între familiile care stăteau una în coasta alteia:

-Dă-te mai încolo, nu te mai împinge așa, nu fi mitocan, dacă vrei să știi mitocan ești tu, vezi că te plesnesc, poftim de încearcă.

Frisoanele de nervi se pierdeau în cele de frică, de nu mai știai să le desparți. Tare bine le-ar fi prins unora o mătă să le toarcă-n brațe, dar mâțele rămăseseră în urmă, micunând fără speranță. Foamea și setea deportaților porneau să zgreetene, dezlegând pachete cu merinde și borcane cu compot. Apoi, pornea să zgreetene urmea lor fiziologică, firească și urgentă, care-i făcea pe oameni să se foiască, de parcă valizele de sub zețur ar fi conținut furnici urzicate. Ceasul necesităților de evacuare le dădea zor, dar rezolvarea nu se arăta la îndemână, din cauza biareii ridicate de rușine și de cele două rânduri de haine, cu care fiecare se infolise.

Abia când din partea bășicilor a venit amenințarea clară cu țândările, cețurile sfelii au fost date la o parte. După câte o cortină de palton, cu două rânduri de fuste ridicate în amonte sau cu izmenele în aval, primii picuri au clipocit cu sfială, până au prins curaj și au țâșnit montan spre borcanele goale. Un miros organic aducea în vagon călduri noi, întregind atmosfera de grajd uman.

Samy s-a oferit, cu politețe veche de cavalier țucălar, să-i țină Magdei de paravan mantaua sa, ajutând-o să planteze un pipi ca filamentul de bec, care-i umplea obraji cu lumină. Samy strălucia. Acesta era cel mai electric moment al vieții sale.

După jumătate de zi, garnitura a oprit la Cernăuți, între liniile de triaj, și cine a vrut a cumpărat de la țigani ambulanți o leșinătură caldă, cu pretenție de ceași și preț de ambrozie din ceruri. Ce escroci! Carevasăzică în mâinile ăstora va rămâne comerțul României, confiscat de la evreii?! Halal!

Ploaia, care bătuse darabana pe muchia nervilor, trecea la capitolul doi de tortură dând în promoroacă, anume pentru a demonstra că meteorologia nu e un fidel animal de companie pentru trenurile cu deportați. Abia promoroaca aceea le arăta prizonierilor că drumul lor nu avea întoarcere. Ceaiul cald, cumpărat de la țigani, se transforma și el pe dinăuntru într-o promoroacă depusă pe streășina sufletului. Țigani rădeau și-și numărau profitul, fără să aibă habar ce surpriză le va aduce anul 1942, din partea aceluiași creativ mareșal Ion Antonescu.

Din tot vagonul, doar Harry și Samy erau fericiți. Samy o avea pe Magda și mai avea și-un termos; Harry o avea pe Sara și mai ales pe Fred, care găngurea croncănituri plâpânde și se găinața cu un heruvim.

Harry n-ar fi reușit să scape cu zile din Transnistria, dacă nu l-ar fi avut alături pe Fred. La două-trei luni după deruta începutului, când rezervele bănești s-au diluat și zvonurile molimelor s-au îngroșat, isteța înaripată și-a luat în serios îndatoririle de cap al familiei.

Atât de în serios, că stăpânul său a devenit alergic la proverbul „decât o viață întreagă cioară, mai bine o zi vultur”. O zicală nedreaptă, de-ți venea să-ntrebi: cine avea interes să o vânture prin lume? Hitler, Mareșalul Antonescu, Mussolini? Căci era vorba, încă o dată, de ideile preconcepute care adunau butoaie de pulbere, pregătindu-le de explozie. Până și un poet fin ca Topârceanu fusese nedrept cu cioara, tăvălind-o prin noroiul unui poem unde o numea, în ultimul vers, „banală”. Banală?! Of, specialule!

Harry fusese și el sedus de propaganda de care se bucura vulturul, dar numai până vara trecută, când încercase să îmbălânzească un pui găsit în pădure. S-a lămurit repede. Chiar dacă-l depistai pe blazoane și drapele, chiar dacă dădeai de el pe maieul echipelor de fotbal și pe cutia bioiilor care le garantau damelor frumusețea veșnică, vulturul rămânea un înțuiat, a cărui singură armă era cruzimea... Nu de pomană un descrieră ca Hitler și-l postase pe frunte și pe steag. Hitler și vulturul erau de-o seamă: buni la mardeli, nuli la finețuri.

Deși cioara se dovedea inteligentă, distinsă și chiar manierată, nimănui nu părea să-i pese. Hotelul acela luxos din Cernăuți, unde familia Rabinovici se cazase acum doi ani, se chema „Vulturul negru”, nu „Cioara neagră”. Iar formației de jazz din Suceava i se spunea „Vulturii bucovineni”, nu „Ciorii bucovineni”, cum ar fi fost just, având în vedere că jazzul venea de la negri. Și dacă asta nu era discriminare rasială, care - Doamne, iartă-mă! - mai era?!

Fred se ținea deoparte de asemenea frământări. Era talentat, responsabil și atât de mintos, că îl mai dresa și el pe Harry, nu doar Harry pe el. Mai întâi, fiindcă pietrele crăpau, s-a apucat de

aprovizionare, aducând acasă paie, nuci și fructe înghețate, a căror proveniență doar de el era știută. Paiele - adunate, șomoioig cu șomoioig, într-o saltea cu bagaj Celsius - au ajutat familia Rabinovici să lupte cu vulturul bicefal al lunilor ianuarie și februarie; iar fructele s-au străduit să depene cele mai potrivite povești pentru adormit foamea. Mai ales nucile erau valută forte, că puteai căpăta pe ele cartofi, fasole, pâine, chiar și-un strop de votcă ori coniac, pentru ocazii.

Doar când aducea câte un șoricel surprins de îngheț sau câte o broscuță congelată și ea, Fred se bosumfla, nereușind să înțeleagă pricina refuzului. Ca să le arate ce pierdeau, se apuca el însuși de ciugulit burtica victimei - mmmm, nu știți ce pierdeți! - dar fără succes.

Ciudat mergător mai era și omul, gândea zburătorul Fred, cu un aer jignit și derutat. Dacă i s-ar fi convertit gesturile într-unele omenesti, în mod cert s-ar fi scârpinat în cap sau ar fi lăcrimat de umilință.

Odată, ca să nu-i rănească la infinit sensibilitatea, Harry a mimat ospățul dintr-un șoarece de câmp, și-atunci Fred a fost atât de mulțumit, că l-a lăudat pe o limbă care suna în vecinătatea cântecului.

-Bhrrra-vos, pa-pă thot, să ch-rrrești mha-rrre!, putea fi descifrat, cu puțină bunăvoință, în spusele sale.

Atât de fericit era privindu-și camaradul cum înfuleca din șoricel, că și-a lăsat căpșorul ba într-o parte, ba în cealaltă, în timp ce pașii îi alunecau într-un dans fără hibă, isprăvit cu o reverență adâncă din mijlocel. Dacă dansul acela ar fi fost un sveter - un pull-over, cum îi ziceau englezii - n-ai fi simțit gerul prin lâna lui, atât de bine era împletit. Aplauzele familiei Rabinovici au izbucnit de la sine. Aplauzele erau pentru Fred, doar pentru el. Le merita.

Nu i-a trebuit o a doua invitație lui Harry, pentru a prelua postul de impresar al lui Fred și a-i perfecta primul contract de profesionist. Au repetat puțin, au scris trei-patru afixe, iar când s-au simțit pregătiți, au apărut în duet pe scândură. Salutau publicul, primeau aplauzele de intrare, după care Harry recita câteva cuplete, adaptate de el după cele la modă. La finele fiecărui cuplet, pasărea - urcată, între timp, pe umărul lui - repeta poanta care conținea efectul comic, făcând să duduie de râs șopronul de spectacole.

Partea a doua era numai a lui Fred. Se punea pe-un dans întâi relaxat, apoi tot mai îndrăcit, care culmina cu un număr de „step” executat într-o țigaie unde sonorul ghearelor părea de blacheuri. Publicul era săltat de pe sol și rotit amețitor deasupra ghetoului. Pe lângă merele dansator din țigaie, tizul său, Fred Astaire, era un pupezo cu talentul jumult.

De dragul adevărului, trebuie spus că, la primele reprezentații, asistența a constatat doar dintr-o mână de copii, pe care Fred i-a întâmpinat la intrarea în șopronul de spectacole cu cel mai curat *Shalom* din lume. Pas cu pas, au prins să vină și ai mai coțpi, mai întâi din curiozitate iar apoi bucurorii să constate că talentul ciorii prindea foarte bine la moral și merita cu prisosință tariful de un sfert de marcă nemțească, dublu față de cât plăteau copiii.

-Bravoouoooo, bravissimo! aclama publicul, după numărul de step al lui Fred.

-Hatikva!, răspundea artistul, cu o dicție care-ar fi băgat în cofă trei președinți de cameră și patru avocați de faimă națională.

-Hatikva!, răspundea deportații îndemnulului la speranță, cu pielea brațelor încrețită ca balta ciupită de ploaie.

-*Shana Haba B'yerushalayim!* - *întărea cioara, însuflețitoare ca un lider sionist în fața maselor!*

- *La anu' în Ierusalim!, repeta pe românește asistența, ridicată în picioare.*

Se vedea tot mai clar că decât o zi vultur, mai bine o viață întreagă cioară.

După ce zăpada a semnat primele acorduri de capitulare în fața soarelui, Fred a trecut la faza superioară a aprovizionării. Pornea cu noaptea-n cap, ca un navetist grăbit să apuce trenul spre serviciu, și se întorcea după câteva ceasuri; apoi iar pleca și revenea. Niciodată, dar niciodată, nu trecea pragul casei cu o gaură de covrig în plisc ori în gheare. Ajutat de o vedere ce putea pătrunde și-n fundulețul unui cărăbuș în zbor, Fred recupera de prin scorburii și gloduri secrete giuvaeruri magnifice - inele, medalioane, cercei, broșe - aruncate, înainte de lăsarea înghețului, de bieții evrei, pentru a nu fi găsite asupra lor la percheziții.

G-I-U-V-A-E-R! Fiecare literă îi stropea lui Harry gândurile cu aur și platină! Fred îi depunea marfa în palmă, iar el lustruia, prețlăuia și rânduia. Multe combinații incredibile puteau avea loc într-un lagăr, pentru cine știa să se adapteze. Printro filieră, care pornea de la un gardian și ajungea la militarii superiori din armata română, bijuteriile erau valorificate, astfel că fiecare își oprea partea și-un 20 la sută se întorcea la Harry. Era o afacere corectă, în condițiile detenției.

Cu acei bani a reușit el să izoleze termic șopronul în care Rabinovicii sălășluiau dimpreună cu alte două triburi humorene, cu acei bani a anulat fisurile din acoperiș și dintre scândurile pereților, de nu-și mai putea crivățul strecura înăuntru nici părul din nas. Iar la urmă a compartimentat șopronul, pentru a le reda oamenilor fărâma jinduită de intimitate.

Harry nu s-a oprit aici. Cu sumele căpătate pe câteva lântișoare și ineluse cu piatră, a comandat unui meșter câte o sobiță de interior. Nu erau unele puțuluite, ci mai curând niște improvizatii, ca întreaga lor viață, dar se puteau depăna povești la gura lor, se putea bea la ocazii o cană cu vin fiert, se putea și cânta, când dorul devenea imposibil de înăbușit pe alte căi.

Scuzându-se, fără ca nimeni să-i o ceră, că-i trebuia spațiu pentru a-și dresa cioroiul dansator, Harry a păstrat pentru sine un compartiment întreg, cu o saltea de paie matrimonială. Pe ea se așeza Sara, când poposea în vizită, pe ea se relaxa și vărul Samy, cu Magda dumisale.

unor adopții salvatoare venite din partea prietenilor creștini ai stăpânilor, aceste suflete adiacente ale casei au rămas de pripas. Nimeni nu le-a vrut. Or fi fost ele decorative și inteligente, dar în timpuri nemiloase nimeni nu salută ideea unor noi guri de hrană.

Așa că pudelii și cockerii au rămas să-și urle dorul sub cerul liber, pierind sau amestecându-se cu plebea și participând, cu greutatea informației lor genetice, la propășirea instituției câinelui vagabond, care avea să dăinuiească în România decenii la rând. La mică distanță, pisicile persane și siameze - campioane ale lenei pe canapele - și-au mieunat orfelinatul de colo-colo, trezite în incomoda situație de a-și procura singure hrana și de a nu mai fi alintate, seară de seară, de mâna ocrotitoare a familiei. Cât despre porcușorii de Guineea și hamsterii, mai întâi li s-a rărit chefel de joacă, apoi blana, până s-au rărit și ei cu totul și n-a mai rămas niciunul...

Nici în aer și apă treburile nu au stat mai strălucit. Papagalii s-au stins de inimă rea, învărtind în neștire cuvinte păstrate din spuma conversațiilor auzite în casă, canarilor li s-a rupt în gât ața firavului lor tril, iar țestoasele și peștii s-au măcelărit între specii, într-o încercare mimetică de armonizare cu regulile stranii care guvernau lumea din afara acvariumului.

Din tagma animalelor lăsate în urmă, câinii au suferit cel mai crunt. Și-au urmat în tăcere familiile până la gară, înțelegând, din tensiunea care tăvălea ceața prin noroi, că, deși se purtau bagaje de mână, destinația nu era nici sejurul la Vatra Dornei, nici vânătoarea în pădurile Frasinului, nici altă distracție. Și-atunci, unde se mergea în coloană? Și de ce soldații, care îi flancau pe stăpâni, căutau cu orice preț să-i îndepărteze pe ei, prietenii cu fidelitatea în sânge?

În sfârșit, s-a ajuns și la gară. Vagoanele, mănjite pe dinăuntru cu baligi uscate, așteptau ca niște vizuini prea strănte pentru a ascunde un vânat atât de masiv ca frica. Printre țipete și împingeri, s-a făcut îmbarcarea, în timp ce câinii erau împiedicați de izbiturile bocancilor și paturilor de pușcă să urce alături de ai lor. Cu fețele boțite de durere, copiii întindeau brațele spre bunii lor prieteni care se învăteau pe peron, dar plânsul nu-i mai clintea pe părinți. Plânsul fiecăruia trebuia drămuț, pentru că se anunțau timpuri când fiecare lacrimă avea să conteze. Unul câte unul, vagoanele au fost închise. În frunte, locomotiva abia își strunea caii putere.

Când, cu un icnet de durere, garnitura s-a urnit, un urlet sinistru a făcut liniile să se cutremure. Pudeliilor și bișonilor, terierilor și ogarilor nu le venea să creadă, dar nu era timp de smiorcăială. Cu mușchii acționați de îndemnurile instinctului, au zbughit-o ca din pușcă pe calea ferată, în urma trenului.

Ca să-i răească și să se distreze, soldații au mai împușcat dintre ei, până i-au lăsat pe toți - morți și vii - în urmă.

Într-unul dintre vagoanele pornite câinilor din Gura Humorului spre noroaietele transnistrene, se găseau și verii Rabinovici - Harry și Samy - în vârstă de 17 ani, elevi exmatriculați din școlile de stat. Harry era cu mama, cu sora mai mică și cu taică-său, farmacistul Rudy Rabinovici.

Cât despre Samy, picase ca musca în lapte și nu prea. De loc din Iași, își pierduse familia în pogromul din iunie, el însuși căpătând în cap o bătaie care-i tăia vocea în felii. Era bălbăit și șărea bizar de la o idee la alta, de la o acțiune la alta, de la o stare la alta. Rămas și el câine fără stăpân, s-a trezit că îi dădea ghes inima spre familia unchiului, care își punea tot mai serios în planuri chestiunea unei adopții. Se mutase aproape cu totul la Gura Humorului, dar nu-i era familia unchiului singura alinare.

În adormitul șteti bucovinean, Samy își găsisse o „simpatie”: pe Magda, roșcățica fică a frizerului Marcovici. Fata din celălalt capăt al vagonului, unde stătea ghemuită cu ai ei. Mai târziu, când nimeni nu va mai avea ochi pentru cei din jur, cine știe, poate că va veni lângă el și se vor putea cuibări fiecare în penele celuilalt, ca păsările care se iubesc de-adevăratelea, ceea ce și oamenilor le reușește câteodată. Samy era tot un zâmbet pe la colțul de buză. Gingaș îl mai tachina Magda, spunându-i tu și când săruți rămâi un bălbăit.

Era fericit să descopere o ciudățenie care făcea viața să meargă, în ansamblul ei păcătos: când peste toți se prăvale cerul, nu-i musai să se prăvale și peste tine. Samy se urcase de bunăvoie în tren, deși avea tot dreptul să scape, că numele nu-i figura pe nicio listă. Dar, decât orfanul orfanilor în Iași îndoliați de ciurma pogromului, mai bine peste Nistru cu Magda și cu ciotul de familie rămas. Măcar acolo, în Transnistria, nu-l va aștepta după fiecare cotitură o umbră, să-i dea cu mătârânga la mir. Oricât de paradoxal părea, Samy mergea cu pieptul înainte spre crivățul Transnistriei, sperând să afle acolo un depozit de căldură.

Vărul Harry avea și el o „simpatie” în vagon: pe Sara. Însă deocamdată, cum sta în colțul cel mai friguros de sub fereastră

Pentru uzul Sarei, a comandat unui tinichigiu ceva cu totul special: o cădiță de baie. Cât s-a bucurat fata, când a primit apoi în dar o piatră ponce puțin mai mare ca una de inel, pe care tot strângătorul Fred i-o adusese lui Harry în gheare! Era o bijuterie sub acoperire! Când, după o pauză de luni bune, a făcut sărăcuța o dumnezeiască baie în cădița primită în dar, cu minunea aceea de piatră ponce și-a frecat călcăiele și degetele, până le-a redat velurul de domnișoară.

La prima și a doua îmbăiere, Sara a avut ceva de furcă pentru a-și îndrepta frumusețea căzută în glodul ucrainean, așa că abia la a treia rundă i-a permis iubitului s-o frece pe spate. Renăștea. Păru-i rărit curgea din nou ca un părau din munții de acasă, involburându-se în dreptul sânilor de rocă vulcanică și umplând cu poezie micul lor separeu. Săpunul care îi spăla spatele era unul ordinar, dar avea parfumul florilor de câmp, fiindcă era acea perioadă a vieții când beția cu parfumul florilor nu putea fi interzisă nici de mareșalul Antonescu, nici de Mussolini, nici de Hitler.

Harry nu era hapsân, să-și păstreze pentru sine sunătorii produși din comerțul cu giuvaeruri. A cumpărat din ei saltele, pături și bundițe, pe care le-a împărțit colegilor de suferință. Dar a făcut-o discret și selectiv, să nu bată la ochi, că oamenii, înrăiți de nevoi, erau capabili să ucidă pentru un kil de cartofi sau o mâneacă de palton. Ca să nu mai vorbim că între evrei erau destui trădători, spioni de-ai Jandarmeriei, care denunțau pe oricine mai avea bani sau dădea semne că știa să se învârtă.

A doua iarnă a avut și ea colți de lup, dar i-a găsit pe oameni rânduieți în poziții de apărare, cu sobele, saltelele și păturile lor. Familia Rabinovici își făcuse rezerve suficiente de hrană, Fred și le făcuse pe-ale lui, inclusiv un mic tezaur, din care scotea la răstimpuri câte un cerceș cu rubin, delicat ca un prinț nimerit în lazaret.

Cei doi prieteni - om și cioară - mai țineau reprezentații de muzică, umor și dans, dar mai mult pentru a-și menține tonusul și a-l menține și pe al celorlalți. De la un timp, luau doar o sumă simbolică la intrarea în șopronul de spectacole, deși cu asemenea practici respectul publicului risca să se prăpădească. Dar în ghetou, strategiile aspre ale marketingului mai puteau fi sărite.

Fred se făcuse iubit și respectat, și nimeni nu-l mai asocia cu moartea, cu ghinionul și cu răul în general. Nu rata ocaziile de a-și dovedi talentul comic, ca atunci când survola câte o mică petrecere cu bârfa, votcă și acordeon, strigând cât îl țineau boiocii:

-I-PA, I-PA, I-PA!

În argou, IPA însemna „Idische Plotkes Agentur” - „Agenția de Minciuni Evreiești” - o instituție de bază a ghetoului, menită să le prindă deportaților moralul de păr și să-l tragă la suprafață, când înecul părea inevitabil, când nici sinagoga nu mai putea fi frecventată, de frica epidemiilor.

-Ai auzit, Robert, Consiliul de Coroană s-a interesat de noi, se zice că vom pleca acasă în serii, mai întâi copiii și bolnavii, cică luna viitoare pe 15 se dă startul!?

-Am auzit, Felix, norocul nostru e că n-avem mare lucru de

împachetat.

Bineînțeles că, începând cu data de 15, nu pleca nimeni acasă și-n general nu se întâmpla nimic care să justifice așteptările optimiste, dar speranța nu se stingea, pentru că imediat IPA lansa un nou termen de plecare, apoi altul și altul.

Sinagoga era zăvorâtă. În loc de sinagogă, evreii din lagăr aveau IPA și-l aveau și pe dansatorul Fred. Simpaticele vietate erau perfecte pentru starea psihică a oamenilor și odată Harry l-a luat de piept pe țafandachele Jean Leibovici, care, pentru a le impresiona pe fete, începuse să leorbăie despre friptura de cioară, preparată din păsări tinere ca Fred, nu din alea bătrâne și ațoase.

-E foarte sănătoasă și crește apetitul sexual, hă-hă-hă! Zău așa, Harry, de ce nu-l pui pe Fred la frigeară? Sara ți-ar cânta o odă, poate chiar două.

Cu un dos de labă, de o tărie de neimaginat pentru un ghibirdic ca el, Harry l-a trimis pe țafandache să-și facă tratament facial cu noroiul de sat ucrainean. Apoi, cu Fred pe umăr, s-a îndepărtat mândru și singur ca un robinson transnistrean.

Într-una din duminicile lui octombrie 1943, în ghetou s-a ordonat ca toți bărbații să se prezinte la Jandarmerie, pentru semnarea unui act prin care, sub spectrul pedepsei cu moartea, se obligau să nu părăsească ghetoul. Semăna cu o chestiune de rutină cum mai fuseseră atâtea, căci catastifele oficiale trebuiau menținute dacă nu la zi, măcar la lună. Rabinovicii au dat să se îmbrace.

Fred părea de altă părere, judecând după agitația care pusese stăpânire pe el. Făcea un tărăboi teribil, părea mușcat de strechea ciorii: vocifera, se învârtea în jurul lor ca un câine ciobănesc în jurul turmei, gesticula din aripi și le trăgea cu pliscul hainele în jos, vrând să-i convingă să nu plece nicăieri. Cârâia, dar se bălăia îngrozitor, trădând o stare emotivă alarmantă pentru un orator unanim recunoscut ca el.

Harry și-a ciulit urechea, pentru a prinde un sens în vârtejul vociferării, știind că Fred nu îndruga niciodată baliverne:

- Cri-cri, jo-jo, po-poll! Mun-mun-mun, că-că-că! Cri-cri-cri, jo-jo-jo, pol-pol-poll!

-Cri-cri-cri!, l-a maimuțarit farmacistul Rabinovici, aranjându-și cămașa în pantaloni, astfel ca peticul de altă culoare să treacă în umbră. Harry, am impresia că cioara ta a-nceput să se creadă greiere! Treci pe la mine la spițerie, să-i prescriu o rețetă!

Dintre tată și Fred, Harry prefera să-l asculte pe Fred. Când, în sfârșit, a înțeles mesajul bălbăit, a dat el însuși în bălbăială. Era evident că, în hoinărelile sale, Fred asistase la o ședință unde se discutase scopul real al reuniunii de la sediul Jandarmeriei. Evreilor li se ticluise o capcană: erau ademeniți și strânși laolaltă, pentru a fi trimiși în colonia de exterminare prin muncă de la Crijopol.

Asta însemna „Cri-cri-cri, jo-jo-jo, pol-pol-poll!” Câte nu se auzeau despre lagărul acela, unde prizonierii umblau îmbrăcați în haine cusute din hârtie de ziar și se hrăneau cu coji de cartofi, cu ierburi sau rădăcini, cu hoiuri de cal sau chiar de om! La Crijopol,

stratul de păduchi era atât de compact, că trebuia dat jos de pe corp cu palma transformată în rindea.

Când Harry s-a dormit că o cursă li se întindea, tatăl și vărul erau deja duși de-acasă. Niciun bărbat nu se mai afla în șopron. I-a ajuns din urmă, i-a tras deoparte și le-a transmis avertismentul lui Fred.

Cu un orgoliu în care se găsea prea multă ingratitudine tipic omenească, farmacistul Rudy Rabinovici a ripostat că, totuși, n-am ajuns să ascult de ordinele unei ciorii. Și s-a depărtat. Samy a avut un moment de ezitare, a vrut să rămână, apoi s-a lovit cu palma peste locul unde primise băta în timpul pogromului de la Iași și a dat fuga după unchi.

Harry i-a privit, până au cotit spre ulița care ducea la Jandarmerie. N-avea să-i mai vadă.

În aprilie 1944, rușii au ales, pentru a intra în sătucul de unde jandarmii români fugiseră, o după-amiază de vineri, anume parcă pentru a anunța Sabbath-ul. Duminică, nemții au mai bombardat o dată zona, ca un fel de rămas-bun luat fără convingere.

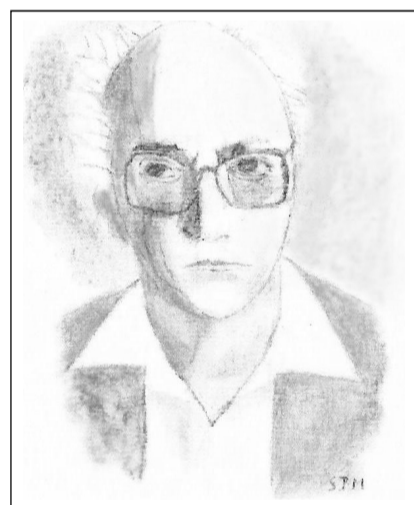
Rămășițele familiei Rabinovici plus Sara și Magda au mers două săptămâni pe jos până acasă, cu bocceaua pe umăr, cu picioarele învelite în carpe, cu privirile înnebunite. Sara era gravidă, dar nimeni nu trebuia s-o știe, mai cu seamă Harry, care s-ar fi mândrit cu viitoarea lui calitate de tată, dacă ar fi avut puterea de-a se mândri și cu altceva în afara lui Fred. Pe umăr, îl purta ca de obicei pe fercheșul său prieten, care mai scotea câte un *Ha-tikva* și *Gu-ra Hu-mor* de încurajare, când socotea că pe pribegi îi părăseau puterile.

Uneori, se făcea nevăzut, pentru a se întoarce peste un ceas cu o gustare în plisc. Într-o dimineață, a adus un șoricel proaspăt și zâmbitor, pe care doamna Rabinovici l-a prăjit fără ifose și l-a pregătit cu cartofi. Văzând că le place, Fred i-a aprovizionat și cu alți șoricei la fel de zâmbitori, apoi i-a combinat cu broscuțele, ceva mai bosumflate. Avea un aer de *chef* de restaurant franțuzesc, fericit că specialitatea casei sale se bucura de aprecieri. Atât de fericit era, că dădea drumul din proprie inițiativă unui dans îndrăcit, în tigaia ștersă cu pâine până la luciu.

Dormeau pe unde apucau, în șuri sau pe câmp, fiindcă nimeni nu se îndura să-i primească în casă, cu păduchii țesuți pe ei ca lenjeria de corp. Zdrețele care le curgeau pe schelete nu erau confecționate din pagini de ziar, ca îmbrăcămintea celor din lagărele transnistrene de exterminare prin muncă. Totuși, la o privire mai atentă, puteau trece drept pagini de ziar pline cu știri, reportaje și interviuri despre Holocaustul românesc. Erau pagini capabile să înmoaie inima tuturor cititorilor, și-un timp chiar le-au înmuiat.

Apoi, nu se știe cum, pe la sfârșitul mileniului doi și începutul mileniului trei, lumea a început să se îndoiască de ele și chiar să le conteste cu vehemență:

-Care Holocaust, frate, de unde scoateți enormitățile astea? E propagandă evreiască, în România n-a existat niciun Holocaust!

Adrian VOICA

Neliniștea ideii

Destin

Beat, am oprit o idee pe drum -
De atunci mă vrăjește și-acum.

Fața nevăzută

Trecutul în penumbră și-a pitit
Iluziile care l-au hrănit.

Pândă

Rareori mă întâlnesc
Cu un gând împărțesc...

Descriere

Versul are opt picioare:
Miriapod de sărbătoare.

Prima revoltă după

- De unde știi că e „ultimul drum”?
În altă lume mă învârt acum!

Amintiri despre timp

Frați de cruce ne-am tocmit,
Până când am obosit.

Ideea de drum

E drumul invitație la mers,
Chiar dacă amintirea lui s-a șters.

În așteptare

Jocul îți întorc prin joc
Lacrimile când se coc.

Plimbare

La stânga e ideea ce m-apasă,
La dreapta cea frumoasă, calmă, grasă...

Coborâș

Încărcat de imagini, cobor
Eu însumi vedere color.

Vers contrafăcut

E sunet șters, fără ecouri pure
(Precum ai spus) și miros de pădure.

Biblioteca arsă

Cuvintele, la ușă
Grămezi fac, de cenușă.

Balet

Un fulger ud dansa pe-a nopții scenă
În așteptarea norului cu trenă.

Enigmă

În vârful de pix ideea și-a blocat
Trecutul său îndepărtat.

Înfrișat

Te strig și nu-mi răspunzi! Mă-ntorc, părinte,
M-am rătăcit prin cele sfinte!

Tandră

Ascultă-ți gândul: parcă-i un pisol
Torcând cuminte versuri mai de soi.

Conexiune

Se schimbă axa lumii câteodată;
Atunci și conștiința-i bulversată.

Peisaj

Din pașiștea cu vise rămăseră aldine -
Dar drumul spre Nimic se vede mult mai bine.

A doua poză

Îndepărtează-ți, dar, arama!
În necuprinsu-i alb e rama!

A.D.N. poetic

De câte ori te chem
Răspunzi dintr-un poem.

Pe țigla casei

Motantul meu a întrecut măsură:
De unul singur cântă uvertura.

Meditație

Tot ce e tern
Este etern.

Pretenție

În dicționar este zarvă iar:
Vorbele cu caș la gură vor glosar.

În poem

Rima trece sprintenă, voioasă
La un vers ce pleacă des de-acasă.

Limite

Poți să te minți metodic - dar nu la nesfârșit,
Un firicel de adevăr tot este de plivit.

Probă de curaj

Veni și timpul întrebării „Cine ești?” -
N-o vreau în cetele arhieriești!

Drum poetic

Economie de cuvinte
Te-apropie de cele sfinte.

De-ale limbii

Ciudată apropiere:
Fier e sau fiere?

Rigori

Imaginile nu-și au rost:
Și poezia într-n post!

Foc

Versurile - vreascuri muzicale -
Ard etern sub ceruri ideale.

Greu de descifrat

Lumi infidele trezesc îndoieli
Când adevărul se joacă-n sfiieli.

Pasărea vieții

Cuib între pulpele tale,
Promisiuni ancestrale.

La purtător

Ideea de mai sus e dintr-un mit
În colț de lagună înflorit.

Abe: - Între coșmarurile insuficient declarate medicului de familie este cel al individului din oglindă, tipul apărând inexplicabil, ori de câte ori mă uit în așa ceva. Singura soluție de a scăpa este propria dispariție din arealul lui de interes. Și, din criză de alte interviuri, apelez la ins, mântor spre el cum spre mine însumi, aplicându-i dușmănuș (mă prea enervează) prima întrebare. Aurel Brumă, la vârsta la care ai ajuns, consideri că ți-a fost zodia fastă, că ești de oarece utilitate pentru lumea asta sau pur și simplu viețuiești fiindcă ai viață?

Aurel BRUMĂ
în dialog cu el însuși:

Am obligația de a strânge și a arhiva adevărurile acestui timp

Aurel Brumă: - Într-un 20 mai, undeva, la confluența dintre două zodii, Taurul, Gemenii sau, poate, doi tauri înjugăți pentru a mișca aceste 54 de kilograme perpetue (nici cura de slăbire n-a reușit modificări esențiale), poate nu întâmplător, dinaintea cristelniței, Nașul s-a hotărât: Te vei numi Aurel. Or, numele e ca o pecete pe soarta individului. Titlul, marca de zătar nedelarat, cel mereu mișcat pe malul apei, încercând să se norocească, în felul lui, cu blana subacvatică, de câteva grăunțe de aur. Iar în viața asta am tot căutat să găsesc nodurile de aur din blana de existență a înconjurătorilor. De aici atracția către radio, către oameni care prin voce, prin cuvânt, explică deloc metafizic raportul lor cu existența, cosmosul, Dumnezeu. Vocea... Da, Aur - Aurel, o pedeapsă în a căuta aurul pe care fiecare îl poartă în curgerea vieții, începând de la un pâlmaș al lutului și până la domni agățați pe pereții Academiei. Fiecare se

comunică, în felul său, lumii. Uneori chiar și prin tăcere, de unde și unul dintre rosturile unui publicist, scriitor: Să faci tăcerile să vorbească. Ce zici?

- Zic că din partea asta, sud sau nord sau unde stau, meseria de comunicator, așa ceva nimbezi, nu-i de prea mare școală. În definitiv pui pe atâți trei-patru întrebări, cling-cling, și celălalt începe să spună mai bine sau mai rău texte din piesa proprie nejuccată în public.

- Omul vocilor trebuie să-și asume vocația prelatului, cel care nu doar ascultă mărturisirea

celuilalt ci, în comuniune, exersează o curățare, o dezoxidare, mărturisitorul lăsând să cadă alături cojile de sub care, în final, poate apărea sâmburele de lumină, acela care va rămâne ani buni după săvârșirea purtătorului. Da, asemeni altor oameni ai memoriei, am obligația de a strânge și arhiva adevărurile acestui timp, adevărurile contemporanilor mei, pentru ca următorii să nu ne judece strâmb. Și-mi alătur, cu bucurie, cei aflați în delict de valoare, enclavele vie ale speranței, un desen încă necongruent reasezării așteptate, în dreaptă viețuire prin rugăciunea muncii și prisosul minții tuturor românilor risipiți, înstrăinați de ei înșiși.

- Spuneai că omul nu trebuie să îmbătrânească în singurătate, în prostie. Dar că meseria de publicist, de scriitor are reducere față de altele.

- Aiurea. Asigurarea vieții prin memorie și-o completezi singur prin ce faci, cum faci, sertarele

desfigurată sub măștile de gaz, sirene mute, necomunicative, necooperante. Iar pământul ăla zăcea încă nefolositor, inutil, de-ți venea să te dai cu fruntea de tăblia mesei dacă ar fi fost ceva mai liberă. Și s-ar impune un final, primul: *Natură Moartă cu Țoiuri*, sticle, chiștoace și Stacachie la fel de natură moartă dacă n-ar interveni, ca și în cazul marilor descoperiri geometrice, neprevăzute, ingerii păzitori deghizați în pompieri.

Arde! Undeva e incendiu, foc.

Și un alt foc lăuntric vulcaniză ființa personajului în colțul din dreapta a crășmei „La doi cocoși și-o bibilică”. Focul. Flacăra. Cenușa. O punem de un Crematoriu! Crematoriu OK la Stacachie Serele! La primărie, singur cum farul din Alexandria, veghind la binele public, dom Curcudel, primarul. Restul lumii la munca de teren, la stropit cartofii, c-au năvălit colorazii. Și-i cald, și-i secetă de probleme: nu tu inundații, nu tu cataclisme, mișcări de pământ, chestii care să te mai scoată în lume, pin gazete. Alesul obștii desenează conștiințios bastonașe, bețișoare și isoscele în agenda, s-o aibă cât mai plină, mai ocupată. La jumătatea paginii intră Stacachie. I se face semn, stai și așteaptă, avem alte priorități oficiale și scrie restul paginii, cât încap: sunt un bou, sănt un bou, is...

- Gata. Zi-i, Stacachie. Cred că ai o problemă.

- Da, dom primar. Crematoriu. Vreau să fac un serele pe chestia asta. C-am auzit c-o să trageți și gaze. Încep cu pe lemne, pe cărbuni, și când o fi să fie și metanul, metanizăm și morții, să se bucure și ei de progres pe legislația asta.

- Așa.

- Prin oraș am auzit că se-nchide cimitirul, că e-n suprastoc, că se moare într-o bucurie, ca la daci. Chiar se pune problema să-i supraetajeze, ca la bloc, pe trei-patru nivele, de la cel mai de jos, până la cei mai de sus. Dar asta-i treaba lor, la mine e problema de care vă spuneai. Crematoriu. Cum rămâne?

- Știi și eu, Stacachie? Din partea mea...

- Pe dumneavoastră promit să vă ard gratis, fără nici un profit personal. Asta fiindcă v-am ales, vă respect și că susțineți proiectul.

- De susținut, te susțin. Ar fi prima investiție mai

fiind, sigur, arhivate de ceilalți. Nu-i nevoie să fi Ștefan cel Mare ca să treci orizontul. Cărțile scrise sunt victoriile și înfrângerile mele, mânăstirile mele. Le așez în sticla coperților și le văluresc pe Apa Timpului cu speranța că nu va fi Apa Sâmbetei. Și, în definitiv, fiecare nu scrie doar în cărțile sale ci în Cartea de Înțelepciune a Lumii.

- Vorbeai de oglindă. Te uiești și constăți că nu coresponzi criteriilor de prim plan pentru spectacolul acestui timp. Lehamitea?

- Nu am timp să mă plictisesc. Încă se mișcă, funcționează ștergătoarele pe parbrizul curiozității, al uimirilor. Fac tot ce este posibil, mă obosesc fugind de oboseala aceea otrăvită, lehamitea, refuzul de a mai fi util ție și celorlalți. Țăranul, când se simțea inutil, nefuncțional, își anunța plecarea în absolut. Eu încă mai am de prășit hectare de existențe, încă sunt vizitat de cei care vin din viitor, copii și tineri de care depinde România de mâine. Ei vor ecologiza duhul, starea națiunii cu prețul unui efort fantastic în fața munților de gunoi din acești ani, a mizeriei care îi încurcă în bucuria lor de a fi buni români. Câte sute de ani i-ar trebui unui om ca să nu se plictisească de viață?

- Debutant perpetuu: poezie, publicistică, teatru, proză pe față și pe dos dar și scheciuri, schițe satirice sau texte de pus pe muște. Unde locuiești, în definitiv?

- În carte. Respir între coperti respirându-i pe ceilalți, comunicându-i. Sunt un plagiator al existențelor, încă nedescoperit, necercetat suficient și nediferit completului de judecată. Voi fi condamnat, iremediabil, la iubire.

- Revin. Ai scris ceva cărți, ultimele chiar interesante: *Manolo, Dealul, Azilanta*. Te deranjează cumva, ca scriitor, că nu ai vizibilitate, că stai prea la „cucurigu”, pe loc cu preț redus? Ai astfel de motive să fii supărat pe lume?

- Într-un potop al editărilor este greu să înoți „la vedere”, mai ales dacă nu faci parte dintr-un grup, o echipă care dispune de editură, de spații de mediatizare, de fonduri financiare nerambursabile, o echipă racordată la o altă echipă de aceeași compoziție, plus rețeaua de difuzare bine personalizată. Dacă nu ești cotizant la așa ceva, adio premii, ieșire la rampă etc., etc. Pistoanele astea fac trompeta să sune mai vărtos, chiar și în falset, nu contează. Posibil să fiu descoperit cândva, într-o altă secvență temporară. Poate cei din viitor vor avea surpriza să se întâlnească cu subsemnatul, să comunice. Și o să mă simt al naibii de bine!

O brumă de umor...

Scriitor (autor a 25 cărți de poezie, proză, publicistică, divertisment), textier, traducător, regizor, interpret, redactor de carte, editor, animator cultural, **Aurel Brumă** inițiază și participă, de-a lungul celor 7 decenii tocmai împlinite, la realizarea a **11 premiere absolute**: **1.** Cu piesele „Mona Lyssa” - regia Constantin Dinulescu și „Cetatea” (autor, regizor) impune recunoașterea apariției primului Teatru Studențesc la Iași (1968), precursor al Teatrului „Ludic”; **2.** Aparține primului grup de studenți filologi care, sub coordonarea prof.dr. Vasile Adăscăliței realizează cercetări folclorice în teren (1967 - 1968: jud. Iași, Neamț, Suceava), baza înființării Seminarului de Folclorică al Universității „A.I. Cuza”; **3.** Susține apariția și colaborează la revista „Alma Mater” a Universității „A.I. Cuza”, precursora a revistei studențești ieșene „Dialog” (1969); **4.** Cu scenariul audio *Les sourires sous la coupole du chapeau* (în interpretarea unor actori de la Teatrul Național din Iași), Societatea Română de Radiodifuziune, prin Aurel Brumă, obține al doilea premiu din istoria sa la concursul *Grand Prix International de la Radio*, organizat de *Université Radiophonique et Télévisuelle Internationale (URTI)*, Paris, 2002; **5.** Alături de compozitorul Dumitru Jijie contribuie la transformarea Concursului de interpretare „Constelația necunoscută” în eveniment național (începând cu ediția XXVIII, 1998); **6.** Inițiază și coordonează proiectul „*Restitutio Joseph Schmidt*” (octombrie- noiembrie 2002) și participă, ca membru de onoare, la realizarea a două ediții ale Concursului Internațional de Canto „Joseph Schmidt”, Suceava, 2006 și 2007; **7.** Inițiază apariția secțiunii de umor radiofonic în structura Festivalului Internațional de Satiră și Umor „Mărul de aur”, Bistrița - Năsăud; **8.** Face parte din redacția care elaborează primul număr al revistei „Inventica” (Institutul Național de Inventică), singura cu acest profil din România (1989); **9.** Realizator al ediției complete (audio book) de adaptări ale textelor scripturice din *Noul Testament* pentru Episcopia Romano-Catolică Iași; **10.** Primul filolog onorat de Salonul Internațional de Inventică (I.N.I.) cu Diploma și Medalia de Aur „Henry Coandă” (pentru promovarea în scrierile sale a creației tehnico-științifice românești) - 2011; **11.** Singurul redactor din RTV care realizează o emisiune personalizată: „O BRUMĂ de umor”.

Crematoriul

Nu. Confirmare de negație clarificată de mai multe comisii, comitete și forumuri oficial constituite ca purtătoare de ștampile. Stacachie intră hotărât, decis, în dormitor. Nu. N-am să dorm, am să veghez asupra propriei autobiografii, să nu mi-o fure ăilalți. Și simți că-i cade un fir de păr. Al treilea pe ziua de astăzi: toți mă părăsesc. Și își ridică pumnul, să lovească în ceva, dar pumnul nu era la locul lui. Se vede că-l uitase în bucătărie, încăleștat pe Țoiul de rachiu de măceșe, că-n ultimul timp trecuse la o alimentație homeopatică, vegetariană. Cu ăștia vii nu mai e nimic de făcut: obtuzi, catări, fășca. La ultimul cuvânt, o invenție onomatopeică de moment academic, îi veni ideea inopinată a unui proiect: mizăm pe ai duși. Nu ăia de peste graniță, că s-au dus la mai bine. Merem la cei expiați. Criză financiară, criză economică, criză de locuri veșnice. Edificăm un nou cimitir, ceva ergonomic, aerisit, pe mai multe nivele de moarte, așa cum sunt mai multe nivele de trai. Iar aici, ca să am și acordul parohului, îi așezăm invers: ai cu nivel ridicat - jos, ăilalți, necăjiți - sus. După standardele europene de pe Lumea Cealaltă. Perfect.

Perfect ca prefectul dar Stacachie nu posedă decât trei ari de funciar în coasta cimitirului. Cum să faci în trei ari alei betonate, parcări, restaurant de pomeniri, corpul administrativ, corpul de pază, sala de protocol și tot ce se cere la așa ceva? Și din acel moment celulele creative neostacachiene intrară în regim de lucru normal plus ore suplimentare care se vor plăti separat, dublu. Ideile, afirma Stacachie, plutesc peste tot, în aer, în neaer, ochi să ai să le vadă. Și-și puse ochelarii de plus șase. Nimic: tavan jgoșit de nevar, vaza căcănie cu imortele decolorate, colecția de cactuși din cele două borcane și tablourile încrunțate ale predecesorilor. În rest, zero. Clar. Consumase ideile din zonă și se impunea largirea habitatului. Și își agăță de umeri trențului. Pa.

În crășmă plutea un fum gros de mahorcă de contrabandă. Atât de gros că ideile sustentau,

serioasă pe-aici, după aia cu melcii, ailaltă cu viperele și chiar cea cu struții. Dar ce facem cu domni consilierii?

- Îi ardem și pe ei, dar cu o reducere de numai cincizeci la sută.

- Și pe cei din opoziție?

- Și pe ei. Îi ardem egal, fără ranchiună, deși pe total îs cam mulți: treișpe. Poate mai reduceți juma din ei și fac și eu o reducere de 65%.

- Nu-i rău Stacachie. Îți merge mintea. N-ai stat de pomană cinci ani de zile paznic la grajd. Ai avut timp să-ți aduni ideile! Mai este însă o problemă. Ce-o să zică părintele popă? El ce-o să facă?

- Botezuri. La mine îl iau la jumătate de normă sau, dacă merge treaba, la bucată de mort.

- Și sanitarul?

- Păi sanitarul la îmbălsămări.

- Nu Stacachie, nu de doctor vorbeam, de direcție, Direcția de Sănătate Publică.

- Păi, nu vă spuneai, dom Curcudel? Direcția e spre progres. Iar dacă ei nu aprobă noi tot spre Progres mergem, c-a deschis a lui Zubașcă o bombă, un butic, *La Progress*, și spre progres mergem și noi, că are și masă de biliard. Facem și proiectul unei lutării, că-n oale punem cenușa și ce mai e de pus pe-acolo, plus că tragem și de-un râu, de-un fluviu, să avem în ce arunca cenușa. Iar aici or să cânte cele două fanfăre profesioniste plus animatoarele care trebuie să arunce cu flori, bomboane și ce o mai fi. Și când vom trece și la statutul de oraș, de municipiu, că aici ne duce dezvoltarea asta, obligatoriu vom face și un cimitir.

Arbure

Trecuse Timpul prin oștețele modernizate ale ferestrei, măsura paharelor clătînându-se în gol. Dincolo de noi, în umedul uliței ascunse de asfalt simțeam umbra bisericii și eram înclaudat de prea mult alb-negru peste culorile bisericii lui Arbure. Cel din fața mea a simțit altfel goul, vidul, și a deschis ușa pentru Cei Doi, frații Răpă. Starosteale în armonii și vârstă a-ncălușat vioara, celălalt s-a tăiat în corzile cobzei și odată cu Ceasornicul

Domnilor au revenit parcă și culorile din ziduri, noi înșine alături și deasupra, pe locul de sfințenie, Lăutarul.

A trecut încă un timp și abia în trenul delurit spre Humor, s-au recompus în condei Cântăreții Serafici. Am încheiat într-o lacrimă, așa cred, fiindcă doamna de pe bancheta din față m-a întrebat îngrijorată: Vă doare ceva? Da, Doamnă, am stricnit cuvintele. Sufletul. Mă doare sufletul. Unde, în ce sus de sus am urcat de parcă nu-s? Că mă sângereă paharul și mai chior și chiorul lumii

pipând pe-arcul lumina stă pe zid de rugăciune Răpă-Orbul sin Cobzarul.

Din tavan, aripi de paseri și noi, ăștia, colivie, pasărea încătușată între noi, se zbate vie și tăcerea ca o moarte ce se răstignește-n noi și noi, ăștia, față-n față doi ciudați și punct. Și cade noaptea-n cești și scrumul cade zaț închipuind jigăni drumuri, ulmuri, fagi sihaștri, cornul diavolească, păcatul...

Toate-n jur arcan, arcan și-n adânc, răspuns, ofatut.

A urcat de singur Orbul cobza iconită-n mână sau chiar Dumnezeu îl puse între sfinți și între sfinte

și-n luările aminte alor bunilor bătrâni?

Dau din umeri plopii-n garduri și nechează umbra serii

peste tot și peste toți.

Drumul de întoarceri, luna

și risipa de-ntinerce

peste drumul tras cu mine

și cu ceilalți între roți.

Abia la o săptămână aveam să aflu că Răpă Cobzarul se dusese să cânte în Ceri. Exact când fusese întâmplarea cu acel dicteu metaforic din tren. Atunci, abia atunci m-au reîncolțit în volumetria lor reală cuvintele: Mă doare sufletul, ultimele cuvinte pe care le respirase mama Stela înainte de a urca între Ingeri. Era priveghiul meu, un anume fel de priveghi sub zidul bisericii din Arbure.

”LUDICUL - UN SENTIMENTAL”

- dialog din fuga trenului (mașinii, avionului, vaporului, anilor și ideilor) cu **BOGDAN ULMU**, la ceas aniversar -

M.R. Iacoban: De la înălțimea mult mai respectabilei mele vârste, îmi permit să te întreb cum privești cei 65 de ani recent împliniți: ca pe un prag, sau ca pe o bornă oarecare?

Bogdan Ulmu: Îi privesc chiorâș: sunt neverosimili. Nu-i simt - e banal ce spun, dar nu mă simt de 65. O dovadă că i-am împlinit: sănătatea, care a început să scârțâie. Dar o senzație festivă nu s-a instalat în forul meu interior.

- Ești născut și și-ai petrecut tinerețile în Capitală. Care ar fi argumentele în virtutea cărora un om de litere și de teatru bucureștean se stabilește la Iași?

- Simplu: căsnicia. Am cunoscut-o pe soția mea la Iași și am simțit nevoia să rămânem împreună. Cum nu i-am găsit post în București, a fost mai ușor să vin eu la Iași, unde m-a chemat Nichita Danilov, pe atunci director la „Lucașfărul”.

- Ai un CV de-a dreptul spectaculos: regizor, scriitor, profesor conducător de doctorate, autor al circa 140 de spectacole în teatre profesioniste, semnatar pe coperta a 21 de cărți cu tematică diversă... Despre Bogdan Ulmu s-au scris mai bine de 500 de articole în presa română - te simți împlinit? Ai regrete? Ce regreți?

- Orice intelectual autentic are regrete. Sunt atâtea de regretat! Lipsa gloriei, relația instabilă cu fericirea, moartea soției, faptul că s-a instalat în mine o oboseală neproductivă, o pălire a chefului de viață de altădată... Am ajuns în neinteresanta postură de-a dori să supraviețuiesc.

- Am văzut o consistentă listă a spectacolelor pe care le-ai montat și, cum scria acolo, „unanim apreciate”. Este vorba despre reprezentații la teatre din Brăila, Timișoara, Bârlad, Reșița, Chișinău, Iași, Cluj-Napoca, Bacău. Teatrul ieșean „Lucașfărul” figurează cu patru titluri, ceea ce ar putea să însemne că-i o scenă în numai preferată, ci și aptă să genereze reprezentații memorabile. Am colaborat o vreme, acolo (evident, dacă poate fi și directorul creditat cu ceva contribuție la rotunjirea unui spectacol). Cum vezi „Lucașfărul” în peisajul teatral românesc?

- „Lucașfărul” a însemnat ceva în cariera mea. Am făcut „Chirița”, „Vrăjitorul din Oz”, „Ivan Turbincă”, „Crăiasa fără cusur”, montări apreciate, premiate și lucrate cu plăcere. Unele, longevive: peste 20 de ani! Păcat că nu mai colaborez cu această trupă...

- Contabilizăm cu satisfacție succesele, încercăm să dăm uitării eșecurile, deși au și ele un rol și un loc în edificarea unei cariere artistice. Vorbește-mi despre astfel de experiențe.

- În orice carieră descoperi eșecuri: sunt inevitabile. Până-n 1989 mai făceam spectacole mediocre fiindcă mi se cerea. Dar am făcut vreo două-trei și după 1989, când nu mi s-a mai cerut. De ce? Greu de spus.

- Într-o publicație pe care n-am văzut-o decât pe net („Teatruage”) alcătuiesti o listă a teatrologilor demni de stimă. Din păcate, mulți dintre cei menționați au părăsit această lume. Oricum, subscriu, adăugând în rândul celor prezenți, respectați și de certă perspectivă, alături de numele lui Călin Ciobotari, pe acela al Otiliei Cântic. Magistrul

incontestabil rămânând regretatul Valentin Silvestru. De ce crezi că a avut și, într-un fel, chiar își menține, rangul de „arhi-păstor” al teatrului românesc din veacul XX?

- Silvestru era un om serios. Documentat. Avea un regim de viață ordonat, într-o lume a chiolhanelor, nu l-am văzut bînd al treilea șpriț. Se pregătea pentru ce scria sau vorbea. Mergea prin lume, pe la colocvii internaționale, și reprezenta România cu cinste. Păcat că ultimii ani de viață l-au găsit nepregătit...

- Datorită lui Bogdan Ulmu este binecunoscut în lumea teatrului un personaj pe care... mai nimeni dintre ieșeni nu l-a văzut în carne și oase: Vancea. Crezi că poți să-mi vorbești despre el respectând dictonul „de mortuis nil nisi bene”?

- Este un personaj delectabil în povestit, dar imposibil în realitate. Eu l-am ingenuizat prin pitoresc. Dar dictonul, vai!, nu-l pot respecta.

- Ești considerat un ludic incorrigibil. Într-o recenzie la ultimul tău Jurnal teatral (dacă am socotit bine, cea de a patra culegere cu amintiri din teatru) scriam că „nici această carte a unui ludic până-n măduva oaselor nu dă pe dinafară de prea multă veselie; dimpotrivă, poveștile ratării ocupă ditamai postata de text, iar urma unui vaiet strecurată în creionarea portretelor celor ce nu mai sunt dezvăluie sentimentalul...” Joaca „de-a răs-plânsul” fine de structura ta intimă, sau este adoptată ca pavăză pentru pararea acuzei că ludicul poate aduce către derizoriu teme prea grave spre a fi tratate în cheia zămbetului?

- Ludicul este un sentimental. Deci, e normal să aibă scilipiri triste. E firesc să fie grav, alternativ. Numai superficialii cred că ludicul este un ins care râde ca prostul, toată ziua. Eu chiar cred că răd foarte rar!

- Încerc să te desconspir până la capăt. Ce-i cu versurile „Dintr-o iubire nu poți evada / Iubirea-ți va trăi și-n urma ta”?

- Păi, nu-i așa?

- O eschivă, deci... Să mergem mai departe: câtă încredere să mai avem în carte? Spuneai undeva că „o carte necitită nu există pe deplin”. Ca editor, am publicat cărți de poezie în 35.000 de exemplare (Marin Sorescu, Nichita Stănescu) și

proză în 120.000 (Breban). Azi, scriitorul român trebuie să se considere mulțumit cu tiraje între 200 și 500 de exemplare...

- Din păcate. Dar cartea trăiește și într-un exemplar. Cartea maestrului lui Bulgakov viețuia în ciornă!

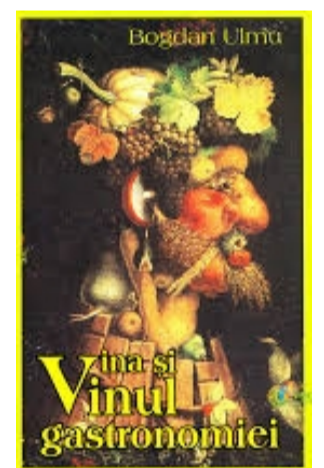
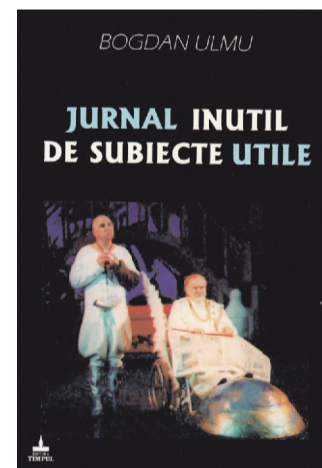
- Nici eu nu-s chiar novice într-ale ubicuității: recordul personal l-am înregistrat prin 1972, când, plecat dimineața de la Teatrul German din Timișoara (aeroportul din capitala Banatului era, atunci, închis), m-am dus cu o mașină la Arad, unde am avut o discuție cu directorul Teatrului, apoi am zburat la București și am dat BT unor coperti de carte ce se tipăreau la Casa Scânteii, mai departe, în aceeași zi, am zburat spre Iași, ca să ajung la o premieră a Naționalului; cu prilejul escalei la Bacău, m-a așteptat pe aeroport Ilie Băran, directorul tipografiei, cu care am stabilit graficul aparițiilor viitoare ale „Junimii”. Deci, în aceeași zi, Timișoara, Arad, București, Bacău, Iași. Da-s glumițe: tu locuiai la Iași, aveai ore la Timișoara, scriai despre Viena și comentai spectacole muzicale din Norvegia. În cazul tău, „azi aici, mâine-n Focșani” e-o bagatelă. La 65 de ani, tot nu poți sta locului?

- Te înțeleg; eu, acum, nu mai pot practica ubicuitatea. Dar să sperăm că nu-i catastrofal.

- Am avut un prieten, Radu Anton Roman, pe care nu l-am văzut niciodată așezat la mese îmbelșugate, deși era considerat adevărat decan al deliciilor gastronomice. Nici pe tine, autor de rețetare și cărți de bucate, nu te-am văzut în ipostaze pantagruelice, chiar dacă undeva povestești cum ai înfulecat kile de șoric la un abator. Cum e cu distincția dintre „gourmet” și gurmand? Mai funcționează în deprinderile nației?

- Gourmetul e omul calității; gurmandul, al cantității. Am înfulecat, ce-i drept, un kil jumate pătrat de șoric, performanță cvasi-ludică pe care, însă, n-aș mai putea-o repeta.

- Nu-i chiar o încheiere en fanfare de interviu; constat, la interlocutor, un anume ton vag dezamăgit, posomorât chiar, dacă nu anti-ludic, oricum, ne-ludic. Și mai observ că, total neașteptat, am vorbit mai mult decât cel interviuat!

de-ale televiziunii

Reclamele la bere ne prisosesc. Poate e normal, berea fiind un produs de permanentă actualitate, cam ca detergentii.

Dar ce aflăm din aceste reclame? Că „ori bem bere, ori bem bere!” Ar mai fi o posibilitate: ori bem bere, nu?...

Alta, cu berea: Loredana duce halbe la mese, cîntînd, firește. La una din ele, este un solist de la *Zdob și Zdub*, care cîntă și el trei versuri. Nu-nțeleg de ce. Publicitatea la *Bucegi* este și plină de patriotism: în Germania se bea fără poftă. În țară e altfel...

Una mai bună este cea în care joacă și actorul Călin Chirilă - unul dintre puținii interpreți care fac bine ambele meserii.

Moartea fotbalistului Ekeng, în șapte minute, a produs stupeoare: cine are vreo vină? Greu de spus! Păcat că la 26 de ani s-a mai dus un fotbalist!

Deveselu a devenit un nume cu răsunet internațional: localnicii sunt mîndri. Rușii, mai puțin...mai ales că ei au înființat baza...

Apropo: Banca Națională a hotărît să emită o monedă cu efigia lui Manoil Manoilescu, cu această ocazie. Decizia a indignat Ambasada SUA, care a declarat că Manoilescu a fost un ins de tristă amintire. Mă abțin: de unde știe mai bine asta America?

Dezinfectanții din spitale - alt subiect interminabil. Totuși, parcă-i incredibil să fi fost diluați și de 2.000 de ori!

Mierea e-n suferință: vremea n-o avantajează. Va fi mai scumpă.

Colectiv - subiect de tristă actualitate. Nerezolvabil, din păcate.

Doi sportivi români (apoi, încă doi) au fost depistați dopați - li s-a închis drumul către Rio (asemenea lipsei României de la *Eurovision*).

Nu vă era dor de reclama de la *Catena*?

Mie, nu!

A, a mai apărut una la farmacia *Dona*: băbuța Halic spionează și descoperă că a fost furat brandul. Fais!

În plus, prețurile au rămas la fel - mare lucru!

Totul se termină cu bine. Mînunat!

Români *au talent* - mereu atractivă. Chiar dacă Smiley mai face glume proaste, la întrecere cu Florin Călinescu. Iar unii concurenți nu au măsură.

În plus, publicul acordă - ca întotdeauna - ciudat, elogiile lui. Mă rog...dacă asta e regula jocului...

Cu dezinfectanțiirămîne ca-n tren: dar au ajuns și în Bulgaria! Oricum, problema nu e simplă, din moment ce pare longevivă!

noi file dintr-un jurnal teatral

Ce frumos spune Tudorică Mușatescu, în ultimul său interviu: „Mi-am asigurat un *cavalerism* al mizeriei!”

Îmi permit să afirm că am trecut și eu prin el...(n-o spun ca o laudă, firește!).

Cînd am deschis ochii-n teatru, citeam declarații ale dramaturgilor care țineau cont de public. Adică, toți visau succesul de *cassă*.

Azi, tot mai mulți declară că nu-i mai interesează reacția spectatorilor; ba chiar Dea Loher (autoarea piesei *Hoși*, montată și la Naționalul bucureștean), mărturisește că nu scrie pentru scenă, ci... *împotriva* ei.

Dacă nu e vorba de cochetărie, ori spirit ludic, consider că autoarea unei asemenea declarații nu ar trebui jucată.

Un cunoscut *blogger* spune că „*Hamlet*, în regia lui Marcel Top a fost o piesă bună și atât”.

Doău întrebări i-aș pune acestui tînăr foarte apreciat pe blog: 1) dacă n-ar fi fost pusă în scenă de Marcel Top, ar fi fost...mai puțin bună? 2) *Hamlet* e doar *bună*, ori rămîne capodopera dramaturgiei universale?

Dar poate-s eu prea de modă veche...

Ștefan OPREA

Anul Shakespeare

Marele Will în Casa lui Alecsandri (I)

Că în orice teatru de prim rang, există și în Casa lui Alecsandri o tradiție Shakespeare. Marele Will i-a ademenit și i-a fascinat pe slujitorii ieșeni ai Thaliei și Melpomenei chiar de la începuturile mișcării teatrale în Capitala Moldovei, tragediile, dramele istorice și comediiile sale fiind prezente în repertoriul permanent de după 1840 - anul fondării primului Teatru Național din România. În celebrul său articol despre repertoriul național, tânărul Eminescu îl situa pe Shakespeare printre „geniile potrice” și îl recomanda cu căldură conducătorilor de teatre, numindu-l „geniala acvilă a Nordului”: „...poate că n-a existat autor tragic care să fi domnit cu mai multă siguranță asupra materiei sale, care să fi ținut cu mai multă conștiință toate firele operei sale, ca tocmai Shakespeare [...]; unui ochi mai clar i se arată îndată unitatea cea plină de simbolism și de profunditate care domnește în toate creațiile acestui geniu puternic”.

Actorii din generația de aur, pe care am apucat să-i cunosc

Modelul Hamlet: Grigore MANOLESCU

începând de prin anii '50-'60 ai secolului trecut (de când am început să urmăresc spectacolele Teatrului Național), vorbeam cu un fel de venerație despre realizările înaintașilor lor în marile spectacole și în marile roluri shakespeareiene. Costache Sava, de pildă, care în stagiunea 1948-49 realiza un Othello memorabil pentru mine - liceanul de atunci, vorbeam cu un respect deosebit despre cei care interpretaseră personajul înaintea sa - despre Aurel Ghițescu (1919), dar și despre Napoleone Borelli, interpret și regizor al spectacolului din 1899 (cu Aglae Pruteanu în rolul Desdemonei și cu Gh. Cârjă în Iago); tradiția orală păstrată încă în memoria colectivă a actorilor și a spectatorilor interpretări remarcabile, precum cele ale lui Grigore Manolescu în Hamlet (urmat de Ștefan Braborescu, State Dragomir și Tudor Călin), ale Aglaei Pruteanu în Julieta, Ofelia, Desdemona și Lady Anne, iar mai încoace ale Margaretei Baciu (Puck în *Visul unei nopți de vară*, Maria în *Noaptea regilor*, Catarina în *Femeia îndărătmică*, Margaret în *Richard III*) și Anny Braeschi (Julieta - *Romeo și Julieta*, Desdemona - *Othello*, Viola - *Noaptea regilor*, Anne Page - *Nevestele vesele*, Lady Macbeth - *Macbeth*).

Mă voi referi, deocamdată, la unele spectacole shakespeareiene văzute pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri” în perioada de după ultimul război. Eram încă june și, evident, nu începusem să scriu despre teatru; eram doar iubitor de. Le am în memorie, pe unele în întregime (*Othello*, 1948-49, spectacol care mi-a impus pentru tot restul vieții figurile emblematice ale lui Costache Sava - un Maur tumultuos și cutremurat, sfâșiat de gelozie, și Ștefan Dăncinescu - un Iago malefic, desprins parcă din coasta diavolului), pe altele parțial, pentru pregnanța personajelor principale: de neuitat Margareta Baciu, Catarina din *Femeia îndărătmică*; a fost pentru prima dată când am înțeles cum e posibil ca o femeie afurisită precum Catarina poate deveni blândă și cumsecade; am înțeles, deci, că iubirea poate face minuni. Se vorbea atunci mult despre succesul Margaretei Baciu, care aducea acest personaj spre spectatorii postbelici cu aceeași viguroasă și dinamică mișcare ca și la premiera din

1941-42. Mai târziu, când am început să cercetez arhivele teatrului și presa vremii, am găsit cronici în care era subliniat tocmai acest aspect al evoluției actriței în rolul Catarinei: „Margareta Baciu e plină de nerv și mișcare în ambele ipostaze”, iar partenerul ei, Anton Dumitrescu, avea „o frumoasă creație, propunând un Petruchio plin de umanitate, vervă și energie” (regret că nu l-am reținut și nici azi nu știu despre el decât că era un june-prim agreabil și că a plecat la București chiar după stagiunea 1948-49).

Am văzut *Othello* în stagiunea 1949-50 - o stagiune controversată, în care dominant era repertoriul sovietic, cu *Umbra străină* de K. Simonov, *Cravata roșie* de S. Mihalkov (tatăl lui Nikita!), *Confruntarea* de Tur și Șeinin, *Cale liberă* de A. Surov, dar cuprinzând și „valori” naționale precum *Minerii* de Mihail Davidoglu. În acest context, Shakespeare părea un... nonsens. Nu-i de mirare că presa vremii („Opinia”) menționa faptul că „reprezentările erau extrem de slab frecventate”. Spre cinstea lui, publicul ieșean era rezistent la agresiunea nonvalorilor, dar venea la Shakespeare, chiar dacă - după cum menționa cronicarul „Opinia” (N. Barbu), regizorul I. Ligeti nu fusese prea inspirat în montarea spectacolului. Și cu privire la principalii interpreți criticul avea rețineri accentuate: „În Othello, C. Sava a dovedit că are calități suficiente pentru a adânci și crea un Maur viteaz, plin de curaj și virtuți morale, dar direcția de scenă (I. Ligeti) i-a impus o exagerată reținere tocmai în momentele în care ar fi putut câștiga relief”. Aceste momente nefiind menționate, nu ne putem da seama în ce a constat neîmplinirea personajului. Nici Ștefan Dăncinescu nu l-a mulțumit pe cronicar, Iago al acestuia, deși „viu și unitar în concepție”, a fost „compus pe o linie cam facilă, străină stilului shakespeareian” (stil despre care, însă, cronicarul nu ne spune nimic, socotind, probabil, că știm noi...). Deci Ștefan Dăncinescu a ratat! (ca să vezi cât de înșelătoare, cât de relativă poate fi memoria mea afectivă, care păstrează și azi personajul, după aproape șase decenii, viu și terifiant - unul dintre cele mai clar reliefate dintre toate câte le-am văzut din repertoriul shakespeareian. Dar dacă principalul interpret nu i-a plăcut cronicarului, dublura lui, Crișan Constantinescu (!), în schimb, i-a dat deplină satisfacție, „l-a interpretat valabil” (!) (pe Iago), „aprofundând psihologia personajului în funcție de relațiile cu societatea (!); în felul acesta, ticăloșia personajului a apărut explicată” (Slavă Domnului!). Interesant e faptul că același cronicar, care îl elogia pe acest interpret, uita să-l menționeze prin actorii Teatrului Național în *Dicționarul* pe care el însuși l-a realizat în 1976.

Mare vâlvă a făcut în Iași, mai ales în mediul academic, *Recitalul Shakespeare* realizat de Dan Nasta (stagiunea 1955-56). Actor și regizor remarcabil, om de aleasă cultură, Dan Nasta aducea un aer proaspăt, de elevație, în atmosfera teatrală ieșeană care - față de perioada interbelică strălucit ilustrată de creațiile lui Aurel Ion Maican și Ion Sava - coborâse îngrijorător ștacheta valorică prin montări semnate de Dumitru Gheorghiu, Nelu Bucevschi sau de proaspăt sositul de la Moscova, gata instruit, Traian Ghițescu-Ciurea. După succesul de stimă (mai puțin de critică) al *Recitalului* său, Dan Nasta va rămâne o vreme la Iași (1956-60) montând câteva spectacole de ținută (*Școala bărfelii* de Sheridan, *Despot Vodă* de Alecsandri, *Aristocrații* de N. Pogodin) în care a interpretat și rolurile principale. Tot lui i se datora și spectacolul aniversar *Zorii Teatrului Național* (cuprinzând: *Mirtil și Hloe*, *O repetiție moldovenească* și *Canțonete de Alecsandri*) prin care se marcau 140 de ani de existență a scenei ieșene.

Recitalul Shakespeare însuma fragmente din *Romeo și Julieta*, *Macbeth*, *Richard III*, *Hamlet*, *Regele Ioan*, *Henric IV* și *Visul unei nopți de vară* și era conceput ca un spectacol-studiu pentru actorii tineri, pe care Nasta dorea să-i scoată din rutina spectacolelor proletcultiste specifice epocii și de sub influența nivelatoare a unor regizori de felul celor amintiți mai înainte.

Am asistat, în calitate de tânăr jurnalist cultural, la o *întâlnire cu spectatorii* (cum i-am zice noi astăzi) la Facultatea de Filologie (pe care tocmai o absolviseam cu câteva luni înainte), întâlnire „moderată” de Alexandru Dima, profesorul nostru de literatură universală. Din partea realizatorilor spectacolului participau: Dan Nasta, Ion Omescu, Gilda Marinescu, Const. Dinulescu, Virgiliu Costin, Virgil Raiciu. A reieșit din discuții că spectacolul era o realizare artistică de ținută prin care se încerca reabilitarea scenei ieșene și scoaterea ei din rutina repertoriului impus, ideologizant.

Cum spuneam mai sus, critica nu a fost pe deplin satisfăcută, ba chiar aș zice că n-a fost deloc satisfăcută. Principalul cronicar al perioadei respective N. Barbu (cu cronici curente în ziarul „Flacăra Iașului” și în revista „Iașul literar”), făcea observația severă că s-a recurs exclusiv la declamația exterioară, la incantația goală de orice conținut

emotiv, concluzionând că „pentru comunicarea gândurilor și a emoțiilor de care sunt coplesite aceste personaje este insuficientă numai rostirea, fie oricât de bine cântată, a textului”. Principalul actor căruia i se făceau asemenea observații era Ion Omescu, care interpreta fragmente din *Romeo și Julieta* și *Richard III*: „Ion Omescu, un tânăr dotat, care însă își caută *tipare* pentru exprimarea sentimentelor și pare a le găsi exclusiv în rostirea înfierbântată, în alintarea nefirească a cuvintelor, în intensitatea glasului și în parcurgerea unor portative destul de întinse, sărind uneori toate treptele dintr-o dată... Între Romeo și Hamlet, de pildă, nu se văd deosebiri ca temperament și nici ca expresie”. Cam în aceeași notă sunt comentate interpretările lui Const. Dinulescu (Paris în *Romeo și Julieta*, Ponce în *Henric IV*). În schimb, sunt apreciați pentru „interpretări robuste” Virgiliu Costin, Valentin Ionescu, Virgil și Virginia Raiciu (pentru cele câteva replici din *Macbeth*). Din perspectiva timpului, aceste ierarhizări valorice ni se par cel puțin ciudate, dar cronicarul avea justificare să le recomande tinerilor actori să învețe rostirea și echilibrul vocal de la actorii cu experiență George Popovici și Anny Braeschi, interpreții principali ai spectacolului *Vlaicu-Vodă*.

Dan Nasta a revenit mereu la Iași în anii următori, semnând, printre altele, *Ciocârlia*, *Don Carlos*, *Jacques fatalistul* și altele. Într-un interviu, pe care tot criticul N. Barbu i l-a luat prin 1981 (vezi, ca și pentru celelalte referiri, „Semnul Cumpenei”, pp. 600-601), regizorul își motiva aceste reveniri aducând un adevărat elogiu orașului și Teatrului Național:

„Mă întorc la Iași pentru că aici e o Florență românească. Casa lui Dante e trezită de vederea casei lui Dosoftei, campanila lui Giotto e schițată de turnul de la Bărboi, Trei Ierarhi și Golia și Sf. Sava rivalizează în spirit cu arhitecturile măiestre ale chieselor. Cetățuia și Galata urcă pe zare ca San Miniato, iar silueta Palatului Culturii orchestrează Piața Senioriei... și pretutindeni ești scaldat de șerpuirea vegetației în jocul contrapunctic al colinelor parcă în drum spre Fiesole! Nimic nu seamănă, comparat fotografic, și totuși, aceeași magie a artei, a pitorescului și a istoriei presărată peste acoperișuri, aceeași libertate artistă a fanteziei, aceeași plutire de seniorială stirpe, doar că... basmul e românesc.

Și în mijlocul acestei libertăți cântătoare, ca un punct de orgă, Teatrul, vegheat de o lebădă. Un strașnic salon de primire al urbei, printre policandre, marmore, oglinzi și poleituri și o risipă de trandafiri roșii care acoperă staturile. În miez, scena! Scena italiană îmbibată de amintirea mirajului epocii baroce, instrument vrednic să încorporeze cea supradimensionare, cea transfigurare a realului care sunt proprii teatrului, - un pedestal metaforic pentru sculptura destinului dramatice... Și, la picioarele ei, publicul, crescut de generațiile anterioare de actori, îmbiat de propria sa fire mătăsoasă să primească vestirea de pe scenă... Și actorii... care îți fac nebănuitul dar de a învia sub mâna ta serile de glorie ale Teatrului, serile acele în care bucuria de a juca parcure toate coloanele, când lebăda de pe acoperiș avântă mitic cumuna Teatrului spre stelele ce clipesc a înțelegere.

Pentru această lungă clipă de poezie înlăuntrul meșteșugului teatral se vede că mă întorc mereu la Iași”.

Dacă am ști că ne poate auzi, i-am zice: Mai poftiți, maestre!

Constantin DINULESCU în Richard III

Mircea MORARIU

Cronicile Festivalului Shakespeare (Craiova, 2016)

Richard show

În urmă cu ani - patru la număr - atunci când Thomas Ostermeier și Teatrul „Schaubühne” din Berlin aduceau la ediția a opta a Festivalului Internațional „Shakespeare” din Craiova un magnific *Hamlet*, unul dintre spectacolele pe care sunt sigur că nu le voi uita vreodată, au fost voci care au acuzat o anume impuritate a montării.

La urma urmei, cei ce vorbeau despre *impuritate* aveau perfectă dreptate. Chiar despre asta era vorba. Cu deosebirea esențială că cei ce invocau *impuritatea* reală a spectacolului o făceau văzând în ea un defect, în vreme ce mie și altora asemenea, cărora montarea ni s-a părut o mare izbândă artistică, e drept, astăzi ea a devenit cam pentru toți un *spectacol-cult*- aceeași impuritate reprezenta un argument în favoarea modernității absolute a spectacolului. A racordării acestuia la impuritatea însăși a lumii în care trăim, a secolului ce abia începuse. Era un fel de *Hamlet* dus la supermarket, un *Hamlet* din a cărui extraordinară, exemplară *organicitate*, cum nu se poate mai reală în pofida impurității deja menționate, fiecare dintre noi avea dreptul să-și alegă exact ceea ce dorea. În *Hamletul* acela cu mult, cu foarte mult pământ, unii au admirat o scenotehnică la care noi, românii, cu greu puteam spera, iar alții, cei ce au trecut dincolo de aparențe, au apreciat, așa cum se și cuvenea de altfel, jocul actoricesc fără cusur. Patru, doar patru interpreți, dădeau viață tuturor personajelor esențiale din piesa shakespeareană și o făceau în asemenea chip încât nimeni nu putea crede că ar lipsi vreunul.

Multe dintre considerațiile de mai sus sunt lesne transferabile asupra spectacolului cu *Richard III*, produs în 2015 la același Teatru berlinez. Și de această dată avem de-a face cu o creație artistică de mare impact, produsă sub aceeași zodie a impurității. În sensul că tragedia nu mai e una înghețată, clasică, de manual, și aceasta nu în primul rând fiindcă adesea în timpul spectacolului se râde, ci pentru că alte și alte amestecuri se adaugă spre a o realiza și certifica.

Se râde cu și despre personaj, se râde foarte adesea împreună cu magnificul actor Lars Eidinger ce îl interpretează, se râde grație jocurilor acestuia ori ale personajului cu publicul, se râde datorită momentelor de clownerie planificată ce fac parte din strategiile de seducție pe care el, *rafinatul, perversul, trădătorul* Richard le utilizează în scopul de a-i manipula pe toți cei ce devin parte, ce se transformă în instrumente întru îndeplinirea planului său malefic de a ajunge, printr-o cavalcadă de crime comandate și niciodată de el executate, pe tronul la care nimic nu-l îndreptățește. Crime vizibile, detaliate vizual, printr-un exces de sânge- așa cum e moartea lui Clarence, bunăoară- sau numai relatate. Ca și cum, dintr-o dată, așa, pe neașteptate, Thomas Ostermeier și-ar fi adus aminte de celebra regulă a *bienséances*- urilor clasicismului francez. Dar se mai râde, din păcate, și trist, jenat sau inconștient și pentru că actorul Lars

Eidinger amendează ironic, prin comentarii amuza(n)te, de fapt sfichiuitoare, obrăznicia acelor spectatori ce-i întrerup evoluția prin zgomotul apelurilor țâșninde din telefoanele inteligente, ba chiar se amuză satisfăcuți că au făcut asta.

Avem de-a face cu un fel de *Richard show*. De aici prezența pe scenă a unui percuționist, de aici prezența în scenă a unui microfon de tip vechi, așa ca în recitalurile de odinioară, microfon la care Richard își rostește monoloage și replici. Începând cu celebrul monolog cu *Iarna vrajbei noastre*, rostit pe fondul opulenței și al unei destrăbălări generale, în contrast cu decorul aparent sobru, clasic, tradițional, decor datorat lui Jan Papelbaum. Și încheind cu disperatul *Un regat pentru un cal*, la rândul-i spus la microfon. Și prefațat de un coșmar în care în jurul patului în care încearcă să se odihnească Richard, de-acum trădatul pentru făgăduieli neținute, se adună fantomele rivalilor a căror moarte a ordonat-o. De aici dubla rostire, în germană și în engleză, a unor texte ori fragmente de text capitale. De aici histrionismul esențial, multiplu, policrom, al eroului. Ludicul cinic și atroce. Dar și multitudinea tehnicilor lui de seducție și de manipulare. Să ne mai mire oare că, de pildă, Richard III, schiopul și strămbul, apare nud în fața lui Lady Anne, jucându-se cu ea de-a asasinatul?

Impuritatea despre care vorbeam la începutul acestor însemnări se manifestă prin amestecul dintre actori și păpuși, la ele recurgând Ostermeier spre a-i aduce în scenă pe cei doi copii-prinți pe care voința de putere și nebunia lui Richard îi condamnă la moarte. Sau prin apelul la travesti, grație lui spectatorii având ocazia de a vedea o Margaret de neuitat.

Precum în *Hamlet*, actorii din jurul protagoniștilor sunt toți unul și unul, anulând, practic, prin felul în care-și joacă rolurile, distanțele, oricum artificiale, dintre principal și secundar. Cu toții joacă mai multe personaje și o fac la granița dintre identificare și distanțare. Numele lor Moritz Gottwlad, Ewa Meckbach, Jenny König, Sebastian Schwarz, Robert Beyer, Thomas Bading, Christoph Gawenda, Laurenz Moritz Gottwlad, Ewa Meckbach, Jenny König, Sebastian Schwarz, Robert Beyer, Thomas Bading, Christoph Gawenda, Laurenz Fauenberg, Thomas Witte.

Anatomia crimei și a trădării

S-a scris mult și cu substanță despre rolul tăcerilor în teatru. Indiferent că ele vin dinspre scenă sau dinspre spectatori. „Tăceri active”, cum inspirat le numea încă din 1937 Camil Petrescu sau „semne zero”, cum le-a spus ceva mai târziu semiotica salvată azi de la uitarea definitivă de pragmatică.

Bibliografia practică a temei este completată exemplar de începutul lung, copleșitor, al spectacolului cu *Macbeth*, realizat în urmă cu vreo doi ani de Luk Perceval la Teatrul

Festival *Casa Baltică* din Sankt Petersburg și a ajuns în primăvara anului 2016 și în România, la Craiova, grație Festivalului Internațional „Shakespeare” și directorului acestuia, Emil Boroghină. Un spectacol în cheie minimalistă, dar mai cu seamă un puternic și adevărat spectacol-studiu despre anatomia crimei, a fricii și a trădării, a nesiguranței și a necinstei, despre fragilitatea puterii și atotputernicia și perpetuarea complotului și complotiștilor, despre amestecul dintre crimă și nebunie.

Minute în șir, pe scena cufundată în semi-obscuritate nu se întâmplă nimic sau aproape nimic. În centrul ei se află Macbeth. În genunchi, cu capul plecat, în fața unei găleți cu apă. Însăpăimântat, în transă, nehotărât. Speriat de propria idee, aceea a crimei. Cea care l-ar putea aduce mai devreme pe tronul la care râvnește toată lumea. Privindu-și obsesiv și apoi spălându-și disperat mâinile. Chiar înainte ca vreun asasinat să fi fost comis.

În spatele lui, cvasi-mascați de eclerajul rafinat elaborat cu măiestrie de Mark van Denesse se adună ori se află deja ceilalți protagoniști ai spectacolului. Puțini la număr, drastic reduși față de lista de *dramatis personae* cu care se deschide textul shakespeareian. Lady Macbeth, expertă în seducție și manipulare, măcinată de setea de putere. Cea care va avea rolul determinant în a-l îndemna pe Macbeth să treacă la fapte și să poruncească înfăptuirea planului criminal. Duncan, regele Scoției, fiii lui, Banquo, Fleance, Lennox, Macduff, soția-i însărcinată și, desigur, vrăjitoarele. Atât și nimic mai mult. Acestea sunt toate personajele spectacolului bazat pe un scenariu ce rezumă la maximum piesa shakespeareiană. O face simplu, concis, energetic, fără a rata nici măcar un singur moment de bază. O face adesea nu arătând acțiuni, ci sugerându-le. Evocându-le, după ce au fost comise. Înfățișându-le urmările. O face recurgând la salto-uri inteligente care dobândesc realitate și pregnanță grație talentului, puterii de concentrare și de exprimare a unei excelente trupe de actori în frunte cu Leonid Alimov (Macbeth), Maria Shulga (Lady Macbeth) și Lennox (Yurii Elagin). Nu vom vedea nici măcar o singură dată vreo crimă comisă sub ochii noștri. Îi vom simți și vedea doar consecințele. Concretizate în starea de nebunie crescândă a cuplului asasin. O nebunie și o poftă de crime comandate, executate în cascadă, stimulate de alcool. Nu vom vedea nici un strop de sânge. Doar mâini spălate cu spaimă și corpuri pradă mizeriei și sudorii. Nu vom auzi nicicând vreo bufniță, ci doar economicosul și cu atât mai penetrantul comentariu muzical asigurat live. L-au compus Lothar Müller și Pavel Mikheyev. Și nu vom avea parte de nici măcar o scenă sugerând războiul, ci doar de momentul din final al unei noi încoronări. Cu aceeași coroană de hârtie, de carton sugerând puterea efemeră.

© Cătălin Corneanu

Teatrul „Schaubühne” din Berlin-RICHARD III de William Shakespeare; Traducerea și adaptarea: Marius von Mayenburg; Regia: Thomas Ostermeier; Scenografia: Jan Papelbaum; Costume: Florence von Gerkan; Colaborator la realizarea costumelor: Ralf Tristan Scieszny; Muzica: Nils Ostendorf; Video: Sébastien Dupouey; Dramaturgia: Florian Borchmeyer; Light design: Erich Schneider; Instruire păpușari: Susanne Claus și Dorothee Metz; Lupte scenice: René Lay; Cu: Lars Eidinger, Moritz Gottwlad, Ewa Meckbach, Jenny König, Sebastian Schwarz, Robert Beyer, Thomas Bading, Christoph Gawenda, Laurenz Fauenberg, Thomas Witte; Data reprezentației: 23 aprilie 2016

Teatrul Festival CASA BALTICĂ din Sankt Petersburg- MACBETH de William Shakespeare; Traducerea: T. Brasch și M. Koreneva; Regia: Luk Perceval; Coregrafia: Ted Stoffer; Scenografia: Annette Kurz; Costume: Irina Riabov; Lumini: Mark van Denesse; Muzica: Lothar Müller și Pavel Mikheyev; Cu: Anatolii Dubanov, Leonid Alimov, Maria Shulga, Roman Driablov, Yurii Elagin, Aleksandr Muravitski, Yulia Gurbatemo, Anna Budanova, Natalia Koleshnichenko, Taya Savina, Yulia Rodina, Natalia Zhestovskaia, Evghenya Chetvertova; Data reprezentației: 19 aprilie 2016

Grigore ILISEI

Singur printre zugravii de subțire: Valeriu GONCEARIUC

În atelierul "meșterului faur" e devălmășie parcă dintr-o potcovărie. Un talmeș-balmeș fermecător. Se amestecă într-o dezordine anume potrivită tablouri pe care culoarea încă nu s-a uscat cu altele isprăvite și stivuite la întâmplare. Sunt megieșe cu multime de rame, șasiuri, pensule și cutii de culori. Presărate în mai toate colțurile odăii mari fiți atrag luarea aminte tot felul de obiecte vechi și inutile. În acest iarmaroc sui generis vechiturile dezvăluie nebănuite splendori, fie că e vorba de piese de sculptură, de calcinate fragmente scheletice de cabaline, de câte un cap ca de balaur, de mobilier bătrân. În mijlocul încântătoarei babilonii tronează la o mescioară meșterul. Stă ca un țăran pe laviță și așteaptă să-i pice un musafir cu care să schimbe o vorbă, ca să meargă mai bine dumaticatul de mâncare mănăstirească. Clondirul cu tărie arde ca un lămpăș într-un colț al măsuței și face stingher cu ochiul. În față și într-o parte, mai de-a hăisa, e șevaletul cu lemnul pătat și buburuzat de stropii de culoare. Pe șipicile lui se reazemă ca o icoană o pânză. În absența prietenilor așteptați la ospăț, dar care nu vor întârzia să apară, pictorul își pofteste personajele din tablouri să-i stea alături, să-i țină isonul.

"După amiaza unui faun"

Întrând în odăie mi se pare chiar că-i văd pe "urâții" de pe pânze așezați de o parte și de alta a născocitorului lor. Nu sunt de loc spăimoși, cum ți-ar lăsa impresia uitându-te la ei în fugă, și nici haioși, ci poartă cu grație acea aură întocmai ca atunci când se scaldă în apele translucide a la Rousseau Vameșul. Grăiesc cu tine, privitorul, din cadrele lucrărilor, ce-și pierd dimensiunile concrete, căpătând infinitatea vedutelor italienești. Șezând la mescioară, flancându-și părintele, personajele parcă nu se mai încarcă de lumina cea misterioasă ce inundă suprafețele colorate și nici de vraja sub semnul căruia există în mirabilele tărâmurii zugrăvite. Scânteiază din siluetele lor de idoli bătrâni străluminarea ce pulsează din privirile mereu uimite ale plămuitorului, pictorul Valeriu Goncariuc. S-au cuprins, nu doar în veșmânt, cu puritatea și bunătatea întipărite pe chipul zugravului de subțire.

Pășesc cu băgare de seamă să nu tulbur ospățul ideilor. Mă trag cu fereală spre peretele de la intrare, lângă chiuveța cu oglindă deasupra. Pitit lângă hainele cele groase ale cuierului din vecinătate, mă uit lung și cercetez totul cu de-amănuntul. Nu-mi pot lua privirile de la "Cina cea de taină", de la sfatul înțeleptului ori gălceava lui cu progeniturile sale. Domnește o colocvialitate de o factură specială. În centrul scenei ca un pater familias stă zugravul de subțire. Dialogul este eliptic, însă privirile schimbate de meseni spun mult și adânc. Mă trag cu băgare de seamă să nu fiu văzut și în mintea mea se înfiripă fără de voie un gând. Cuget și mă întreb dacă nu cumva pictorul se asemuie cu Marin Sorescu, cel care se definea prin titlul uneia dintre cărțile sale, cea de debut din 1964, ca fiind "Singur printre poeți". Mă întreb oare nu s-ar putea zice și despre Valeriu Goncariuc că-i "Singur printre zugravii de subțire"? Paralela e ispititoare și lesne m-aș putea lăsa dus pe valurile ei. Nu mă grăbesc să mă lansez cu toată feroarea, teamă fiindu-mi că alăturarea ar apărea onora ca forțată sau chiar gratuită. Dar meditănd, încep să am temeuri a crede că o asemenea comparație nu are de ce fi dată la o parte, deși mi s-ar putea ușor răspunde că nu are cum fi singur un artist, taciturn e drept și aparent impenetrabil, un creator renumit în breaslă pentru proverbiala sa vocație a prieteniei. E știut că Valeriu Goncariuc caută prietenia ca fluturele sau planta lumina. El

iubește ca nimeni altul tovărășia semenilor și cu toate că articulează rar cuvintele, ieșite însă totdeauna grele de tâlc și doldora de trăiri, comunică cu aceștia, fraternizând pur și simplu prin toți porii ființei sale. Ochii lui grăiesc ingenuu. La fel și chipul îi este mereu vorbitor. Bine, bine, veți zice, nu astfel se pune chestiunea, nu e vorba aici de omul Goncariuc, de hirsutul cel blând și bun, care stă la sfat și la masă cu eroii din tablouri, ci de artist, de zugravul de subțire. Nici în această privință lucrurile nu sunt mai puțin complicate. Nu-i hazardat să afirmi că pictorul Valeriu Goncariuc e singur printre confrății săi de azi și de mai-nainte? Întrebare potrivită și la care răspunsul e unul singur: nici pomeneală de singurătate în perspectivă picturală. În izvodirile sale plastice meșterul vedește multiple și benefice "afinități electivă". El însuși mărturisește, în rarele lui confesiuni, că în creația sa se regăsesc sublimite ecouri din Bosch și se simte boarea frescelor mănăstirilor din Bucovina și Moldova de Nord. De asemenea nu-i displace când aude că arta sa amintește de șăgălnicia viziunilor chagalliene, că-i înrudit cu primitivii, că-i naiv sau semi-naiv, cum concluderă un comentator avizat și demn de luat în seamă, Adrian-Silvan Ionescu. La aceste

multe influențe și adieri din atât de diferite și mănoase curente și tendințe artistice se pot adăuga și altele, de la expresionism, manifestat prin deformarea voită a conturilor și figurilor, până la onirism, suprarealism și mitologia populară românească, din care s-a înfruptat cu folos și iscusință. Ori tocmai acest cumul de viziuni și mijloace, ce se întâlnesc într-o nouă sintaxă și paginare în opera caracterizată ca "aperta", adică deschisă interpretărilor, dă naștere singularității. Marin Sorescu în poezie a demontat piesă cu piesă toate motoarele poeziei pe marginea cărora a glosat în maniera sa, deslușindu-le mecanica, talmăcind-o în cheie proprie cu mașinăria și șuruburile marcă proprie. La fel și Valeriu Goncariuc a umblat aidoma albinelor din floare în floare și a cules nectarele cele mai amoroase și apoi a așezat în fagurii tablourilor

mierea sa, în acel fel numai al lui de a vedea lumea, zugrăvind-o într-o modalitate neîntâlnită până la dansul. Inocent ca la începuturile omenirii, pictorul descoperă minunăția paradisiacă a universului de la izvoarele sale preistorice până azi. Dacă n-ar fi mers răbduriu și sagace pe toate colnicele istoriei artei și nu ar fi cunoscut atâtea și atâtea dintre secretele meșterilor care l-au premers, de bună seamă că Valeriu Goncariuc n-ar fi ajuns la formula proprie, acea siglă ce-i aparține și-l face inconfundabil și recognoscibil dintr-o ochire.

Drumul spre această întemeiere de sine stătătoare a fost unul al căutărilor tenace și al aspirației perpetue pentru găsirea sinelui. La început a desenat cu râvnă și pasiune. Apoi a învățat meșteșugul, mai întâi de unul singur, după aceea la Cenaclul de la Casa Studenților din Iași și mai târziu, într-un acord mai înalt și grav, la Facultatea de Pictură de la Institutul de Arte Plastice "Ion Andreescu" de la Cluj. Aici se poate spune că a deprins lecția marii arte. S-a exprimat la început cubist și abstract. O declara el însuși că devenise cubist la sfârșitul stagiului de pregătire de la Institutul de Arte Plastice "Nicolae Grigorescu" din București, ce a avut loc înaintea examenului de admitere eșuat din toamna anului 1957. La Cluj, în timpul școlirii universitare în artele frumoase, după ce și-a îmbogățit cunoștințele privitoare la fenomenul plastic și a dobândit într-o și mai mare măsură exercițiul critic, tânărul a înțeles că în cubism și abstracționism orizonturile nu i se arătau făgăduitoare. Își dăduse destul de repede seama că urmând pe această cale nu-și va valorifica darurile cum și-ar fi dorit.

Portret de Zamfira BĂRZU

Desigur, nu-l atrăgea figurativul și realismul. Există însă în interioritatea sa suflătoare un tumult de trăiri cu componente lirice și poetice. Îl înzestrăse Dumnezeu și cu o imaginație ce-i permitea să privească lumea și să o vadă printr-un ochean ce deoala fabulosul și fantastul din realitate. Aceste însușiri își cereau dreptul la rostire. Valeriu Goncariuc fusese hărăzit și cu o ironie blajină, un fel de mirodenie de presărat în plămuii alături de toate celelalte ingrediente ce se amestecau în geneza unui tablou. În acea poveste toarsă despre o lume a visărilor, una de demult, de acum și dintotdeauna, se înmănuncheau toate aceste elemente, cărora bagheta pictorului le dădea coerența construcțiilor de sonate și sonatine. Meșterul străbătuse numai ochi și urechi ținuturile adamice ale zugravilor de subțire. Pupila atât de sensibilă a sufletului său înregistrase ce era de înregistrat și mintea lui pătrunsese în miezul înțelesurilor cele subtile. Purta în spate, aidoma lui Gheorghe Lazăr în alt veac, "comoara cărților", comoara înaintașilor. Cu aceste învățăturii lua loc la șevalet și își croia pas cu pas poteca sa. Universul căruia îi dădea viață se configura după chipul și asemănarea lui. Restituia iubitorilor de frumos lumea înconjurătoare în metafore plastice și parabolice născute de el însuși și le transpunea pe suportul de lucru în strai zugrăvicesc princiar, orchestrând rafinat culoarea, când conferindu-i smălț de oale din lut din timpuri cucuteniene, când lucire de moar, ori sclipă de tapiserie mangopiană. Masele de culoare, puse să cânte, se prindeau în tablouri în hore, în dansuri sabatice, sau se împărățeau într-o horbotă sub care se mișcau ritualic. Tăifăsuiau hasidic figurile cele strani ce populau fabulos suprafețele vigurose și policrom colorate. Ieșea la iveală, cum observa cu pertință și autoritate criticul Vasile Drăguț, o pictură încărcată de fantasmă și personaje de basm.

Valeriu Goncariuc e parte a breslei sale. E și el un pescar din cei cu dare la pește din "Brigada" lui Adrian Podoleanu, tablou votiv al comunității confraterne artistice ieșene, în care nu și-a găsit atunci locul Valeriu Goncariuc. Dar, totodată, el este singur printre zugravii de subțire. Are congeneri, însă se singularizează firesc și neostentativ, așa cum îi stă bine unui artist veritabil. Arată bine la "Cina cea de taină", înconjurat de personajele sale. Acestea, odată coborâte din cadrele lucrărilor, iau miraculos înfățișarea părintelui lor, aceea de bonom, înțelept și menestrel din timpuri de demult. Pictorul Valeriu Goncariuc e zugravul cel singur între zugravii de subțire.

Din albumul Valeriu Goncariuc-omul și opera, în curs de apariție la Editura "Dana Art"

"Anabasis"

Maria BILAȘEVSKI

Portret/Autoportret. Perspective asupra feminității

Galeria Arcadia din Pașcani a găzduit în această primăvară un eveniment pictural de o mare sensibilitate și profunzime. Spațiul generos a permis celor treisprezece artiste participante la expoziția „Portret/Autoportret. Noi perspective asupra feminității” să-și expună căutările sau să interogheze modul în care sinele se proiectează pe pânză.

Fragmente decupate sau ipostaze ale artistei, autoportrete ce surprind un moment al unei ascensiuni fac parte din demersul auto-cunoaștere al *Rodicăi Crișmaru*. Inversând modalitatea clasică de auto-surprindere în fața șevaletului, artista își croiește suportul pe care va dispune formele și culorile prin pensula ce apare ca o parte prelungită a artistei. Lucrarea este un preambul al incursiunii în universul creației *Rodicăi Crișmaru*, în care lumina este determinantă, mai ales că aceasta se reflectă dinspre pictură înspre chip într-un joc al clar-obscurului în care artistul în fața pânzei este cel „iluminat”, în timp ce „obscurul” este suportul picturii pe care se împletesc aspirațiile.

Petronela Iacob extrage personaje din mediul familial, aparent sub forma unor decupaje asamblate pe pânză; personajele sunt suspendate atemporal într-un spațiu vidat de personalitate, plutind sau așezate într-o ipostază neclintită pentru

Oana Maria VOICU

a proiecta în exterior ceea ce se petrece în lăuntru lor. Artista alege să se portrețizeze într-o ipostază solitară, a singurătății, dar nu ca refugiu, ci ca o formă de descărcare în și prin pictură. Pendula ce pare a fi încetat să mai bată timpul, întoarsă cu susul

în jos, este acompaniată de un ritm cunoscut doar de artistă, sugerat de apropierea degetului mare de arătător, ca un metronom intern ce consemnează trecerea timpului, accentuând starea de așteptare ce emană din întreaga lucrare. Artista se oprește cu minuțiozitate asupra detaliilor; pliurile și broderia cămășii, nodul eșarfei, totul gravitează în jurul surprinderii atente și meticuloase a sinelui divizat.

Oana Maria Ciobotaru exploatează o serie de elemente cu evidentă influență din partea simbolurilor uzitate de Magritte. Dacă acea colivie sau sistemul închis de bare, pasărea erau pentru artistul belgian simbolul izolării și ulterior evadării, iar pălăria-melon un simbol al contopirii individului în marea masă de indivizi, o aplatizare a personalității, artista vede în asocierea acestora indisolubila relație dintre obiect și creator, dintre deziderat și materializare, o echilibrare a cuștii timpului.

Alexandra Floarea se distanțează de canoanele clasice ale picturii, apropiindu-se de tehnologie. Portretele artistei sunt create prin suprapuneri de straturi de culoare pe elemente transparente, prin tehnica decalcomaniei, dar pe un suport cât se poate de actual, dispozitive LCD pregătite pentru intervenția cromatică cu mult timp înainte. Portretul expus are o doză de neclaritate prestabilită, privitorul fiind pus față în față cu un vizual denaturat, ce semnaleză malformațiile la nivelul principiilor și al sufletului, lipsa filtrului personal care să discearnă autenticul de fals.

Pe aceeași linie, *Oana Maria Voicu* expune un autoportret ce amintește de tehnica colajului, o conversație intimă între artiști suportul pictural, o explorare a auto-percepției prin desen și penuria culorilor. În *Extremism*, artista accentuează diferențele dintre oameni, rase, fiind un semnal de alarmă la adresa discriminărilor. O lucrare cu un puternic caracter politic ce subliniază discrepanțele la nivelul societății și al factorilor de decizie care filtrează totul printr-un robinet special.

Mihaela Pavel conține spații ale „interiorității”, generând metafore rafinate odată cu diluarea limitelor vizuale ale cadrului spațial al ferestrei. Valuri subțiri de culoare spală pânza și se scufundă în ea; culoarea caldă se așterne peste cea rece, întunericul dezvăluie lumina și viceversa. Materia se întreține calm din formele ce o compun, tiparul se edifică lent pentru a valoriza ritualuri cu semnificații pierdute prin vremuri. *Mădălina Vieriu* expune un colaj textil, în care vitalitatea culorilor conferă expresivitate formei.

Lucrările *Leliei Karaki* au acea lumină clasică ce fuzionează cu o manieră liberă, curajoasă în asocierea culorilor în cadrul unei compoziții puternice, unde tușele pot fi asemănată unei caligrafii fine și minuțioase, cu accente lirice. Atenția artistei s-a concentrat asupra sentimentului transmis, prin privire, poziție, de către subiect. *Elena Gheorghiu Vornicu* și *Marinela Ciobanu* propun un moment al inocenței, al purității copilăriei transpusă prin acuarelă. Sensibilă și intuitivă, imaginativă și lirică.

Pentru *Maria Morteci* picturalitatea se îmbină fericit cu grafismul conturilor, al detaliilor rezolvate doar prin linie. Artista apelează la limbajul sintetizat, ansamblul formelor nu mai permite adăugiri ori sustrageri care să dăuneze interesului unității lor.

Ana Maria Negară creează o sculptură ce propune fiecăruia ceva diferit, fie că este vorba de structura ADN-ului, ori extensii ale unei structuri organice, lucrarea induce o stare de elevație ce o detașează de pământ, lăsând-o aparent deconectată de sol. Elementele se împing reciproc, se cațără, se răsucesc pentru a se desprinde de suport. *Marinela Ciobanu* propune o ipostază familiară, a unui moment de intimitate. Interesant este modul în care artista construiește personajul, de o remarcabilă analiză psihologică și expresivitate interioară.

Marciana Răileanu expune pânze de mari dimensiuni,

Petronela IACOB

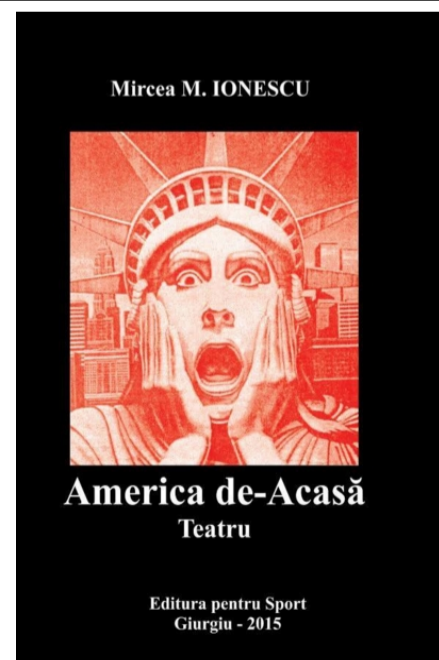
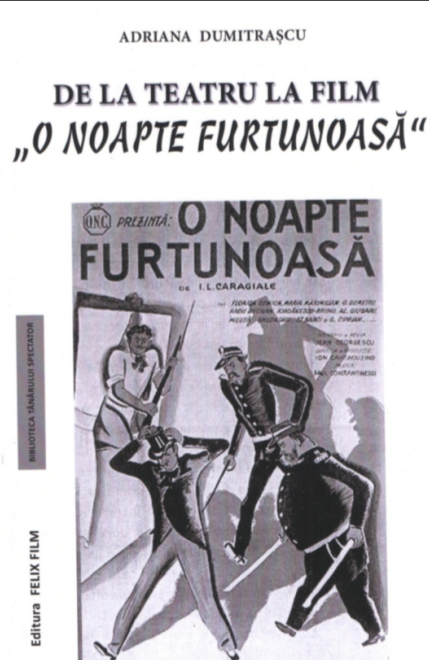
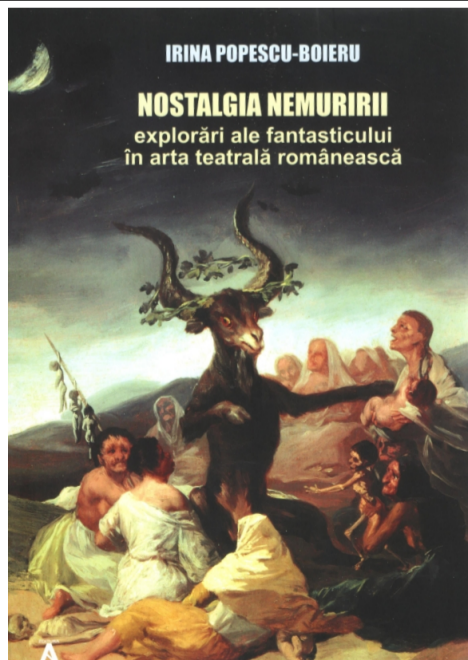
autoportrete concepute pentru a provoca o reacție. Un autoportret postmodern ilustrează un chip ce se dedublează, în timp ce cel de-al doilea exprimă o stare a neputinței rezultată dintr-o autocenzură la nivelul individului dublată, printr-o construcție aproape unitară, de sentimentul solitudinii, pe alocuri al alienării.

Marciana RĂILEANU

Expoziția a fost un demers al autocunoașterii în care autoarele preferă documentarea unor concepte, obiecte, tehnici, persoane, pentru ca astfel să se dezvăluie în cea mai pură onestitate. Sinceritatea și autenticitatea sunt mărcile acestor artiste.

Cărți primite:

Aurul antic și savoir vivre-ul regal

O dată cu redeschiderea sa, Complexul Muzeal "Moldova" și implicit Palatul Culturii Iași reintră, așa cum era de așteptat, în circuitul activ-competițional. N-o face deloc timid ci, dimpotrivă, își joacă recent renovatele-i atuuri, propunând publicului larg un duo expozițional a cărui valoare n-o poți subestima.

Prima dintre ele te pune în fața unei realități pozitiv-fracante. E o expoziție prin care românii ar trebui să-și reconsidere dreptul la demnitate. Proiectul **Aurul și argintul antic al României** a fost etichetat drept cel mai important demers expozițional realizat în România ultimilor 25 de ani. Realizată la inițiativa Muzeului Național de Istorie a României și sub egida Ministerului Culturii, expoziția are caracter itinerant și, după un periplu de doi ani, rămâne în continuare un obiectiv foarte curtat. Nu doar că instituțiile abilitate se arată foarte active pe lista "rezervărilor", dar au existat deja cazuri de prelungire a "staționării" expoziționale, așa cum s-a întâmplat la Craiova, sau încercări persuasive de reeditare a evenimentului, cum este cazul Palatului Culturii din Târgu Mureș.

Ce o face la urma urmei într-atât de specială? Este, înainte de orice, produsul pentru care nu mai puțin de 31 de muzee de arheologie și istorie din țară și-au pus benevol la bătaie colecțiile și au aplicat din dorința întrupării în premieră a unui tezaur antic compact. S-a reușit astfel "magia" reunirii în același spațiu expozițional nu doar a peste 1000 de piese din metal prețios, dar și relatarea unei incursiuni istorice, într-o perioadă de peste 6.000 de ani, cuprinsă între Eneolitic și Antichitatea Târzie. De ce era nevoie de un astfel de demers? Pentru că poate fi privit ca un act de regăsire onest. Prin prisma aurului și argintului se conturează, dincolo de ideea fizică de exponat, o perspectivă aparte asupra succesiunii de perioade și evenimente, care au marcat devenirea comunităților de pe teritoriul României de azi.

Insolită este însă și spațiul în care-i expus ansamblul artefactelor. Ai parte de un spectacol vizual inițial și constai că bucurie că viziunea unui tot unitar ambiental revine în prim plan și capătă un caracter consensual. Acoperite cu postere de dimensiuni impresionate, ferestrele Palatului reușesc să îmbi(b) e totuși încăperea cu suficientă lumină. Nici prea multă, nici prea puțină, doar perfect echilibrat încât să poți privi minunățiile expuse, fără ca strălucirea lor proprie să intre într-un con de umbră prost manevrat. Nu ai nicio clipă sentimentul de student din alt an, rătăcit la examenul final. Nimic foarte tehnic prezentat. Decorul e practic armonizat. Piese expuse sunt secundate de peisaje care te "plasează" nonșalant în locul descoperirii lor, relevând interferențele dintre trecut și prezent, pe cât de expresiv, pe atât de clar. Sfera semnificațiilor e potențată prin această abordare care include și prezența tactică a panourilor explicative. Trăiești experiența pozitivă de a constata că există un discurs propriu, sugestiv fructificat printr-o serie de note inedite de biografie.

Te cucerește nu doar diversitatea cuprinzătoare și surprinzătoare a podoabelor, accesoriilor vestimentare, armamentului de paradă, veselei de ceremonie, monedelor, sau unicitatea unora dintre ele la nivel mondial, ci și aparenta lor inalterabilitate, detaliu și imaginația, puse în slujba incontestabilei arte a execuției. De la brățările dacice sau diadema de la Bunești-Averești, migălos încrustată cu fineturi de email și pastă de sticlă, la cerceii prințesei gepide, estetica lor

te lasă fără cuvinte. Însemne ale sacralității, prestigiului, bogăției sau pur și simplu elemente de podoabă, cu lucrătură simplă sau, dimpotrivă, chiar și-n condițiile tehnologiei de azi, impresionantă, artefactele ascund dincolo de fațeta de pașaport social, meșteșugite istoriei, ce așteptau să fie aduse la mal. Afli de pildă, că figurinele antropomorfe din Eneolitic erau decupate dintr-o foaie metalică, că unii cercei din perioada romană erau lucrați dintr-o singură sarmă de aur migălos răsucită sau că lipsa aurului din descoperirile făcute pe cuprinsul Daciei s-ar putea explica prin existența unui tabu, a unei interdicții ritualice ce prevedea portul acestui metal.

Printre piesele de rezistență ale expoziției (deschisă până pe 5 iunie, la Palat), se numără vestitele tezaure de la Pietroasa, Brad, Răcătău, Cugir, sau cel monetar, Sarmizegetusa Regia. Lor li se alătură așa numitele inventare funerare de la Callatis-Mangalia și respectiv Noviodunum-Tulcea, sau ansamblurile descoperite în mormântul princiar de la Florești-Polus/ Cluj și respectiv în cel tumular de la Găvani-Movila Distrusă-Brăila. Istoria scrisă a fiecăruia în parte poate fi regăsită de cei pasionați în paginile unui "suvenir" de colecție impresionant. Vorbim de catalogul proiectului, el însuși un erudit exponat de peste 700 de

Raluca SOFIAN-OLTEANU

Fise și fișe după Afișe

pagini, pe care orice iubitor de istorie și l-ar dori pe un raft al bibliotecii proprii.

În ceea ce privește prerogativele gazdei, Muzeul de Istorie a Moldovei, din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova” Iași, contribuie la proiectul **Aurul și Argintul Antic al României** cu piese provenite dintr-unul din tezaurele cu monedă romană descoperite la Muncelu de Sus și cu obiecte de podoabă provenite de la Poiana (Galați) și Trușești (Botoșani). Un motiv în plus, deci, pentru vizitatorul ieșean, de-a se simți stimulat și-a pași printre metalele prețioase pentru un studiu elaborat.

Artă și ceremonial

Conform paginii de comunicat, alternativa expoziție temporară **Artă și ceremonial la mesele regale**, cea de admirat până la finele lunii iunie, tot la Palat, e sortită a ne "introduce în viața cotidiană a familiilor regale din România perioadei 1866-1930". Dincolo însă de acest informativ mesaj dai de o lume în care te pierzi în visare și-ți lași preocupările cotidiane gaj. Ai companie selectă (Carol I, Elisabeta, Ferdinand și Maria), gusturi fine, etichetă, programul strict al Curții (da, chiar era!), toate servite ceremonios în servicii de porțelanuri fine, pictate manual și pahare de cristal. Deși o văzusem la Peleş în toată splendoarea sa (la Iași e ofertată doar secvențial și "unicameral", dar e, indubitabil, atrăgătoare și așa) posibilitatea (re)întâlnirii unei mai vechi iubiri nu m-a lăsat rece și am *atentat*. Am găsit suficient cât să-mi las imaginația a o lua razna. Delicat.

Aceleași elaborate servicii de argint, creații ale atelierelor germane (Paul Telge sau Ed. Wollenweber), englezești (Glasgow, Sheffield, Londra), franceze (Froment Maurice și Cosson Corby) ori orientale (Gem Wo din Hong Kong). Cristalul de Boemia și Murano, sedus întotdeauna de-o caligrafică monogramă. Seturile de voiaj, cu al lor farmec discret, tăcut, aceleași care m-au cucerit și-n trecut. Voiaj, vânatoare, picnic ori călătorie, toate-ți par, prin ele, perfect viabile ție, privitorului care, pentru o jumătate de ceas, ești tentat să pășești ceva mai princiar. În colțuri, respirând acuratețe, dulapuri-dressoir, credențe și bufete.

Cu excepția vreunui dar, Casa Regală achiziționa mobilierul

La Palat!

de la diferite expoziții universale sau prin comenzi directe la furnizori. Magazinele de artă erau la rândul-le o opțiune tentantă. Ei bine, dulapul-dressoir, de care aminteam, o piesă reprezentativă pentru decorarea unei sufragerii nobiliare, un exponat privilegiat al patrimoniului Peleş și azi, nu e deloc doar un dulap! Grație decorului elaborat de ebeniști, dulapul va defini, în timp, originea și vechimea familiilor nobiliare. Cum, mai exact? N-aveai decât a te pune pe numărât pentru că numărul rafturilor era cel ce deținea indiciul căutat (două pentru baroni, trei pentru conți, patru pentru duci, cinci pentru regi).

Servetele existente în expoziție au fost la rândul-le lucrate la comanda Casei Regale, iar una dintre cele mai fine piese, realizată, se pare, în jurul anilor 1910, rămâne fața de masă pentru 36 de persoane, destinată sufrageriei regale. Din damasc alb, decorată cu flori și frunze de ciulin, simbol al nemuririi de bună seamă, este ea însăși un obiect de artă artizanală. Starea de conservare e impecabilă, iar ornamentația include patru medalioane reprezentând stemele Vechiului Regat al României și respectiv Angliei, flancate de câte doi lei, surmontate de coroana regală și de omniprezentul NIHIL SINE DEO, deviză a Familiei Regale.

Regești printre cești

Fire disciplinată, Carol I obișnuia să respecte un program bine stabilit, inspirat din culisele protocolului Curții Regale berlineze. În plus, nimic nu-l făcea mai fericit decât posibilitatea de a impune anumite reguli și oaspeților săi.

În fiecare dimineață savura o scurtă plimbare, îmbrăcat în costum civil și însoțit de nelișitul său aghiotant. Ulterior, Regina Elisabeta îi ținea companie, în salonul pentru mic dejun și urma, finalmente, corespondența. Raportul zilnic și preluarea eventualelor ordine îi reveneau primei persoane căreia regele îi acorda onoarea de a o primi suficient de matinal. Vorbim de...Mareșal. La orele 10, cabinetul său era pregătit pentru primirea audiențelor. Termenul includea, mai exact, o pleiadă de miniștri, proiecte și decrete, discuții punctuale, pe teme concrete.

Orele 13 indicau prânzul, cu strictețe. Și sufrageria. Invitații erau de obicei miniștri reținuți după audiențe, Mareșalul Palatului, aghiotantul de serviciu, doamnele de onoare și locotenentul din regimentul de serviciu, în corpul de gardă. Detaliu picant, locurile la masă se programau. Cele aflate în imediata apropiere a perechii regale erau, se înțelege, și cele mai căutate, astfel încât trebuiau semnalate din vreme de către aghiotant, după un plan atent redactat. Fiecare invitat avea obligația de a-l consulta mai înainte de a se așeza. Totuși, pentru a nu se lăsa cu supărare, Ceremonialul Curții prevedea, negru pe alb, faptul că, "la Curtea României, ca și la cea a Belgiei, la masa Domnitorului toate locurile sunt deopotrivă onorabile." Indiferent de amplasament, toți cei prezenți așteptau ca Regele să se așeze primul. Conversația nu era nici ea după ureche. Dacă Regele părea preocupat, abătut sau bolnav, tonul mesenilor era scăzut. Cel mai adesea însă se râdea și glumea mult. După, Regele Carol repeta tabietul cu plimbarea (prin grădina castelului sau prin oraș), iar după amiaza relua rutina zilnică a audiențelor ce nu conțineau.

Ce făcea între timp regina? Între 14 - 16, scria, broda, citea sau pur și simplu se odihnea, iar la 17 se dedica unui tet-a-tet cu soțul său, la un ceai, în timpul căruia și atribuțiile personalului administrativ se elucidau. Cina era servită la ora 20 iar seara primeau jocurile de societate. Miza cea mai frecventă consta într-o plimbare la Brașov cu automobilul regal. Stingerea se întâmpla, fără excepție la orele 23, când nu mai pălpăia, la propriu, nici o lumină în castel.

Așa ar putea suna stilizat, un protocol în rezumat. Dar povestea merită cu siguranță spusă sau vizionată pe larg. Doritorii o pot frunzări relaxat, în catalogul ilustrat, atașat și acestui de-al doilea proiect expozițional. Deci, la Palat!

Templul lui Apollo din Delphi

SPIRITUL ELEN - SINTEZE EUROPENE

Apare sub egida Fundației pentru Promovarea Culturii
Balcanice și Europene "RIGAS FEREOȘ" - Iași, România,
cu sprijinul financiar al Fundației
"DIMITRIS ȘI ELENI GRIGORIADIS" - Salonic, Grecia

serie nouă

Nr. 23
(mai 2016)

"Cine
gândește
liber,
gândește
bine."

Rigas FEREOȘ
(1757-1798)

Roula IOANNIDOU-STAVROU

Născută în 1951, la Nicosia, Roula Ioannidou-Stavrou a studiat filologia greacă și engleză la Universitatea din Atena, specializându-se în predarea limbii engleze pentru străini la Royal Society of Arts (London). Profesoară în învățământul mediu, funcționar în Ministerul Educației și Culturii din Cipru, scrie poezie, proză scurtă și teatru, cele 24 de cărți (între care trei antologii în colaborare) aducându-i din belșug lauri în Cipru, Grecia și în străinătate, unde i s-au tradus masiv poeme. În 2001 a fondat și conduce și astăzi Centrul Cultural „Literatura et Artes”, care funcționează pe bază de voluntariat și are scop filantropic. Cea mai recentă plachetă poetică, „Modus vivendi”, din care am selectat și versurile de mai jos, a apărut în 2015. „Cred că scriu cu consecvență și responsabilitate, respectând arta pe care o slujesc și semnătura mea”, mărturisește scriitoarea din Nicosia.

Despre un versuleț pierdut

A bățut vântul
și-un versuleț i-a fugit de pe hârtie.
A sărit pe fereastră
și-a zburat pe aripa brizei.
„Se-ntoarce el”, zise poetul
și lăsă fereastra deschisă.
La amiază, vântul suflă din nou.
„A venit!” exclamă el.
Nu era decât o frunză
ce intrase prin fereastra deschisă.
„Nu-i el”, zise poetul.
Vântul mai suflă de două-trei ori.
Mai intră o frunză pe fereastră
și-o gănganie
și-o florică ofilită
căzută de la iasomie din curte.
„Nu-i el”, spunea el de fiecare dată.
Seara, s-a culcat fără să tragă obloanele.
„Să aibă pe unde să intre”, își zise iarăși.
Nimeni n-a aflat vreodată
de-o fi dormit în noaptea aceea poetul.
Dimineața trecătorii
l-au auzit spunând și răspunând:
„A rățâcit drumul,
de-aceea nu s-a-ntors.
A rățâcit drumul”.

Nimic nu semăna
cu manifestările omagiale pe care i le
organizau
pe când acesta era încă în viață.
Atunci, puțini spectatori,
foarte puțini admiratorii poeziei lui.
Iar din auditoriu
cei mai mulți erau acolo din obligație
socială
nemulțumiți că vorbitorul nu mai termina
odată.
Iar el pleca mereu c-un gust amar.

Acum o fi auzind oare laudele?
Or fi ajungând oare la urechile veșnic-
pomenitului
aplauzele mulțimii?

Alfabet

E tare greu, o știu.
Înșesat de coduri tainice
de gânduri încălcite
de ciudățenii personale
idiomatisme locale
multe dialecte
și reguli complicate
de topică și gramatică.
Însă, dacă te strădui
până la urmă vei învăța să decodifici toate
astea.
Și-atunci vei avea onoarea
să poți descifra
alfabetul
tăcerii.

Prezentare și traducere de Elena LAZĂR

Comemorare literară

S-au adunat prietenii și experții operei lui.
Sala, arhiplină.
Ascultau cu atenție vorbitorul
și-și aminteau, cu emoție, de poet.
Recitățile poemelor lui
au fost ascultate cu-asupra de atenție.

Valeriu MARDARE

Proverbe și istorisiri grecești

•**Θέλει βρε(γ)μένο το παζιμάδι.** **TRAD.** Vrea ca pesmetul să fie (gata) muiat. **EXPL.** Se spune despre persoanele leneșe, care vor să primească totul de-a gata. / •**Βρεμένο το θέλει το παζιμάδι.** **TRAD.** Vrea ca pesmetele să fie muiat / moale. **EXPL.** Se spune despre cei care așteaptă totul de-a gata. **POVEȘTEA** spune că era odată un om leneș și cărui consăteni nu mai voiau să-l hrănească de pomană. Văzând că oricum va muri de foame din cauza lenei, și-a rugat câțiva prieteni să-l ducă și să-l îngroape de viu. Cineva milos din sat, prințând de veste, s-a oferit să-l adăpostească și să-l hrănească periodic cu pesmeți. Însă leneșul, aflând că trebuia să-și moaie singur pesmeții ca să-i poată mânca, le-a cerut prietenilor să-l ducă la groapă. / •**Το θέλει τσαι το παζιμάδι βρεμένο.** **TRAD.** Vrea și pesmetul [să fie] muiat. / •**Κάλλιο ύπνο παρά δειπνο.** **TRAD.** Mai bine [să am parte de] somn [decât de] cină. **EXPL.** Se spune despre persoanele foarte leneșe. / •**Ο τεμπέλης δεν τρώει τα αμύγδαλα για να μην τα σπάσει.** **TRAD.** Leneșul nu mănâncă migdalele, ca să nu [trebuiească să] le spargă. / •**Ο ακαμάτης δεν τρώει τ' αμύγδαλα για να μην τα σπάσει.** **TRAD.** Leneșul nu mănâncă migdalele, ca să nu [trebuiească să] le spargă [singur]. **SENS** Pentru a nu fi nevoit să se ostenească, leneșul renunță la avantajele de care s-ar bucura cu un minimum de

efort. / •**Το παζιμάδι είναι βρεμένο;** **TRAD.** Pesmetul este înmuiat / umezit? **EXPL.** Se spune despre cei care vor să primească totul de-a gata. / •**Θέλει βρε(γ)μένο το παζιμάδι.** **TRAD.** Vrea ca pesmetul să fie (gata) muiat. **EXPL.** Se spune despre persoanele leneșe, care vor să primească totul de-a gata. / •**Κάλλιο ύπνο παρά δειπνο.** **TRAD.** Mai bine [să am parte de] somn [decât de] cină. **EXPL.** Se spune despre persoanele foarte leneșe. / •**Ο τεμπέλης δεν τρώει τα αμύγδαλα για να μην τα σπάσει.** **TRAD.** Leneșul nu mănâncă migdalele, ca să nu [trebuiească să] le spargă. **PROVERBE ROMĂNEȘTI COMPARATE** ***Dar muiet-i-s posmagii?** / ***Așteaptă îmbucătura să i-o dea mură-n gură.** / ***Așteaptă la mâna altuia.** / ***Așteaptă mură-n gură.** / ***Așteaptă să-i pice pară mălăiată.** / ***Așteaptă să-i zboare porumbii fripți în gură.** / ***Dă-mi, Doamne, o pară în gură, iar dacă mi-o dai, mi-o și mestecă.** / ***Nu aștepta numai porumbul în gură.** / ***Cel ce doarme rămâne cu dinții la stele.** •**Γάιδωρος αεί γάιδωρος.** **TRAD.** Măgarul [este] întotdeauna măgar. **POVEȘTEA** spune că, demult, un guvernator turc a intrat în vorbă cu un episcop, căruia i-a spus că nu este nici diacon, nici popă, nici episcop. Când interlocutorul i-a cerut să își explice afirmația, el a folosit expresia de mai sus.

S-ar putea porni o discuție (sau mai multe) despre muzica greacă, din diferite unghiuri și teme. Ne-am raporta, astfel, la muzica grecilor antici, la care eu nu mă voi referi deloc, sau la muzica bizantină religioasă, despre care cei mai nimeriți de a se pronunța, în Iași, ar fi profesorii și studenții Universității de Arte „George Enescu”. Trebuie amintit, totuși, că unele piese muzicale religioase, depășind cu mult perioada bizantină, au fost create și pe teritoriul românesc. Folosesc aici o informație găsită în Analele Universității „Aristotel” din Salonic, potrivit căreia, din surse care îl citează pe Joseph Sultzer, grecii din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, stabiliți printre români, au înălțat aici biserici, creând și muzică psaltică pentru slujbele din acele lăcașe de cult. Muzica din perioada ocupației otomane conține unele elemente populare, asemănătoare întrucâtva doinelor românești, pe când cea românească, modernă sau contemporană, conține elemente grecești. Întrucât toate acestea acoperă un teren vast, limitez discuția la perspectivele moderne ale muzicii grecești, folosind unele idei și exemplificări care fac legătura dintre muzică, literatură și spectacol.

Despre legătura dintre muzica și literatura greacă. Putem vorbi despre o muzică elaborată, grandioasă, de o anumită ținută și sobrietate. O piesă care face legătura dintre antichitate și zilele noastre este *Imnul Olimpian*, compus de Spyros Samaras (1896) pe versuri de Kostis Palamas (poet național). Pentru piesele de factură patriotică, amintim *Imnul libertății* (1828), imnul național al Greciei, pe versurile lui Dionysios Solomos și pe muzica lui Nikolaos Mantzoros. El este totodată și imnul Ciprului. Poemul simfonice *Asediații liberi*, tot de Solomos, pe muzica lui Iannis Markopoulos, a fost prezentat sub formă de spectacol, în 1998, și la Liceul de Arte „Octav Băncilă” din Iași, în traducere românească locală. O legătură foarte strânsă între poezie și muzică au avut-o cantatele grecești (un soi de romanțe) ale anilor 50 din secolul trecut. Un exemplu sugestiv este cantada *Fata blondă*, pe versurile lui Dionysios Solomos.

Despre legătura dintre muzică și cinematograful grecesc. Găsim, mai întâi, o muzică elaborată, gravă, pentru filme ca *Elektra* sau *Ifigenia*, cu Eirene Papa printre protagoniști, unde muzica este semnată de Mikis Theodorakis. Același compozitor devine de-a lungul timpului omniprezent în domeniu, cultivând diferite genuri muzicale și dirijând atât orchestre care interpretează muzică grea, cât și formații care promovează așa-numita muzică ușoară, sau cea protestatară. Multe dintre cântecele lansate în producții cinematografice, au devenit mai apoi șlagăre internaționale. Trecând de Mikis Theodorakis, deja menționat, ca succese de răsunet, printre care și melodiile din filmul *Zorba Grec*, realizat după romanul lui Nikos Kazantzakis, îl menționăm, între alții, pe Tolis Voskopoulos, ca actor și cântăreț, în *Frații mei păsări călătoare* sau în

Necunoscutul din noapte. Dintre cântecele care au intrat în legendă, *Gie mou* este un fel de bocet, compus de Stamatis Kokotas, pentru fiul defunct al lui Onasis.

Despre compozitori și cântăreți greci moderni. Unii dintre numeroșii compozitori greci și-au interpretat singuri cântecele, cu rezultate calitative variind de la caz la caz. Mikis Theodorakis, considerat un excelent compozitor, a încercat să evolueze ca interpret vocal și ca poet. Alți compozitori și-au folosit experiența muzicală acumulată în domeniul psaltic, pentru a crea opere laice de mare valoare. Un cântec de o asemenea factură este *Synnefiasmeni Kyriaki*, compus de Vasilis Tsitsanis. Dintre compozitorii tradiționali, este de amintit, în acest context, Manos Hatzidakis.

Dintre cântăreții intrați într-o așa-numită galerie a clasicii (unii trecuți în neființă mai demult sau recent), cu mare priză la public,

Muzica greacă și nodul gordian al artelor

menționăm câțiva, după criteriul varietății: Glykeria folosește un stil interpretativ tradițional autentic, cântând cu preponderență melodii grecești cu o foarte puternică influență orientală din zona Smyrnei (*Katsivella*, *Memeti mou*); Eleni Tsaligopoulou, ale cărei cântece par influențate de muzica indiană (*S' eiha kai s' exasa*); Stelios Kazantzidis, axată pe cântece cu o foarte puternică tentă socială; Hristiana, care s-a impus prin cântece „citadine, boulevardiere” (*To kalokairi tharthei*, *Ta matia sou* etc.); Marinella, o doamnă a cântecului grecesc (*I agapi mas iorti*) și Hristos Kyriazis - s-au distins prin cântece fie „cotidiene”, fie antrenante (*To poulov*), fie lirice (*Ki an s' agapao...*); Nana Mouskouri (*Milise mou*) s-a impus printr-o manieră interpretativă cultă, în linia tradiției muzicale grecești; Haris Alexiou, admirabilă interpretă, atât de cântece tradiționale, cât și de cântece culte.

Lista foarte succintă de mai sus ar trebui neapărat să cuprindă și cântăreți legendari, unii dintre ei decedați, cum ar fi Grigoris Bithikotis (*Egnatias 4*), Stelios Kazantzidis (deja menționat) sau Dimitris Mitropanos (*Agapi mou agenniti*).

Cât privește prezența muzicii grecești în România, în anii 60-70 ai secolului trecut, cu prelungire până în prezent: în afară de cântecele originale grecești și de interpreții lor, intrați în preferințele românilor, a existat în același timp și tendința de „integrare” a lor în România, prin intermediul unor texte adaptate. Astfel, unele dintre cântecele interpretate de Theodor Munteanu (*Orice om se-ndrăgostește*) sau Alexandru Jula (*Floare albă din Pireu*), într-o anumită vreme au avut succesul binemeritat.

Darie VARLAM

Pagină coordonată de Andreas RADOS și Valeriu MARDARE

Melancolii și ghidușii (II)

Am făcut o pauză, ca s-o petrec pe Cezara, care a plecat la Primărie să lupte pentru lista (nomenclatorul) străzilor Bucureștilor redīvīvus, ea fiind președinta Comisiei. De ce luptă? fiindcă trebuie să împace această bătălie a contrariilor în care combatanți sunt prostia și lipsa de cultură. Sunt străzi al căror nume este imposibil de lămurit: „19 Noiembrie” - ce e asta? Cu greu a aflat că a fost ziua unei bătălii câștigată de români la '77. Parcă Rahova. Propunerea mea - strada Mircea Filip - a căzut. Trebuie să mor puțin, și să stau la coadă vreo trei ani. Mai bine s-ar lua inițiativa la Iași pentru un „fundac M.F.” iar cramele să așezeze un nou soi de vin PIP.

Mă frământ, nopțile mai ales, la gândul aniversării din 2014, 75 de ani de viață și 50 de activitate literară. Tânărul Emin m-a și asigurată că mă va duce cu mașina lui la Iași, dar mai departe? Va apărea în bătaia nopții? Va accede la ideea mea Asociația din Iași, sau se vor ivi din cine știe ce grote Neandertali cu plete și bărbi uriașe, dușmani uitați? Statutul U.S. îmi dă deplină aprobare.

La capitolul **Buletin medical - staționar** consemnăm: O ducem cu sănătatea tot cu „găra-măra”, acum purtând baston nu numai eu ci și Cezara, care a propus chiar elaborarea unui cod de circulație prin casă, întrucât acum s-a adăugat și ea cu un baston, la cele două ale mele. Când mă gândesc la partidele nesfârșite de înot de altădată, ca și la gimnastica suedeză pe care am practicat-o zeci de ani, mă cuprinde furia. Unde e condiția mea fizică de invidiat? „Lasă, că-ți merge în schimb mintea”, mă calmează jumătatea mea de suflet. Mai că i-aș da dreptate spunându-i, așa ca de când ne-am luat: „cum spui mata!” stingând iremediabil orice fir de neînțelegere.

Tot în lipsă de altceva, mă gândesc să-mi adun munca de-o viață într-o ordine cum numai eu o stăpânesc, perfectă, căci după ce mă cheamă Bunul la el absolut nimeni nu se va mai îngriji de ele. De pildă, **Capadopere în transcrieri scenice**, care să cuprindă **Povestea vorbii, Țiganiada, Istoria ieroglică, Marea Unire, Horia**. Aparte, ca o anexă, **Inițiere în teoria și tehnica dramaturgiei**. N-aș mai ști ce să fac cu **Dați-mi voie, domnule profesor!** ori cu traduceri: **Capitanul din Köpenick, Celestina, Amfitrion**. Proza ar putea încăpea în așa-zisa **Bibliothèque bleu**, denumire calchiată de mine după ideea franceză care era **Bibliothèque rose**. Ar fi - în deschidere - povestirile și nuvelele, confesiunile imaginare, iar apoi romanele care (dacă mă gândesc bine azi) ar trebui altfel denumite: narațiuni imposibile, povestiri de noapte, însemnări etc. Romane ar fi doar **Dactilografa și diavolul** și mai recent (dă, Doamne!), **În bătaia nopții**, căci sigur va fi privit ca o formulă modernă, cea epistolară, dar cu materia în mod clar și - zic eu - transfigurată artistic, pusă în seama unor personaje cu statut civil inedit. Sunt un ignorant fiindcă nu-mi amintesc dacă avem așa ceva în literatura noastră modernă. **Scrisori** s-au mai publicat dar în postura de **documente** de viață, cele ale lui Eminescu și Veronica fiind un exemplu clar de viață transpusă în paginile istoriei literare. Sau chiar scrisorile grupului de la Păltiniș, mult prea lipsite de șarm literar, fiind mai curând rude sărace de-ale filosofiei „digestibile”.

Cred că va fi bine percepută și starea socială a vremii, blitz-urile de actualitate (urât mai sună!), de imagini sociale și personaje de epocă dispărute azi, ca acea figură de „bătrân bolșevic” ce vine la teatru să lovească nimicitor oamenii de cultură, într-o luare de cuvânt specifică vieții de partid de atunci, moartă acum, lovind în oameni de treabă care-și văd cinstit de muncă cu vorbe ca: „lipsă de ritmicitate în muncă, afazia la nou, modul empiric de lucru cu autorii, absența dialogului cu publicul și încheind cu „dar așa nu se mai poate!”. Era o vreme în care lipsiți de patriotism și răspundere civică eu și Val [Condurache] ne căram, după aceea, la „Cina” după o votcă, sau cum glumea țapul de Călin Florian, să „cinăm”.

Mă duc-eun gând la copiii mei, de care spun rușinat că mi-e dor: Iustin trăind în capitala unui mare imperiu, Londra, fără complexe și timidități, ba croindu-și planuri din cuțite și pahare pe care le duce la îndeplinire cu viitor cineast de talent; și Emin, seniorul care la ora când scriu zboară peste Atlantic la Portland, Oregon, cu probleme încălcite (pentru noi) de companie multinațională pe care le va rezolva cu pricepere și calm, privind departe în urmă unde l-a lăsat așezat pe bordura trotuarului pe tatăl lui, scriitor, depășit de epoca sateliților. Copiii, spuneam, au scăpat de „șoimii patriei”, detașamentul de pionieri, odiosul UTC care în 1958 mă excludea din organizație pentru „putrefacție morală și pactizare cu dușmanul de clasă”. Ca membru de partid, n-am avut decât un singur folos: un post de telefon fix, necesar și acela pentru a fi controlat zi și noapte de către vigilentele Organe. Și atât. Alții au primit case, funcții bănoase, plecări peste hotare, decorații etc. Nu-i așa c-am făcut bine sfârșindu-mi prețiosul carnet roșu în Ajunul Crăciunului 1989? M-au ajutat și copiii, cu un suspect entuziasm și strigăte victorioase de indieni sioux.

Tăifăsuiesc adesea cu soția mea în taină, vorbindu-i de bine pe copii, și tare mulțumiți că Bunul ni i-a dat în grijă sănătoși, inteligenți, capabili și lipsiți de slăbiciunile tinerilor de azi (figări, droguri, băutură, viață dezlănătată și fără idealuri). Avem o mare liniște știindu-i curății și frumozii, fără vicii chiar ignorabile dacă nu total lipsite de pericolozitate. Cred că Laurențiu [Faifer, n.m.] e din aceeași nobilă specie, și n-o spun din complezență, ci

conoscând urmașul tău de pe urma a doi ani de conviețuire în aceeași casă, în pace și onor.

25 mai. Continui scrisoarea. După o noapte bună de somn sănătos. Crezi că voi încurca anumite socoteli unor anumiți ne prieteni, dacă mă străduiesc să trăiesc cât mai mult timp?

E dimineață. Deschid ochii și mă bucur. Voi mai trăi o zi, chiar dacă nu voi face nimic. Adică să nu lucrez la înălțarea culturii, limbii românești și a patriei cinstire? Și totuși, ca-n fiecare început de zi, mă așez la lucru și-mi vin, pe dată, idei și mi se deschid cărări libere pe care să mă duc la scâldat în imaginație și vis. Și azi mi s-a întâmplat la fel, găsind fără efort (a lucrat magnetismul, inspirația, nu rachiul) motive evidente fantastice care nu-ți vin prin disciplina muncii cotidiene, ci prin sclipirea miraculoasă, ca flăcările de pe mormintele cu comori, a acelu **quid obscurum** nedefinit până azi, reveria inspirației guvernată de puterea înfinită a rațiunii. Sunt „diminețile unui bătrân cuminte”.

De mult voiam să te rog să-mi împrumuți **Amintiri din Junimea** a lui „monsieur Jack”, pe care n-o găseșc aici, deoarece vreau să-mi finalizez ideea veche de 40 de ani, un scenariu de sunet și lumină la Casa Pogor: **Amintirea Junimii**, Cândva, pe vremuri, l-am început, mergea bine dar probabil m-au înglodat imponderabilele zilelor plecării din Iași și l-am lăsat în părăsire. E păcat fiindcă ar da bine publicat în „Convorbiri literare” iar Muzeul - cu minime cheltuieli - ar putea avea vară de vară un spectacol atractiv, plătit, ca cel văzut de mine în Franța, la Chenonceaux, castel pe valea Loirei, intitulat **Din vremea doamnelor de altădată**. Am mai văzut unul și-n Rusia, reconstituindu-se bătălia de la 1812 a lui Kutuzov. A fost un eveniment emoționant pentru mine, cea oră 23.30, cu evocare muzical-teatrală a unei epoci cumplite. Dar era și o experiență pentru un proaspăt om de teatru. Imaginează-ți cum ar fi grădina casei Pogor plină de turiști veniți de pretutindeni, ascultând povestea „Junimii” și emoționându-se la auzul vocii lui Eminescu sau Maiorescu, ori a lui Th. Rosetti, care a propus adunării de constituire a Societății numele „Junimea”...

Muzica, **Preludiul la unison** al lui Enescu, filează ușor. Lumină puternică în salonul central al casei dar și pe fațadă.

Crainicul: Casa Pogor, vatră a „Junimii” vreme de câteva decenii și locul unde s-a consumat primăvara literelor românești. După vorba glumetului ei secretar, Iacob Negruzzi (voce din off: „Originea Junimii se pierde în noaptea timpurilor”, Râs plăcut, generos).

Rosetti (deasupra larmei și râsetelor): Măi băieți, vreți să vă dau eu un nume fără pretenție, care să vă placă la toți? fiindcă nu zice mare lucru.

Maiorescu: Vorbește!

Th. Rosetti: Domnule Maiorescu, haideți s-o botezăm „Junimea”.

Pogor (înseselit): În numele dracului, boteze-se dar „Junimea”.

(Râsete, urale, lumina moare lent în salon, crește pe arborii din față. Zgomot de caleașcă: „A sosit poștalionul! Vedeți de-a trimis și duducuța din Vaslui aici!” Din nou - baie de lumină în salonul central. Rumoare.

Maiorescu: Astă-seară va citi domnul Eminescu nuvela **Cezara**.

M-am gândit că la o eventuală aniversare a mea, luând cuvântul, să încep prin a spune, cu o voce cavernoasă: Stimat auditoriu, o stație umblă prin Iași, stația unui fost ieșean care și-a lăsat pentru acest eveniment umbra la Cozia! Și să și închin un pahar în amintirea tuturor celor care, mari băutori fiind, n-au șters-o la timp din oraș și n-au mai apucat zilele lui Mircea cel Bătrân.

Cred că las impresia că-mi arde de joacă cu Destinul, ades imaginat de mine ca un bătrân arțăgos și întunecat, cu o uriașă foarfecă de grădinarie în mână, robotind în noapte, gata-gata să taie firul vieții unuia ca mine. Ei bine, și de ce să nu mă joc? Mă simt bine cu sănătatea, ignorând ceea ce poate fi ignorat fără spaime, și mă joc cu cifrele deja destul de familiare - 74 - cum face jongleurul cu mingile de tenis. Sigur c-aș putea scăpa pe jos vreo cifră, dar atunci totul ar deveni intruziune în fantastic: care ar fi cea căzută? **Șapte? Atunci eu voi fi un băiețel de patru ani. Cade patru? Mi-a venit vremea să mă duc la școală, căci am șapte ani.** Cu toate acestea, eu aștept vârsta mea cinstită și nu am teamă. În Iași, am fost o plantă într-un răsad, care o trebuia la un moment dat să-și schimbe această condiție, și să fie replantată în alt sol, în alt pământ, pentru a-și continua dezvoltarea. Chiar dacă omul nu seamănă cu acea plantă, care crește din nou după ce-a fost ruptă, mie asta mi s-a întâmplat. Am fost pomulețul care am avut grijă să nu aple prăjina uscată de mugurii săi verzi. În vremea de-acum, merele domnești s-au copt și s-au făcut mari, bune de cules.

Am întrebat-o pe Cezara dacă n-ar trebui să mă caute un psihiatru câtă vreme îmi vin asemenea idei. Dar ea și-a adus aminte c-am fost la un asemenea consult și că m-au lăsat în libertate. deci, pe ansamblu stăm bine.

Te îmbrățișează, Mircea

Era să închid scrisoarea când Cezara, foarte decisă, m-a îndemnat să mai scriu câteva rânduri, care să fie de iunie, nu de mai.

Cristina HERMEZIU

Crochiuri din par(ad)is

Patru zile de iubire în plus. De la Vanda

Mi-o revendic. Așa cum îți revendici orice lucru bun care ți s-a întâmplat în viață și care, fiindcă a fost bun, ți se cuvenea.

Mă împiedicam de semnele ei prin casă. O bluză din Spania, o carte de la Polirom, un sms rămas pe telefon. Mă împiedicam de amintiri care-mi tăiau destinul în două și-mi arătau că Vanda l-a luat, câteodată, de mână.

N-am spus la nimeni, dar voiam să plec din TVR, sufocată de spaima unui loc în care ori cazii, ori te înalți.

- la vino încoace!..și închide ușa...

Te lua la ea în birou, în văzul tuturor, jubilând de curiozitatea celorlalți, dar cu știința profundă că pentru tine, cel luat de mână, e o clipă urgentă.

"Tu rămii", mi-a zis atunci, și n-am habar ce ușă a deschis încrederea Vande, dar toate lucrurile frumoase din meserie mi s-au întâmplat apoi, după ce am rămas.

Într-o zi, a pus mîna pe telefon, simplu, și l-a întrebat pe Daniel, deja știind:

- Putem să-i dăm pînă spre toamnă?

Urma să plec în orașul la care visasem toată studentia. Vande nu-i plăcea ideea de autobuz. În aceeași zi am avut bani pentru bilet de avion și am cîștigat patru zile de iubire în plus, la Paris.

Atunci cînd am mare nevoie să mă închidă, din nou, la ea în birou, mă împiedic de semnele ei în vise pe care nu știu să le citesc. Dar îmi aduc aminte ce mi-a spus la telefon, ultima oară, duminică, 6 mai: "Să nu te apuci de o meserie care nu-ți place."

De aceea mi-o revendic. Îmi revendic mersul ei repede (unde te grăbeai?).

Îmi revendic replicile aruncate princiar peste umăr (un fel de fugă, nu-și asuma ironiile pînă la capăt).

Îmi revendic inteligența ei formidabilă (conexiunile pe care ți le făcea într-o secundă, n-avea timp, nu-i așa?).

Îmi revendic modul cum vorbea fluent, fără crispă, atîtea limbi străine, cultura copleșitoare de intelectual rasat (devora și recitea cărți, premonitoriu: cite pagini, atîtea vieți).

Îmi revendic constelațiile din ochii ei superbi de cite ori vedea un copil (cîți a crescut!), vocea ruginie, casantă, cînd se enerva (de cite ori nu ne-a apărât!).

Îmi revendic magnetismul ei de femeie elegantă și iradiantă (am văzut capete întocindu-se după ea, pe aeroport, la Zürich).

Îmi revendic fotografiile ei fascinante de familie (cu siluete burgheze și misterioase, ieșite din romanele lui Scott Fitzgerald).

Îmi revendic complimentele de la butoniera tuturor, pe care scria, cu orgoliu, „validat, Vanda Condurache.”

Deci, am reluat după zeci de ani legătura cu un fost coleg de clasă și de bancă, profesor universitar de inginerie la Montreal (te uită, frate, pe unde-a ajuns elevul eminent la matematici dar cu o pregătire politică precară, al Colegiului „Ștefan cel Mare” din Suceava!) și i-am trimis **Dactilografa și diavolul**. Primit de la el observații cinstite și de bun simț, dar care au stărnit între noi o polemică blajină pe tema accesibilității prozei mele. El e de părere că nivelul cititorilor noștri de azi e scăzut și e dominat de pătura așa-zisilor **stupid people**, eu fiind un optimist, care ignoră „trista realitate”. I-am răspuns că el, ca cititor, are dreptate atîta cât am și eu ca autor. Și că vreau să ridic omul la nivelul meu, nu să cobor eu la cel de jos al Neandertalienilor.

Mă urmărește din nou amintirea junelei noastre din Suceava, un târg amorțit și încețoșat, din somnul căruia unii din noi am reușit să ne trezim și să facem ceva în lumea asta. Chiar în pofida mărețelor sarcini ale socialismului multilateral dezvoltat, fiindosind atât cât se putea din oferta săracă a Timpului în care se spunea cu înconștiență: „Generația viitoare va trăi în comunism!” - vezi Congresul bolșevicilor conduși de catastroficul Hrușciov. De ce catastrofic? Adu-ți aminte de criza rachetelor din Cuba, de scandalul Berlinului menit a fi de importanță planetară, de penibila teorie de rahat internațional a „cultivării porumbului în pătrat” etc. Totuși, ce bine a făcut? Culmea: ne-a scăpat de ruși! I s-a spus, când a venit în vizită (a fost și la Iași!): la ce mai trebuiești trupe în România, când în șase ore putești fi la București? Mare câștig internațional, fiindcă se va slăbi presiunea sovietică asupra Est-ului. Și de unde ideea că ne-ați eliberat, când noi v-am primit cu flori în București? Să nu uităm nici meritul de a-l fi prăbușit în uitare pe Stalin și de a-l elimina fizic pe ticălosul de Beria, în chiar „moșia” sa de la Lubianka.

Acum chiar trebuie să închei, altfel te voi plictisi de moarte.

Ti abbaciare, M.

P.S. După cum se vede Mircea a rămas eternul optimist care crede în faptele bune făcute de dușmani.

Da, au plecat rușii și noi am instalat un stalinism „național” care nu l-am înlăturat decât în 89 ca să punem în loc „fața umană” și aceasta cu prețul sacrificării a sute de tineri naivi ca și noi, intelectualii ce încă credeam în binele țării. Iar acum rezultatul este plecarea tinerilor de valoare iar noi rămânem tot cu leprele.

Dar este bine să mai fie și unii ca Mircea pe pământ să nu credem că am pierdut chiar totul.

Sănătate și un gând bun, Cezara

Nicolae CREȚU

Singurătatea lui Hamlet

A-l privi pe Hamlet ca pe un personaj dominat de o de nevindecată umoare mizantropică, în maladija ei revărsare atotcotropitoare și fără nici o întemeiere rațională, ar fi echivalent cu a nesocoti și, în ultima analiză, a răstălmăci grav autentică sa natură sau identitate psiho-morală. Firea îi este reflexivă, meditativă, dar interogația sa monologică, lăuntrică, și legăturile ei cu tot ce-l înconjoară sau vine spre el, testându-i profunda diferență specifică, nu-l transformă într-un rece, mult prea cerebral, emițător de abstracte enunțuri generalizante: întreaga sa „partitură” de rostire scenică e intensă, tensionată și pasională, departe de vreun edificiu silogistic, densă în încărcătura de sugestii și iradierii proprii fiecărui asemenea moment monologic, ca subtext și penumbră semantică. Cu mult înainte de dialogul cu „duhul” (*the spirit*) tatălui mort, dezvăluitor al adevărului privind cumul de incest, adulter și crimă, ceea ce duce la legământul cerut fiului, de pedeapsă a unei atare mârșave trădări, cel dintâi soliloc al protagonistului e deja înecat de silă, de o viziune neagră asupra lumii și existenței. Din ce surse vine un asfel de „accent”, ce rădăcini are el în realul *trăit* al personajului?

Contextul imediat, el însuși direct implicat în articularea acestui prim monolog, apare numit fără ocolișuri: „De două luni doar mort și nici atât; / Un rege-atât de falnic că urmașul / Îi vine ca un satir lui Hyperion / Iar mamei soț atât de iubitor [...] / Și, totuși, după-o lună-dar mai bine - / De n-aș mai ști, O, nestatornicie, / Adevăratu-ți nume e femeie [...] / O, grabă cu păcat / La pânzele de pat incestuos.” Certitudinea, deja, a incestului, devansându-o cu mult pe cea de mai târziu, a asasinatului. Ne putem întreba însă dacă „doar” atât e destul ca gândul sinuciderii din silă de cât de „searbăd, veșted, rânced și zadarnic / E rostul lumii-întregi în ochii mei” să apară. E drept, metaforice *buruieni* „neplivite”, mai de timpuriu știute, nu aveau cum să nu invadeze *grădina*. Dar este în aceeași izbucnire monologică și ecoul direct, imediat, al tuturor secvențelor de dialog în care i s-a tot cerut ieșirea din înnegurarea și doliul său „exagerate”, aducerea în rând cu lumea autoconsolutor legănată în resemnarea lui „Așa e scris” / *This must be so*, cu o risipă de laude și avansuri ținându-i, prefăcut și onctuos, o semicomplitate, ipocrit și cu atât mai sordid „cumpărată”, cel puțin ca intenție. Desigur, și bănuielele prințului legate de moartea tatălui, mărturisite în clipa de apogeu al dialogului cu fantoma de la Elsinore („sufletul meu profetic”), nu numai despre urzeala ucigașă, dar și despre celălalt versant al vinovăției: adulterul (*Shameful lust* [...] *falling-off*). Endogamie și adulter pregătitor nu doar oficializării dezgustătorului incest, ci și părție prielnic deschisă apetitului politic de rang și putere, toate acestea se lasă citite în filigran de la primele replici ale celor doi complici regali, dornici să-și asocieze și îngăduința lui Hamlet. După cum, invers, din perspectiva acestuia toate fentele și manevrele lor de captare nu-i pot decăta întâri și adânci bănuielele, împotrivirea, *îngreșoarea în ireversibilă creștere*, deja cvasicertitudinea turpitudinii și minciunii ce dospesc la Curtea de la Elsinore: toate acestea încă anterior imperativului testamentar al răzburării / *revenge*.

Când temelile înșeși ale unei minime normalități morale se surpă, se destramă (frate ucigaș și uzurpator, soție și mamă adulterină, mai mult: incestuoasă, părtașă imposturii regale a cumnatului amant și criminal), într-o atare situație de context interuman imediat, de o falsitate și abjecție pestilențiale, mai poate funcționa, credibil, ipoteza unei interpretări a sensului tragediei shakespeariene sub semnul *nebuniei lui Hamlet*, al unei maladije, „innăscute” înclinări mizantropice, căreia gândirea și realitatea sufletească ale prințului nu i se pot sustrage?) În acel prim monolog, bănuțit deja de gândul sinuciderii eliberatoare, era, în mare parte, consecința spectacolului dezgustător al culpabilității ascunse, pomădate. Strigătul supremei dezolări („Mi-e silă. Silă”) nu iese din nimic, el e rezultatul și expresia de sinteză ale unui șoc copleșitor și adânc, cel al năruirii totale a normalității sub asaltul proliferant și dezvăluitor de ascunzișuri fetide, al îmundului și putreziciunii. Radicală desprindere a conștiinței sale întrebătoare de atâtea iluzii, poleiri și formule sofisticate „consolatoare”, căreia îi datorează Hamlet până și cea detașare a sa de instinctul conservării proprii vieți: „De ce m-aș teme oare / Când viața-mi nici un ac n-o prețuiesc”. Dezgustul, silă și îngreșoarea de lume, de viață, ale lui Hamlet nu țin nici de vreun hazard genetic potențator de umoare neagră și mizantropie, nemotivat, umoral convertită într-o metafizică nebulosă a *absurdului*, ele își au rădăcinile în realul său *trăit*, de seism lăuntric, *moral* înainte de toate, al unei *dez-iluzionări radicale*, trezire demistificatoare dusă până la capăt fără urmă de îngăduință ori atenuare, cu o necruțare exemplară, premiază crucială în demersul unei *lucidități eroic intransigente*.

Solitudinea prin excelență a unuia asemenea traseu lăuntric, de dezbateri și analiză morală care (con)duc către un palier ultim, suprem, de reexaminare radicală a *valorilor omului și omenescului*, de o neștirbită și înaltă exigență, nu trebuie totuși nicicum să fie confundată cu / nici luată drept / vre-o formă, doar mai sofisticată, de izolare și autoprotecție sub un soi de carapace defensivă, de trușă distanțare ataraxică. Hamlet nu numai că nu e absent din lumea care e a sa, a spațiului și a timpului său, dar e profund implicat, intransigent și rebel, mereu în răspăr față de mecanismele autoindulgente, cosmetizante și corupătoare pentru majoritatea oamenilor, fie aceștia oricât de departe de vârfurile de putere ale lumii lor, ori, dimpotrivă, în chiar prim-planul și la rangurile cele mai înalte ale ierarhiilor mundane. Ca, evident, în speță regalitatea însăși. Putreziciunea morală de la Elsinore nu este una situată întâmplător la palierul suprem, al Curții regale, ce se întâmplă și s-a întâmplat acolo, între cei doi frați, ca și între soți, și, dintre aceștia, regina însăși și cumnatul ei, amant nu doar adulterin, dar și incestuos, în complotul și cărdășia lor,

adânc imorale, sinteză de turpitudine, minciună și trădare, toată această înjosire de la vârf, dată drept mlădiere pe tiparele unei cumpăniri „înțelepte” a doliului și nunții, funcționând ca un apogeu monstruos al abjecției. Elocvență e poziția unui Polonius, de oportunistă, tănuitoare complicitate, abia dacă stângaci și grosier ascunsă în fastul de la Curtea proaspăt înscăunatului rege asasin. Izbucnirea lui Hamlet împotriva banchetelor regale și a beției cultivate, după modelul de la Curte, așa se explică. Lepădarea sa tranșantă de inerțiale obiceiuri „ale pământului”, adică ale oamenilor lui, intră și ea în câmpul aceleiași nedezmințite și înalte intransigente morale a lui Hamlet.

Dar lumea în raport cu care se definește omenescul aparte, lucid și exigent, al marelui personaj tragic este și una a *fricii*, a suspiciunii și neîncrederii, a delatiunii, a i „celuilalt”. Până și în ce îl privește pe propriul fiu, Laertes, lui Polonius nu-i ajung sfaturile și îndemnulurile paterne adresate acestuia în pragul plecării spre Paris, pe urmele sale este trimis, iscoadă în slujba tatălui mereu bănuitor și mefient, Reynaldo. Adevărat „manual” de tactică a spionării „benefice”?

Ținta ei: „cu mici momeli prinzi adevărul crap. / Așa ieșim, nedrept, la drumul cel mai drept.” Cât despre Ophelia și teama amândurora, a fratelui și a tatălui ei, de bănuite capcane și urzeli de seducție verbală venite din dorința carnală (*the danger of desire*), cei doi bărbați sunt deopotrivă convinși că frica, teama, e păzitoarea onoarei ei de fată. Cercul iscoadelor se strânge în jurul lui Hamlet, care a anticipat mental astfel de mișcări și „lațuri” întinse de Rege și Polonius. Vechilor săi prieteni Guildenstern și Rosencrantz le demontează prompt măștile „amicale”, îndărătul cărora stau de fapt trimișii perechii regale să-i descopere *taina*, „pe care-aflând-o am și s-o lecuim” (vorbește Regele), serviciu în schimbul căruia li s-a promis iscoadelor „un dar de regi”. Odată recunoscută de către ei impostura morală, prințul, care se știe „foarte-ndeaproape-nconjurat”, se lansează într-un crescendo de „elogiu” ironic adus omului: „ce sculă de preț este omul! Ce necuprins în puteri! În trup și în mișcare, ce potrivit și minunat! În fapte, ce asemănător cu îngerii! În cugetare, cât de asemenea cu Dumnezeu! Frumusețea însăși a lumii la Vârf a toată făptura!”, vădit antifrastric gonflare, tocmai pentru ca, din apogeu ei, să se cadă mai răsunător la polul opus al evaluării, abia acum cea realmente asumată: „Și totuși pentru mine, ce este acest praf al prafului? Oamenii nu mă mai farmecă; Nu, nici femeia”. O diagramă în doi versanți de nereconciliat, al cărei ricoșeu ironic nu e deloc inocent montat și demontat avându-i pe cei doi ca auditoriu. Hamlet e întemeiat să se simtă *supravegheat*, literalmente încarcerat: „Danemarca-i o închisoare” și „dar mie-mi este temniță.”

De ce nu-l ucide prințul Hamlet, care i-a jurat răzburare / *revenge* spiritului tatălui său, pe unchiul asasin și impostor, îngenunchiat în rugă și nesinceră „căință”, neștiutor de brațul potențial pedepsitor din spatele său, al prințului îndreptățit să-i fie *judecător moral*? Actul I părea a se încheia în tonul ferm nu doar al unei decizii răspicate, dar chiar în acela, luminos, al unui rol activ, de jucat în lume, a cărui șansă îl bucura și da un sens ființei, existenței sale: *The time is out of joint; o cursed spite, that ever i was born to set it right / Sunt timpii săriți! O, blestemat noroc / De-a fi născut ca eu să-i pun la loc*. Au cedat, în timp, această claritate și speranța limitat melioristă subiacentă ei vreunei îndoieli, unor nuanțări relativizante? Ce anume întârzie actul justiției morale, promisa răzburare? E întrebarea pe urmele căreia a curs atâtea cerneală de-a lungul secolelor de exegeză la *Hamlet*. De ce a adoptat *masca* „nebuniei”? Sminteală / *madness*? E ceea ce îi slujește ca scut în defensiva gândirii sale solitare, de cântărire nu a rațiunii *actului* pedepsitor al răzburării (acesta, în sine, negrevat de dubii, ci a valorii sale exemplare în ordinea lumii pe care prințul de la Elsinore o vede și o judecă, așa cum știm, cu neascunsă asprime și cu un imens dezgust. Se întreabă și dacă nu cumva vedenia nocturnă, dezvăluitoare a adevărului, nu va fi fiind o demonică înscenare / diversiune. Să vedem într-o atare ipoteză doar o simplă și înșelătoare fentă menită să-i scuze o anume crispare interioară, a trecerii de la gând la faptă, poate chiar un semn de slăbiciune interioară venită din nevolnicie? Oricum, numai a probă de nebunie nu seamănă o atare primă treaptă a *amânării*. Dar este el abulic? Pe cine poate convinge gândul său că nu-l poate trimite în moarte în timpul rugăciunii și pradă „remușcărilor” tardive pe regele asasin? Hamlet e prea inteligent și lucid, și a avut toate semnele histrionismului politic și moral al lui Claudius, pentru a le lua acum drept credibile semne ale vreunei căințe. Dramaturgul nu i-a conferit o astfel de uimitoare „orbire” ca să aderăm la ea, dimpotrivă, rostul ei e de a conduce la acea *aprofundare* a motivației și întemeierii juratei răzburării, dovadă testul psihologic și moral care urmează, cel al spectacolului de la Curte, cu *Uciderea lui Gonzago*, mizanscena-dublet ficțional al complotului regicid din real: o procedură cât se poate de rațională și eficace în ancheta acelei vinovății ce-i leagă pe Rege și Regină. *Amânarea* se dovedește a avea rost și sens, ea nu e manevra unui abulic, nu vine dintr-un deficit de voință, nu maschează vreun nevolnicie.

Departa de a îndreptăți tot acest foșnet arborescent al atâtor ipoteze și speculații, temporizarea, „ezitări”, lanțul *repetatelor amânări*, de fapt toate treptele și verigile compoziției date *Tragediei lui Hamlet, prinț al Danemarcei*, intră într-o logică pe deplin coerentă a complexității și profunzimii *Sensului* ei: unul absolut și

ireductibil (din multiple perspective) la orizontul semantic, atât de îngust și de linear, al suprimării fizice, cuvenită regelui criminal, incestuos și uzurpator. „Întârzierile” punerii în faptă, *amânările* sunt nu dezvăluiri ale unor curențe, neputințe și minusuri ale caracterului lui Hamlet, ci etapele dezvoltării progresive și până la capăt, proprii unei semantice ficționale bogate în implicații, nuanțe, articulări sugerate, mai toate atinse, scoase la iveală de acumulările esențial revelatoare ale abundenței paletelor exegetice / hermeneutice.

Într-o secvență dialogică-cheie (din Actul I, scena 2) Hamlet îi replicase mamei sale, pe tema crucială a diferenței dintre *a fi și a părea*, respingând în ce-l privește toate acele „zadarnice podoabe-ale-ntristării” (veșminte sumbre, de doliu „solemn”, un facies marcat de suferință), căci: „Și toate alte forme-ale durerii / Nimic nu spun: și-n adevăr că par / Fiind doar semne adesea și prefaceri; / În mine-i mult mai mult decât arată / Zadarnice podoabe-ale-ntristării.” Nu execuția în sine, ca lichidare fizică a vinovatului, e ceea ce contează cu adevărat, ci încărcătura ei de Sens: și a doliului „prea sumbru”, nici aceasta la rândul ei nerămânând limitat la regele / fratele / cumnatul devenit atunci victimă a ucigașului, în drumul său, de impostor, spre coroană și tron. *Acelei* victime „de atunci” i se alătură, potențial și într-o repetitivă reînnoire, *o altă victimă*, a doua, cea de acum, din durata timpului interior al ficțiunii dramaturgice: **prințul Hamlet însuși**. Pentru că acesta este rezultatul repetatelor amânări succesive.

Păienjeniișul nenumăratelor temeri și al ipostezelor tatonante privind pricina îndurerării „exagerate” și a doliului „prea sumbru”, rețeaua tentativelor de înlăturare definitivă a pericolului pe care vinovații de la Curte îl văd în persoana lui Hamlet și în intransigența sa morală devin, în fapt, un adevărat dublet (articulat și trăit în „prezentul” *de pe scenă*) al celeilalte vinovății, *din trecut*, astfel încât și spectacolul teatral-capcană și test psihologic, și uciderea „sobolanului” Polonius (în ascunzișu-i de după draperie: *seeing unseen*), bănuțit de către Hamlet a fi Regele însuși, apoi moartea Opheliei, nebunia și tristețea ei legate de pierderea iubirii prințului, cele două morți succesive (Polonius, Ophelia), premise ale urzelii gândite de Claudius în înțelegere ascunsă cu Laertes, întreg acest *cumul în crescendo* conduce la finalul într-un precipitat efect de domino al morților cvasi-simultane:

Hamlet însuși-printre cei uciși de vârful floretei înnuiat în otravă, aceleiași arme căzându-i victimă și Laertes, acum dezvăluitorul adevărului despre complotul și „rămășagul” Regelui, singurul mare vinovat (*the king, the king's to blame*), Regina-doborâtă de cupa cu băutură otrăvită, în fine, Claudius ucis și el de floreta lui Hamlet: lanțul amănărilor repetate a făcut din regele impostor, pe lângă uzurpatorul incestuos, și *ucigașul protagonistului, al prințului Hamlet*.

Personajul shakespearian e departe de a fi „nebulun” despre care s-a scris atâtea. El e doar neînstat să își adoarmă ori să-și învâluie în iluzii „consolatoare”, atât de șubrede, luciditatea necruțătoare cu care vede lumea, curențele și limitele omenescului. Nu are trufia și prezumția de a vrea să-și impună viziunea sa, tranșantă, și celorlalți. Înțelege prea bine că optica sa nu e pe măsura unui realist (nu și „adaptat”) *modus vivendi* în realul lumii și nu-i disprețuiește pentru această non-intransigență a lor pe Horatio (*honest man*) ori pe camarazii și prietenii acestuia. „Mizantropia” monologului sarcastic pe tema *What a piece of work is man?* N-a gândit și simțit întotdeauna așa. Și-a admirat și iubit fără rezerve tatăl. În prințul danez este și un copleșitor reflex al încrederii, în omenesc. Nu e abulic, nici lipsitul de voință despre care s-a glosat. Nu are nicio remușcare scoțând din scenă leșul iscoditorului Polonius, e necruțător cu foștii prieteni Guildenstern și Rosencrantz, întorcând împotriva lor, chiar cu o ingeniozitate pragmatică de netăgăduit, capcana montată împotriva sa. Fondul gândirii lui despre om și omenesc este amar, ceea ce nu înseamnă neapărat și mizantropic. *To be or not to be, that is the question / A fi sau a nu fi aceasta e-ntrebarea* este expresia sintetizatoare dată unui dezgust de existență și de lume, poziție absolut refractară oricărui iluzii amăgitoare. *Thus conscience does make cowards of us all / Gândirea deci ne face lași pe toți* e numai aparent o condamnare a cugetării. *O lepadare* tocmai de atributul esențial al nobleții omului?! Trebuie dar restaurat tălcul real, *limitat contextual*, al acestei tăioase afirmații. Și ceea ce merită subliniat este că ea nu privește decât capacitatea reținerii de a gândi neființa, *acea undiscovered country* care e „întunecatul *tărâm al morții*”, obstacol în calea hotărârii de a curma propria viață.

Între Horatio și Primul Clovna din scena cimitirului, *tidva lui Yorick, măscăriciul regelui*, declanșează un lanț de *ubi sunt?*, întors către glumele, zburdălniciile și cântecele aceluși cândva în viață, în contrast cu rânjetul craniului de acum. Hamlet se întreabă ce anume ar fi putut împiedica „*nobilă țărănă a lui Alexandru să ajungă a astupa o vrană de poloboc*”, mod al personajului de a da ideii de moarte, concretului ei de descompunere anatomică, amprenta stilistică, prin excelență oximoronică, a unui înconfundabil accent de nucleu de aforism *sarcastico-elegiac*, cu o plastică expresie de rictus dureros-ironic: de *Alexandru cel Mare* e vorba.

Da, luciditatea necruțătoare a prințului Hamlet nu e „rezonabilă”, nu e pe măsura compatibilă unei existențe-înșeși în realul amestecat, haotic și confuz al „lumii”, cu rarele ei lumini autentice și, mai cu seamă, cu hățișul ei de „umbre”, de iluzii și auto amăgiri, de ipocrizii, ascunzișuri, imposturi și trădări. *Ideea sa de om și omenesc* e prea înaltă pentru atât de vulnerabila și mult prea ușor coruptibila realitate mundană la care ea se raportează **ca asimptotă ideală**. Intransigență tot atât de nebunească în fond ca și rigoarea *adevărului neatenuat*, proprie lui Alceste (*Mizantropul*), „Hamlet al lui Molière”. Singurătatea lui profundă nu vine din „nebulnie”, abulie, metafizică a absurdului existenței, ci din această *incoruptibilă luciditate*, care îl apropie și de alte mari personaje de limită (ca Mișkin, Oblomov, Meursault), ieșiți și ei, pe urmele Hidalgo-ului lui Cervantes, chiar dacă *altfel*, din tiparele cuminiți ale „celorlalți”.

Supărat că Sancho nu aderă nicicum la imaginea idealizată a Dulcinei, Don Quijote îi face reproșuri. Pentru a demonstra că, în acord cu normele timpului său, este un om corect, Sancho replică: „Deși îmi place să râd, sunt un om cumsecade, un bun catolic, un vechi creștin și dușman de moarte al evreilor...” (Cervantes, *Don Quijote*, Partea a doua, cap. VII). Așa suna o frază *corect politică* la început de secol XVII, în Spania și poate și-n alte spații ale Europei de Vest. Pentru că, azi, întâlnim *corectitudinea politică* invocată adesea, explicit sau implicit, să vedem ce am putea spune despre această „practicare a unei conspirații a tăcerii asupra opiniilor divergente” (Vladimir Volkoff, *Manualul corectitudinii politice*, Antet, s.a., p. 9). De unde pretenția de a deține monopolul adevărului? De ce să refuzi dialogul pentru a întreține ura? Cui folosește această strategie?

Mihaela MÎRȚU

„Veritas odium parit”? Șalom!

Din interes și respect față de iudaism, neinițiată pentru a parcurge suita de volume din care este alcătuit Talmudul, m-am oprit la cartea lui A. Cohen spre a-mi forma, urmând invitația autorului, „o imagine corectă despre ceea ce au crezut și au gândit conducătorii religioși ai evreilor, în cursul perioadei critice din istoria lor care a precedat și a urmat distrugerii Templului și Statului” (*Talmudul*. Traducere din franceză: C. Litman, Ed. Hasefer, 2000, p. 11).

Capitolul al VII-lea, *Viața morală*, tratează despre: imitarea lui Dumnezeu, iubirea frățască, smerenie, modestie, milostenie, onestitate, iertare, cumpătare și îndatoririle față de animale. Rabini au observat că „în Biblie îi sunt atribuite lui Dumnezeu unele calități pe care omul nu trebuie să le copieze: acestea sunt invidia și mânia” (*ibid.*, p. 303). „...legea iubirii, așa cum o expune Talmudul, se mărginește la membrii comunității israelite” (p. 304). Un rabin i-a spus unui conducător de măgari dornic să învețe repede: „iată principiul fundamental al *Torei*: Ce ție nu-ți place altuia nu face. Dacă vrei ca nimeni să nu te lipsească de ceea ce îți aparține, nu-l lipsi pe aproapele tău de ceea ce-i al lui” (p. 306). Omul smerit își stăpânește patimile pentru că știe că este „o picătură de materie pe cale de a putrezi” și că, în viitor, va trebui să dea socoteală. „Există pe lume - spune un alt rabin - o roată care se învârtă” (p. 316). Orice fel de înșelăciune este interzisă: „Sfântul Unic (binecuvântat fie El!) detestă pe omul care una spune cu gura, și alta în inima sa”. În comunitate, trebuie să domnească armonia: „omul care refuză să ierte, ține dușmănie și este fericit atunci când năpasta lovește pe celălalt devine în acest fel vinovatul și mânia Domnului se abate de la celălalt ca să se întoarcă împotriva omului care a refuzat să ierte” (p.325). Neînfrânarea poftelor poate pricinui mari dezordini: „Vei mânca și te vei sătura. Ferește-te de a-ți lăsa inima pradă ispitei și să ajungi să slujești alți dumnezei” (*Deuteronom*, 11, 15s).

Ce se întâmplă când cineva nu respectă aceste înțelepte norme morale pe care nici un om de bun simț, din orice altă religie, nu le-ar pune sub semnul întrebării? O să iau iar drumul cărții. Și drept exemplu o minunată povestire pilduitoare a lui Șalom Alehem: *Croitorul fermecat*. Într-un sărăcăcios târgușor ucrainean, trăia un croitor sărman cu o casă plină de copii. Era un om a cărui inimă se topea de plăcere „când citea Tora de pe amvon”, căci era epitrop la sinagoga croitorilor. Nu se temea decât de nevastă-sa. De aceea, când aceasta i-a cerut să meargă să cumpere o capră de la nevasta dascălului dintr-un sat vecin, i-a îndeplinit dorința. Pe drum, s-a oprit la crâșma unei rubedenii: „Necioplit [cârciumarul], nu știa să deosebească un lucru care se cade, de unul care nu se cade”. Croitorul îi povestește despre minunatele calități ale caprei dătoare de lapte, fără a-l scuti pe cârciumar de aluzii referitoare la ignoranța lui. Numai că, neplăcută întâmplare! Ajunsă la casa croitorului, capra n-are lapte. Doar două fraze ne indică cauza: „Eu n-am nici o vină” zice crâșmarul auzind tărașenia și „Trebuie să i-o mai fac odată. Să vedem ce o să mai spună după aceea” (gândește cârciumarul, când croitorul revine, după un al doilea drum, cu capra la han). În concluzie, capra, care dădea lapte în târgușorul dascălului, se dovedea steapă odată ce ajungea în târgul croitorului. Se iscă mare zarvă între cele două comunități și se bănuie că necuratul a luat chip de capră. Când, pe înnoptate, croitorul bate străzile, cu capra după el, un haloiimas pune stăpânire pe el, ajuns în fața „sinagogii albe, renumită pentru morții care în fiecare sâmbătă seara își fac acolo rugăciunea”. Nălucirile sporesc și-l îngrozesc când ajunge „în ulița creștină”, unde o cioară cârâie în vârful clopotniței: „Lui Șimin îi veni să creadă că dobitocul care se ține după el nu e capră, ci un strigoii, sau poate diavolul, care acuș-acuș o să-și arate o limbă de zece coți...”. A doua zi, croitorul cade la pat, iar minciunile încep să zboare în comunitate. Bărbații se adună, înarmați cu ce le cade la mână, hotărâți să se războiască cu cei din comunitatea vecină. Dar capra? Bietul dobitoc, înfricoșat de zarvă, o ia la sănătoasa, răstrurnând totul în cale; „șperiați, toți bărbații cu mânecele sumecate și toate femeile cu poalele în brâu încep să alerge ba încolo, ba înapoi ca orbeții și să cadă unul peste altul, ca să prindă strigoii. Dar degeaba! Dobitocul simțise ce-i libertatea... și acum fugea, de nu-l mai putea prinde nici dracu!

Și croitorul? Croitorul făcu așa cum scrie la carte: muri! Bineînțeles, cârciumarul fu deasupra oricărei bănuieli. Un vechi proverb românesc spune: aruncă un nebun o piatră în baltă și nu pot zece deștepti s-o scoată. Dar Șalom Alehem spune mai mult decât atât. Nu întâmplător e vorba despre o capră devenită „șap ispășitor”, în locul adevăratului vinovat.

Din capitolul 16 din *Levitic* aflăm că, odată pe an, comunitatea era purificată de păcate, „în luna a șaptea, în ziua a zecea”. Un șap se sacrifică Domnului, iar altul era trimis lui Azazel în pustiu: „Își va pune Aaron mâinile sale pe capul țapului celui viu și va mărturisii asupra lui toate nelegiuirile fiilor lui Israel, toate nedreptățile și toate

păcatele lor; și punându-le pe acestea pe capul țapului, îl va trimite cu un om anunit în pustie” (16, 21). Antropologul René Girard ne-a explicat, mai demult, rolul sacrificiului (prezent și-n alte culturi) în disimularea și potolirea raporturilor conflictuale: „Comportamentele religioase și morale vizează non-violența imediat - în viața cotidiană - și mediat, frecvent, în viața rituală, prin intermediul paradoxal al violenței” (*La Violence et le sacré*, Grasset, 1972, p. 36). În 1978, antropologul - convins de faptul că oamenii nu s-au schimbat și acest fapt e deosebit de periculos - ne avertiza: „Întreaga omenire se confruntă deja cu o dilemă ineluctabilă: este necesar ca oamenii să se reconcilieze odată pentru totdeauna fără intermediari sacrificiali sau să se resemneze cu ideea extincției viitoare a omenirii” (*Des choses cachées depuis la fondation du monde*, Grasset & Fasquelle, p. 159). În 1982, ne amintește că „apetitul de violență” al oamenilor a fost

satisfăcut de masacrele ce le-au marcat istoria și care s-au produs în perioade de criză economică, de tulburări politice, de conflicte religioase, sociale și morale. Prăbușirea instituțiilor, ștergerea și ciocnirea violentă a diferențelor conferă tuturor lucrurilor

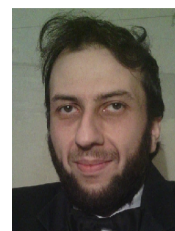
un aspect monoton și monstruos. Confuzia antrenează uniformizarea comportamentelor, în căutare de „șapi ispășitori”. „Persecutorii cred [sau se prefac a crede] că-și aleg victimele în funcție de crimele care le sunt atribuite și care fac din ele, în ochii lor, responsabili dezastrului la care persecutorii reacționează prin persecuție” (*Le Bouc émissaire*, Grasset, 1982, p. 41). Acestea sunt seducțiile diabolice ale Puterii. Puterea nu e doar puterea politică, nu este numai puterea mulțimii înfuriate. Poate fi și puterea presei. Puterea unui ziarist, președinte la (sau director la ONG-ul) Agenția de Monitorizare a Presei, premiul CNA pentru emisiunea „Of, presa mea”, membru SEEMO Viena (ce-o fi însemnând?), membru la „Reporteri fără frontiere” (Wikipedia dixit). Este el oare - așa cum circula pe Internet - fiul unui alt jurnalist atotputernic între anii 1947-1960, redactor-șef la „Scânteia” partidului comunist din România postbelică, pre numele său Sorin Toma Moscovi, care a înfierat poezia argeșeană și a stigmatizat pe mulți alți intelectuali neînregimentați la stânga comunistă? Ce ne spune Vladimir Tismăneanu? „Printre cadrele cele mai active ale agitpropului se numărau Ștefan Fariș, Iosif Chișinevschi (Roitman), Sorin Toma, Ana Toma (Grossman), Grigore Preoteasa, Miron Constantinescu, Alexandru Buican (Arnold), Mircea Bălănescu (Eugen Bendel), Ștefan Voicu (Aurel Rotenberg), Petru Năvodaru (Petr Fischer), Leonte Răutu (Oigenstein), Valter Roman și Constanța Crăciun” (*Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Humanitas, 2014, p. 112).

Dar, poate, este o simplă coincidență și Mircea Toma nu este fiul susnumitului! Dar - iar mă întorc și-mi zic - folosește același ton partinic, inchiștorial, aceleași strategii de manipulare și respiră doar ură! În dorința aparentă de a se face apărătorul emigranților musulmani, îi atribuie doamnei Ana Blandiana gânduri și intenții neformulate și nu reține esențialul: respectul pentru memoria culturală, invitația de „întoarcere la relațiile umane directe, nemijlocite”, neîndoienica compasiune lucidă față de emigrație: „Indiferent cine, și indiferent în cât de vinovat scop, a bătut gongul acestui exod, noi nu avem dreptul la indiferență nici față de această suferință omenească, nici față de explicațiile producerii ei. Pentru că aceste sute și sute de mii de oameni rătașiți pe drumurile lumii nu suferă doar de pierderea casei, de oboseală, de foame și de frig, ci și de manipulare, de indoctrinare, de fanatizare, iar aceasta îi face și mai victime, de două ori victime. Și chiar dacă știm că a fi victimă nu e un certificat de bună purtare, ci rezultatul dramatic al unui raport de forțe niciodată nevinovate, știm și că nu avem dreptul să nu ne pese și că trebuie să găsim soluții atât pentru salvarea lor, cât și pentru salvarea noastră”.

Cred că tocmai acest pasaj l-a scos din peeni pe potentul ziarist, transformat în acuzator public (cuvânt ce-mi amintește de Alexandra Sidorovoci, consoarta unui alt ziarist omnipotent: tov. Brucan). Dacă Brucan ne-a tot indicat ce este corect și cât suntem noi de proști (și nu de prostii), servindu-i de ghid spiritual lui Ion Iliescu, atrabilarul Mircea Toma lovește în târgușorul Gabriel Liiceanu, pentru a perpetua acea mai veche și periculoasă strategie de distrugere și eliminare a elitelor românești autentice. Poate că Orientul Mijlociu ar fi un spațiu mult mai potrivit pentru apărarea islamului; acolo, Mircea Toma și-ar putea găsi numeroase exemple de crime împotriva umanității și, pentru a-l cita: acolo, „de la sârmă ghimpată, la ziduri, ghetouri, lișaje până la holocaust totul devine posibil”. Drum bun!

Comentând un articol din „Le Figaro” (14 noiembrie 2002) [în care Alain Finkielkraut observa că „De la Revoluție încoace, adolescenții și intelectualii sunt veșnic tentați să conceapă politica precum continuarea unui război cu mijloacele injuriei”], Jean Sévillia sublinia: „Această logică de excludere a fost aceea a iacobinismului, a comunismului, a nazismului - a tuturor sistemelor totalitare. Ea se întemeiază pe visul unei societăți locuite de puri, eliberate de orice oponent, de orice adversar. Această nebunească utopie atâțată o ură perpetuă [...] de fapt, cetățenia constă în a admite că aceia care nu îți împărtășesc ideile sunt totuși cetățeni” (*Terorismul intelectual*, Humanitas, 2007, p. 277).

Pentru că am recitat recent minunata traducere a cărții lui Theodor W. Adorno *Minima moralia*, apărută la Univers, în 1999, sub semnătura domnului profesor Andrei Corbea, simt nevoia unui ultim citat, scris parcă pentru influentul ziarist Mircea Toma: „Furiolos apare mereu drept șeful de bandă al propriului sine ce ordonă inconștientului său să lovească, și în ai cărui ochi se citește satisfacția de a vorbi în numele tuturor celor mulți, care sunt el însuși. Cu cât cineva își asumă mai direct obiectivul agresivității sale, cu atât mai fidel reprezintă el principiul represiv al societății” (p. 41). Șalom!

Codrin ȚAPU

cronica ideilor

Singuri, dar împreună

Noua credință: Marile primejdii ale zilei de astăzi sunt războiul cu spiritualitatea, ce atacă dinspre ținuturile bogate din nord-vest, și fanatismul religios, ce își găsește sălașul în țările sărace din sud-est. Noua credință nu este o credință nouă. Este un nou mod de a trăi vechile credințe. Un mod în care nu ucidem pentru ideile noastre, nu ne duelăm în ele, și nici măcar nu „cădem de acord că suntem în dezacord”, ci recunoaștem că suntem toți egali, diferiți și împreună, cinstind tradițiile părinților și strămoșilor noștri. Toate aceste tradiții, puse laolaltă, sunt moștenirea cea mai de preț. Alții nu ne pot iubi dacă nu ne iubim pe noi. Și nu ne putem iubi pe noi dacă nu îi iubim pe alții. Când ne-a făcut, Dumnezeu ne-a întrebat: „Vreți să fiți singuri, sau împreună?” Iar noi am răspuns: „Împreună, căci singuri ne vom plictisi.” Atunci, ne-a făcut astfel încât nu putem fi decât împreună. Și ne-a zis: „Ca să vă aduceți mereu aminte ce înseamnă a fi împreună, voi pune în fiecare dintre voi câte un pic din ceilalți.”

Nu suntem vinovați: Nu sunt perfect. Am făcut multe greșeli. Poate nu știu destule: atunci învață-mă. Poate nu sunt suficient de inteligent: atunci luminează-mă. Dacă ești mai deștept decât mine, deșteaptă-te și deșteaptă-mă. Știu că ți-e greu. Cui are multă minte, i-e greu să fie „cuminte”. Uneori, oamenii, cu cât sunt mai inteligenți, cu atât sunt mai răutăcioși și mai ranchiunoși. Dar încearcă! Poate ești mai credincios decât mine. Trăiește-ți credința! Unii doar cred a crede, făcând multe rele. Poate ai mai mult suflet decât mine; dacă eu nu am destul suflet, atunci pune tu. Dar nu sunt vinovat. Nimeni nu mă poate convinge că dacă eu mă simt prost, altora le va fi bine. Nimeni nu mă va convinge că suferința e bună la ceva. Când cineva e în comă, nu se trezește dacă îi iei la palme. Dacă mă chinui, nu mă vindeci. Și nu te vindeci nici tu. Dacă îmi iei viața, nu o lungesti pe-a ta, nici nu ți-o faci mai bună. A sosit dimineața: e vremea să-ți speli fața și vei vedea mai bine. De ne dăm seama că nu avem vreo pată, atunci lumea devine mai curată. Dacă vedem că nu avem vreo vină, atunci lumea mai bună o să devină.

Sentimentul de vinovăție este un prost judecător: îi condamnă pe cei buni și îi achită pe cei răi.

Convingerile tale: Convingerile tale sunt importante. Dar la fel sunt și ale celorlalți. Nu încerca să îi convingi cu orice preț pe alții de adevărul a ceea ce crezi. Fii deschis la argumente, dezbate, dar nu renunța niciodată la ce ai mai sfânt, și nu le cere nici altora să facă asta. Dacă toți oamenii ar fi crezut mereu aceleași lucruri, am fi rămas în epoca de piatră. Marile idei s-au născut din dezbateri. Diversitatea este fermentul civilizației. Armonia și progresul sunt fructele iubirii dintre cei diferiți.

Nu mai împreună putem găsi soluții! Cu condiția să nu gândim cu toții la fel...

„Nu voiesc jertfa!”: Dacă sacrific sau mă sacrific, nu scap de nimeni și de nimic. Nu pot salva sau pedepsi pe nimeni, nici măcar pe mine. Nu mă voi sacrifica, pentru a nu-i face pe plac celui care îmi vrea răul! Asta ar însemna ca el să câștige. Dacă totuși mă va ucide, după aceea nu mai are ce să-mi facă. În schimb, el va rămâne în viață și alții îi pot face rău. Și oricum, și el va muri cândva. Dar nu ar fi totuși mai bine să câștigăm amândoi?

Eroismul și martirajul conduc la justificări de tipul „nu putem să renunțăm; s-a murit pentru asta”, ceea ce nu face decât să amplifice violența. Ce să alegem: curajul sacrificiului, sau modestia de a te da la o parte, știind că moartea nu aduce în final decât tot moarte? A fi martir înseamnă a continua să crezi că ești în dialog cu un interlocutor care de mult nu te mai înțelege și nu te mai ascultă... Poate că fără eroi și martiri nu am mai avea nici agresori înverșunați, nici conflicte sângeroase. Cu „nebulii” nu poți avea un dialog, nu îi poți lua în serios ca interlocutori. Dacă te amenință, cel mai bine e să zici ca ei și să gândești ca tine. Dacă cineva îți pune cuțitul la gât, fie că încerci să ropești, fie să îl iei cu binișorul, tot te va hăcuți. Cel mai bine este să stai nemișcat și să faci ce îți spune. Asta nu înseamnă că ești de acord cu el, nici că „te faci frate cu dracu’ până treci puntea”. Principiile criminologiei și ale victimologiei, care acum sunt acceptate în cazul agresivilor individuali, trebuie extinse și la relațiile dintre etnii și dintre state.

Din punctul de vedere al maturității și rațiunii suntem încă în copilăria omenirii. Nu vi se pare?

De manipulație: Se spune că vocea poporului este vocea lui Dumnezeu. Dar a ține seama de vocea mulțimii nu înseamnă întotdeauna a o asculta cu adevărat. Pot să țin seama și de lătratul unui câine care aleargă spre mine amenințător. Asta nu înseamnă că acel lătrat îmi spune ceva, ci doar îmi semnalizează că trebuie să îmi scap pielea cumva. Poți ține seama de vocea oamenilor doar pentru a-i putea face mai târziu să strige din nou degeaba. Poți să folosești vocea lor pentru a-ți face auzite propriile cuvinte, sau îi poți face chiar pe ei să ți le trâmbețeze, fără măcar să își dea seama că sunt vorbele tale. Oamenii au tendința de a-și striga în public nemulțumirile, dar nu există orchestră fără dirijori, nici filarmonică fără directori, iar cele mai angelice voci puse împreună pot da naștere unui vuiet infernal.

E adevărat... Vocea mulțimii este vocea lui Dumnezeu. Dar, din păcate, ceea ce spune această voce și mai ales efectele acestor spuse vin uneori din altă parte...

Omul și puterea

Omenirea nu a supraviețuit datorită conducătorilor ei. Aceștia au promovat cel mai adesea războiul, lupta și sacrificiul. Toate popoarele, statele și religiile trăiesc prin oamenii simpli, nu prin cei care pleacă să înfrunte și să semene moartea pe câmpul de bătălie, sau doar îi trimit pe alții, nici prin cei ce își dau viața pentru

Zilele revistei „Convorbiri Literare”

Eveniment de tradiție, împlinind deja 20 de ani, Zilele revistei „Convorbiri Literare” (21-23 aprilie 2016) au adunat și primăvara aceasta scriitori, oameni de cultură, directori și redactori de la numeroase reviste literare din Iași și de pretutindeni, colaboratori, iubitori de literatură, purtători de emoții, discursuri și amintiri revărsate cu generozitate în spațiul concentrat al Casei cu absidă. Clopotul junimist, chemând la ordine, cu glasul parcă mai patinat de la o întâlnire la alta, oficialități, necesari sponsori, mape impecabile, revista aniversată în haină de sărbătoare, un film-retrospectivă a întâlnirilor convorbiriste, realizat de Doina Bazgan, o lacrimă ștearsă pe furiș pentru cei care scriu acum din cer, depășind rotundul tot mai neîncăpător al absidei...

Oaspeți la masa cuminecării literare (după spusa lui Arcadie Suceveanu), din spații simbolice în care se vorbește, se scrie, se simte și se trăiește românește: *nordul înstrăinat* al lui Vasile Tărățeanu dând mâna cu Moldova reîntregită, cu Germania lui Christian W. Schenk, cu Franța lui Florentin Palaghia, cu Serbia lui Adam Puslojić, o Românie rotundă, a noastră, a tuturor, în care marginea și centrul se topesc, se suprapun firesc întru aceeași lumină a creației.

Cassian Maria SPRIDON, directorul „Convorbirilor literare”, Mihai CHIRICA, primarul interimar al Iașilor și Ileana MĂLĂNCIOIU

Discursuri care depășesc bariera festivalismului inerent. Expansiv, exploziv, trăind cu fiecare fibră a ființei bucuria reîntâlnirii, Adam Puslojić, *înfiatul Iașului*, își declară ritos identitatea culturală: *sunt și foarte sârb, și foarte român, is fericit că am trăit o viață dublă*. Purtând tinerește dulcea povară a celor peste 80 de volume traduse din limba română, efervescentul creator așează întru *rama icoanei românești a Iașului* amintirea lui Nichita Stănescu, prietenul de o viață, recitând, într-o noapte de taină, de o sută de ori *Oda în metru antic eminesciană*, și îmbrăcând cămașa albă, a suferinței și a învierii, totodată...

În încheierea *scurtului turneu protocolar* de joi seara, ne captează atenția discursul lui Nicolae Breban, o broderie fină de idei pe marginea *necesității afirmării identității prin scris, a salvării literaturii și a nevoii de solidaritate scriitoricească*, alături de o reverență în fața sărbătoritei reviste (declarată, cu fair-play, dar și cu evidentă intenție de *captatio*, mai bună decât alte publicații din capitală sau de aiurea) și a directorului ei, *neobositul* Cassian Maria Spiridon.

Ziua a doua începe sub semnul lui Iacob Negruzzi și al lui Duiliu Zamfirescu, două personalități care au marcat decisiv istoria revistei, readuse în actualitate de un text pertinent trimis de Dan Mănuță, configurând *implicarea războinică* a „Convorbirilor Literare” în istoria culturală a României (adevărat *manual de construit o țară*), completat de intervențiile istoricilor și criticilor literari Liviu Papuc, Emanuela Ilie, Livia Iacob, Antonio Patraș și Nicolae Crețu, toate, elemente de recompunere, de reinterpretare și de reconstituire *in integrum* a unei perioade istorice importante, la receptarea căreia contribuie și lansarea primului

volum (cel dintâi din seria celor 16 preconizate) al unui *Corpus de texte ilustrative*, a celor mai reprezentative articole din întreaga istorie a revistei.

După tradiționalul pelerinaj oenologic de la Cotnari, seara de vineri se desfășoară în generosul spațiu al sălii Verdi de la Congress Hall, și ea neîncăpătoare. Tema conferinței susținute de Nicolae Breban, *Soarta revistelor literare*, a suscitât atenția prin patosul convingerii că presa este fenomenul cel mai viu al vieții literare de astăzi și că legătura dintre scriitori și public prin acest canal de comunicare este mai rezonantă decât cea realizată prin cărți. Dar iată și condițiile brebaniene ca o revistă să-și construiască și să-și păstreze ani îndelungați un statut calitativ înalt, și, implicit, un număr mare de cititori: ea trebuie să fie condusă de o personalitate catalizatoare, care să știe și să poată atrage colaboratori de marcă, să aibă rubrici fixe valoroase și incitante și să fie echidistantă politic.

Podiumul poetic, animat și colorat auditiv cu un moment de virtuozitate muzicală impresionantă, sub arcul tinerei și talentatei violoniste Raluca Mălina Ciobanu, elevă a Colegiului Național „Octav Băncilă” din Iași, a antologat și la această ediție expresia poetică a unor oameni împătimiti de frumos. Iar pentru noi, surpriza a fost acordarea premiului pentru reviste literare „Cronicii Vechi”, îmbogățind astfel palmaresul unui an de excepție. Alături de premiile tradiționale, anul acesta, la propunerea revistei „Convorbiri Literare”, Primăria Municipiului Iași a acordat și titlul de „Ambasador Cultural al Iașului” unor personalități ale culturii române, din discursurile cărora se detașează interogația patetică a lui Adam Puslojić: *Eu sunt soldatul Poeziei românești! / Dar Tu, Doamne, ești?*

Sâmbăta, de *Ziua Cărții*, a condensat, la sediul USR Iași, sub semnul-slogan *România citește*, lansări de cărți și un recital poetic, încheind rotund cele trei zile de poveste. Bilanțul unei reviste, într-o ținută deloc formală, punând reflectorul rampei deasupra unui câmp spiritual care își păstrează, de ani de zile, puterea de a uni, trecând peste tot felul de granițe și piedici, valori autentice ale spiritului românesc.

Premiile revistei „CONVORBIRI LITERARE” acordate la ediția a XX-a

Juriul alcătuit din membrii redacției a hotărât acordarea următoarelor premii: premiul pentru reviste literare: Revistei „Cronica Veche”; premiul pentru promovarea poeziei prin programul QPOEM, Călin Vlasie, directorul Editurii Paralela 45; premiul pentru debut: Arthur Suci; premiul pentru poezie: Ion Cristofor, Ianoș Țurcanu; premiul pentru proză: Virgil Tănase; premiul pentru istorie literară: Elena Vulcănescu; premiul pentru critică literară: Ștefan Borbély, premiul pentru eseu: Dan Tomuleț; premiul de excelență: Mircea Anghelescu; Premiul Opera Omnia: Adam Puslojić.

La propunerea revistei „Convorbiri Literare”, Primăria Municipiului Iași a acordat titlul de „Ambasador Cultural al Iașului” personalităților care, de-a lungul celor 20 de ani, au obținut premiul Opera Omnia: Cristian Livescu, Gheorghe Grigurcu, Miron Kiropol, Nicolae Breban, Christian W. Schenk, Mihai Cimpoi, Eugen Simion, Mircea Martin, Adam Puslojić, George Vulturescu, Sorin Alexandrescu, Basarab Nicolescu, Eugen Negrici, Virgil Nemoianu, Ileana Mălăncioiu, Arcadie Suceveanu, Augustin Buzura, Ana Blandiana, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Manolescu.

convingerile pe care doar moartea li le poate lua. Omenirea a trăit prin cei care, fără a se trăda pe ei înșiși, au știut că „un cap ce se pleacă, sabia nu-l taie”, în schimb poate găsi căi de topire a săbiilor de oțel și a inimilor de piatră. Trăim prin cei ce își duc viața și munca zi de zi cu modestie, sau își pun geniul în slujba celorlalți. Doar mintea ne-o dă Dumnezeu, puterea ne-o dau oamenii. Să nu încercăm să le-o răpim pe toată, căci nu o putem duce și ne va strivi. Putem slăvi puterea, dar puterea nu ne va ridica. Dacă vrei putere, ține minte că puterea te va avea pe tine, și nu tu pe ea. Lumea nu poate fi guvernată de indivizi, ci doar de mituri și de instituții. Nu există „personalități istorice”, ci doar „oameni de legendă”, construiți de ceilalți. A lor este puterea. Oricât de inteligenți am fi, fără alții nu suntem nimic. Grupurile de interese sunt mai puternice chiar decât liderii de geniu, însă „grupul de interese al omenirii” este mai puternic decât toate. Ca să trăim și să fim noi înșine, nu avem nevoie de modele de eroism, de sacrificiu și suferință, ci de modele de cumpănare și hărnicie, de bunăvoință și cooperare, de sinceritate și creativitate.

Suntem diferiți, dar uniți, organe vitale într-un corp viu. Suntem oameni. Nu putem exista fără oameni, nici împotriva lor. Nimeni nu este mai puțin important. Nu trebuie să fii floare-de-colț ca să devii piatra din capul unghiului. Dacă „din codru rupi o rămurea”, nu știi dacă nu cumva ai ucis un Coșbuc. Umanitatea este singurul organism alcătuit numai din organe vitale.

Oricine am fi, noua credință nu este a noastră împotriva lor. Este a fiecăruia dintre noi. Iată drama noi credințe! Duelul celor două fanatisme poate naște moartea. Dar din iubirea între cei diferiți va renaște lumea.

Shakespeare un portret surpriză

La King's College din Londra s-a deschis recent expoziția „By me William Shakespeare: A life in writing”. Prezintă documente unice privitoare la diferite aspecte, mereu controversate, din viața genialului dramaturg, printre care și ultimul său testament, ea surprinde shakespeareologii și publicul cu o nouă de proporții: un portret în ulei al lui Shakespeare, pictat doar cu șase ani înainte de neașteptata sa moarte. De fapt, unicul său portret pictat în timpul vieții, după cum au dovedit analize efectuate cu mijloace tehnice moderne. Portretul, în ulei pe pânză, etalează un Shakespeare cu un barbișon tăiat în V, după moda timpului, motiv pentru care, la o repede privire, figura lui seamănă izbitor cu cea a lui Cervantes, dispărut, ca și el, în 23 aprilie 1616.

UNE NUIT D'ETE. La prestigioasa editură pariziană Albin Michel, a apărut de curând o traducere a savurosului roman semnat de scriitorul american Chris Adrian, „The Great Night”, sub titlul „Une nuit d'ete”. Cunoscută, și mult îndrăgita, „Visul unei nopți de vară” se desfășoară în variantă contemporană, într-un imprevizibil San Francisco. Trei personaje, izbitoare prin îmbrăcămintea cernită și durerea afișată ostentativ, intră în Buena Vista Park să se roage Celui de Sus. Neștiind sau neținând seama de faptul că respectivul spațiu a devenit între timp refugiu secret al Titaniei și al lui Oberon. După care fantezia auctorială irumpe năvalnic, sentimentele personajelor compunând neașteptate meandre narative, dominate categoric de imaginea unui Puck mai zburdalnic ca niciodată. Visul shakespearean în variantă americană. (V.B.)

Ioan Florin STANCIU

cronica de la mare

INTER CANEM ET LUPUM

Cu oarece ani în urmă, când în apropierea Primăriei Constanța a fost dezvelită o copie a lupoacei romane, Lupa Capitolina, constanțenii mai hâtri spuneau că monumentul îi reprezintă, de fapt, pe cei doi frați Mazăre, care sug la bugetul municipal. Dar cum, prin încremenită tradiție comunistă, orașul de la Mare n-ar putea suporta o prea mare densitate artistică pe kilometrul pătrat, între timp, din Mamaia, au dispărut misterios două sculpturi de patrimoniu, pe care ne obișnuisem să le admirăm în complexul fostului Teatr de Vară, deoarece ca prin farmec, s-au volatilizat de sub ochii noștri grupurile sculpturale istorice: „Sirena cu Delfinul” și „Tinerețe”, relizate de Corneliu Medrea, cu vreo jumătate de veac în urmă. Numai că acestea, fiind din bronz masiv, mai toată lumea bănuia că au eșuat și ele pe undeva, prin depozitele pentru fier vechi din Port. Singura preocupare artistică, încurajată și patronată discret de primăria fraților-romi.

Abia de curând însă, niște ziaristi de investigație au descoperit cele două opere de artă în curtea Clinicii Veterinare pentru Animale fără Stăpân Constanța, unde jigodiile preventiv reținute acolo, fără aviz parlamentar, le admirau de mai multe ori pe zi, cu un picior ridicat ca semn incontestabil al extazului estetic.

Acolo unde fuseseră exilate de un serviciu al primăriei, „pentru a fi mai bine păzite și conservate”. În acest sens, Cristina Itoafă, șef Serviciul Dotări Urbane, Ecarisaj și Deratizare, Primăria Constanța, a declarat, de pildă, că: „Tochmai de aceea am luat această măsură să le depozităm acolo: spre a le supraveghea mereu, ca să nu se întâmple ceva rău cu ele”

Prin urmare, s-ar fi putut să li se întâmple ceva și mai rău, dacă vă imaginați!? Iar eu sunt înspăimântat doar de faptul că dulăii pensionați pe-acolo nu l-au acceptat în muzeul lor de *Ars Canina* și pe poetul Ovidius - un străin de-aceste locuri, care prea se uita urât și întunecat la ei, cu un sul de papirus în palmă, ce aducea mai mult a băta ciobanului, decât a pixul primarului.

De unde se deduce că monumentul Poetului se află într-un continuu mare pericol, cum numai în vremurile îndepărtate, ale războiului balcanic, a mai fost. Dar uite, sugerez și eu, nu dau cu băta: s-ar putea ca tot pe-acolo, să fie ascunse și milioanele acelea de euro pe care se tot face că le caută Justiția locală. Dacă nu le-or fi împărțit deja între ei, într-un festiv consens politic, cu geanta pe masă. Căci, sângele apă nu se face, iar, conform ascendenței noastre istorice, se pare că toți am supt mai mult sau mai puțin, la lupoaică. *Ei, geantă latină, domnule, n-ai ce-i mai zice!*

cronica veche

o revistă nouă

Rubrici: Liliana ARMAȘU (Chișinău) • Ana-Maria CAIA • Florin CĂNTIC • Călin CIOBOTARI • Mircea CIUBOTARU • Stelian DUMISTRĂCEL • Florin FAIFER • George FOCA-RODI (New-York) • Cristina HERMEZIU (Paris) • Grigore ILISEI • Traian D. LAZĂR • Bianca MARCOVICI (Haifa) • Mircea MORARIU • Claudia PARTOLE (Chișinău) • Alina SCARLAT (Paris) • Angela TRAIAN • Alex VASILIU • Alexandru ZUB

DTP: Filaret IURNIUC

Adresa redacției: Iași, str. Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, e-mail: cronicaveche@yahoo.com
Responsabilitatea opiniilor revine în întregime autorilor

Revista apare cu sprijinul parțial al Primăriei Iași și al Fundațiilor ART 2007, C.A.V și Editura ALFA.

Palas - inima orașului, dedicată artelor

Serile Filmului Românesc

Îndrăgostiții de artă, sub toate formele sale, s-au obișnuit deja ca evenimentele preferate de ei să se desfășoare pe imensa „scenă” a ansamblului Palas. În spații atipice sau organizate sub cupola elegantului Atrium, evenimentele găzduite de Palas le oferă ieșenilor și nu numai posibilitatea de a îmbina recreerea cu o agendă bogată de acțiuni, care să le îmbogățească timpul liber.

Actori îndrăgiți și filme românești rulate în aer liber

Pentru patru zile, sufletul cinematografiei românești s-a mutat la Palas, acolo unde s-a desfășurat cea de-a VII-a ediție a Festivalului Serile Filmului Românesc. În inima Iașului s-au reunit mari actori ai scenelor autohtone, precum Mircea Diaconu, Dorel Vișan, Adrian Titieni, Ana Maria Moldovan și Irina-Margareta Nistor, care au oferit publicului amator de artă cinematografică românească posibilitatea de a descoperi ce s-a ascuns dincolo de ecrane. În fiecare seară, cinefilii au avut prilejul de a viziona filme românești de succes, în aer liber, precum: „Ilegitim”, „Doar cu buletinul la Paris”, „Comoara” și „Chuck Norris vs. Comunism”. Prin Festivalul Serile Filmului Românesc, găzduit de ansamblul Palas, începutul lunii mai a adus un omagiu artei cinematografice și a deschis apetitul publicului pentru peliculele românești.

Euroinvent, la Palas

Finalul lunii mai este marcat de o expoziție dedicată evoluției. Atriumul Palas găzduiește, în perioada 20 - 21 mai 2016, cea de-a opta ediție a Expoziției Europene a Creativității și Inovării Euroinvent. Specialiști sau simpli curioși au șansa de a descoperi peste 500 de creații, din 42 de țări, din cele mai variate domenii: de la autovehicule și software, până la cosmetice și nano-tehnologii.

Destindere pe ritmuri clasice

Devenită deja o prezență constantă în ansamblul Palas, Filarmonica își continuă exersarea farmecelor sale asupra unui public mereu numeros și captivat. Și nu este de mirare, când talentații instrumentiști dau glas unor opere celebre. Concertele susținute de Filarmonica de Stat „Moldova” Iași sunt o oportunitate pentru publicul larg de a se delecta cu ritmurile simfonice create de compozitori renumiți, prezentate într-o manieră cuceritoare. În luna iunie, artiștii Filarmonicii au programate două spectacole, spre încântarea celor care preferă compania muzicii simfonice.

De altfel, atmosfera lunii iunie, în ansamblul Palas, va fi impregnată cu note muzicale, nu doar pentru iubitorii de ritmuri clasice. Spectacole de muzică pentru copii, concert de jazz și festival de chitară sunt doar o parte dintre evenimentele ritmate propuse de Palas.

Noi locații în Palas

De curând, clienții ansamblului Palas pot opta pentru noi locații atunci când vor să ia pauza de masă. În zona food court Palas Mall s-a deschis Casa Tradiției, sub un nou concept, care reunește partea cu produse tradiționale de băcănie, cu cea destinată servirii de mâncare gătită cu specific țărănesc. Savoarea mâncărilor este dată de calitatea ingredientelor, care provin din surse naturale, din zone de munte, precum Brașov, Harghita și Bucovina. La parterul galeriei Palas Mall s-a inaugurat Pizza Hut, singurul restaurant din Iași al lanțului internațional. Aici se vor putea delecta cu numeroase sortimente de pizza și preparate cu specific american.

Filarmonica Moldova Iași

Parcul Palas

Expoziția Europeană a Creativității și Inovării Euroinvent